

**Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman)**

«Uşaq hüquqları hamı üçün»

Uşaqları dinləyək, onların iştirakını təmin edək!

*20 noyabr 1989-cu ildə qəbul edilmiş BMT-nin “Uşaq
Hüquqları haqqında Konvensiyası”nın
“20 illiyi”nə və Azərbaycan Respublikasında
“Uşaq ilinə” həsr olunur*

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

İşlər İdarəsi

PREZİDENT KİTABXANASI

Bakı - 2009

6454

**Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman)**

**professor ELMİRA SÜLEYMANOVANIN
ümumi redaktəsi ilə**

Rəyçi:

**Bakı Dövlət Universitetinin «Beynəlxalq xüsusi hüquq və
Avropa hüququ» kafedrasının professoru, hüquq elmləri
doktoru Ə.İ.Əliyev**

Tərtib edən:

Rəşid Rumzadə,

**Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili
(Ombudsman) Aparatının Hüquqi maarifləndirmə sektorunun
baş məsləhətçisi**

Hazırlanmış vəsaitdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və digər qanunvericilik aktlarında, həmçinin BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasında təsbit olunmuş uşaq hüquqlarına dair seçilmiş müddəalar öz əksini tapmışdır.

Bu vəsait şagirdlər, gənclər, müəllimlər və uşaqlarla işləyən digər şəxslər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1202080000

K ----- qıflı nəşr
36-09

ISBN 978-9952- 8003- 5-7

© Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə
Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Aparatı - 2009

**2009-cu ilin "Uşaq ili" elan edilməsi haqqında
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
SƏRƏNCAMI**

Azərbaycan Respublikasında uşaqlara dövlət qayğısının gücləndirilməsi, uşaq problemlərinə vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının diqqətinin artırılması və ölkənin uşaqlarla bağlı demoqrafik perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi məqsədi ilə **qərara alıram**:

1. 2009-cu il Azərbaycan Respublikasında "Uşaq ili" elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Dövlət Statistika Komitəsi və digər aidiyyəti qurumlarla birlikdə 2009-cu ilin "Uşaq ili" elan edilməsi ilə bağlı tədbirlər planını bir ay ərzində hazırlayıb təsdiq üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

3. Bu Sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İLHAM ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 22 dekabr 2008-ci il

№ 103

Ön söz

Əziz oxucu !

Bu tədris vəsaiti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İLHAM ƏLİYEVİN 22 dekabr 2008-ci il tarixli Sərəncamı ilə ölkəmizdə elan edilmiş "Uşaq ili" çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) təşəbbüsü ilə hazırlanmışdır.

Məlum olduğu kimi, 1991-ci ilin 18 oktyabrında öz müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş respublikamız xarici ölkələr, o cümlədən beynəlxalq təşkilatlarla geniş əlaqələr qurmağa başladı. Ölkəmizin ilk üzv olduğu beynəlxalq təşkilatlardan biri Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) oldu ki, sonrakı dövrlərdə bu əlaqələr digər sahələrlə yanaşı insan hüquqlarının inkişafına da dəstək verdi.

Belə ki, insan hüquqlarının aliliyinə önəm verən respublikamızda 1992-ci ildə BMT-yə üzv olduğdan sonra Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin müddəalarının milli qanunvericiliyimizdə təsbitinə, ardınca isə elə həmin ilin 21 iyul tarixində BMT-nin 20 noyabr 1989-cu ildə qəbul olunmuş «Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiyasına qoşulmağa nail olundu və zərurətdən doğan yeni qanunların qəbul edilməsi üçün real şərait yarandı.

«Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiya Azərbaycan Respublikasına münasibətdə 1992-ci ilin avqust ayının 13-də qüvvəyə minmişdir. 12 noyabr 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, ardınca isə neçə-neçə yeni qanunlar, o cümlədən 19 may 1998-ci ildə «Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul edilmişdir.

Bunların ardınca ölkəmizdə həyata keçirilən iri miqyaslı hüquq islahatları insan hüquqlarının tərkib hissəsi kimi uşaq hüquqları sahəsində də yeniliklərin əldə olunmasına, uşaqlarla işləyən qurumların yaradılmasına, həmçinin əhalinin müxtəlif qruplarından biri kimi uşaqların da pozulmuş hüquqlarının bərpasına çalışan Ombudsman təsisatının yaranmasına şərait yaratdı.

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) vəzifəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş Azərbaycan Respublikasının dövlət və yerli özünüidarə orqanları, vəzifəli şəxsləri tərəfindən pozulan insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi üçün təsis edilir.

Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) tərəfindən onun Aparatında uşaq hüquqları sahəsində işləyən müşavir, həmçinin Ombudsmanın regional mərkəzlərinin rəhbərləri bu istiqamət üzrə əlaqələndirici şəxslər təyin edilmişlər.

Bütün bunlar ölkəmizdə dövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi əhalinin müxtəlif kateqoriyalarından biri olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsinə, pozulmuş hüquqlarının bərpasına və onlar üçün normal həyat şəraitinin yaradılmasına xidmət edir.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq 18 yaşına çatmamış şəxs uşaq hesab edilir.

Cəmiyyətdə davranış qaydalarına əməl etmək, Azərbaycan Respublikasının dövlət rəzmlərinə bələd olmaq, biliklərə yiyələnmək, özünü faydalı fəaliyyətə hazırlamaq, valideynlərə, digər vətəndaşların hüquq və mənafeələrinə, öz xalqının və başqa xalqların ənənələrinə və mədəni sərəvətlərinə hörmətlə yanaşmaq, tarix və mədəniyyət abidələrini, ətraf mühiti qorumaq və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək uşağın borcudur.

Bu vəzifələrin uşaq tərəfindən dərk edilməsinə və icrasına valideynlərin, müvafiq orqanların və təhsil müəssisələrinin uşaqlar arasında izahat və təbliğat aparmaları yolu ilə nail olunur.

Uşaqların hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarət edir.

Əziz dost!

Pozulmuş hüquqlarınızın və azadlıqlarınızın bərpa edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinə (Ombudsmana) müraciət edə bilərsiniz.

Ümidvaram ki, bu vəsaitdə öz təsdiqini tapmış seçilmiş əsas hüquqlar və azadlıqlar sizin insan hüquqlarının tərkib hissəsi kimi uşaq hüquqları sahəsində biliklərinizin formalaşmasında yardımçı olacaqdır.

Hörmətlə,

professor E.T. Süleymanova
Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman)

Ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq,

Bərabərlik hüququ

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyada (UHK-da) əksini tapmış bütün hüquqlar istisnasız olaraq uşaqların hamısına şamil edilir. Dövlət uşağı hər hansı formada ayrı-seçkilikdən qorumağa və onun hüquqlarını müdafiə etmək üçün lazımi tədbirləri görməyə borcludur. Ayrı-seçkilikdən qorunmaq bütün, yəni iştirakı, yaşamağı, inkişafı və müdafiəni təmin edən hüquqların hamısından istifadə etmək deməkdir (UHK, maddə 2). Lakin hələ də, ayrı-seçkilik bütün cəmiyyətlərdə və uşaq həyatının hər bir sahəsində müşahidə olunur.

Ayrı-seçkilik və ya qeyri-bərabər yanaşma müxtəlif formalarda özünü biruzə verir. Uşaq müxtəlif səbəblər üzündən ayrı-seçkiliyə məruz qala bilər, məsələn, xüsusi ehtiyaca malik olduğuna görə, küçədə yaşadığına görə, HIV/AIDS-ə yoluxduğuna görə, valideyn himayəsindən məhrum olduğuna, kənddə yaşadığına görə və s. Ayrı-seçkilik həmçinin irqçilik, gender, dil, din etiqadına, etnik mənsubiyyət sahəsində ola bilər.

Ayrı-seçkiliyin müxtəlif formaları olsa da, uşaqlara vurulan mənfi təsir eynidir. Bunlara qayğının azlığı, səhhətin pisləşməsi, sui-istifadə, istismar, zorakılıq və yaşam bacarıqlarının zəifləməsi, yaşayış səviyyəsinin aşağı düşməsi aiddir.

Eləcə də, hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Kişi ilə qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır.

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası»nın 25-ci, «Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiyanın isə 2-ci və «Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun isə 6-cı maddəsinə əsasən dövlət irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, siyasi

partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir və bütün uşaqların bərabər hüquqlara malik olduğunu bəyan edir.

Uşaqlar valideynlərinin və ya valideynlərini əvəz edən şəxslərin sosial və əmlak vəziyyətindən, sağlamlığından, irqi və milli mənsubiyyətindən, dilindən, təhsilindən, siyasi baxışlarından, yaşadıqları yerdən asılı olmayaraq ayrı-seçkiliyə məruz qala bilməzlər. Onlar valideynlərinin və ya valideynlərini əvəz edən digər şəxslərin hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşıyırlar. Valideynləri ilə bağlı səbəblərə görə uşaqların hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına yol verilmir. Uşaqların nikahda və ya nikahdan kənar doğulmasından asılı olmayaraq, onlar valideynlərə münasibətdə eyni hüquqlardan istifadə edirlər. Uşaqların hüquqlarının və ya mənafelərinin məhdudlaşdırılması etibarsızdır.

Sosial təminat hüququ

Hər kəsin sosial təminat hüquq vardır. Konstitusiyamıza əsasən yardıma möhtac olanlara kömək etmək ilk olaraq onların ailə üzvlərinin borcudur.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38-ci maddəsi vətəndaşların qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə

gərə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat almaq hüququnu nəzərdə tutur.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 29-cu maddəsinə müvafiq olaraq, dövlət uşaqlara birdəfəlik ödəmələr, aylıq müavinətlər, kompensasiyalar formasında sosial yardımlar verir. Ehtiyacı olan uşaqlara müvafiq icra hakimiyyəti orqanları əlavə yardım və imtiyazlar tətbiq edə bilər. Sosial yardımlar uşaqların mənafelərinə uyğun sərf olunmalıdır.

«Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 40-57-ci maddələrinə müvafiq olaraq, əmək qabiliyyəti olmayan uşaqlara ailə başçısını itirdikdə əmək pensiyaları təyin edilir.

Eləcə də, Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onlara bərabər tutulan şəxslərin sosial müdafiəsi qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət tərəfindən təmin olunur və qorunur.

«Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiyanın 3-cü maddəsi sosial təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət qurumlarının, özəl təşkilatların, məhkəmə, inzibati və qanunvericilik orqanlarının fəaliyyətində uşaqlarla bağlı bütün işlərə birinci növbədə diqqət yetirilməsi önə çəkilir.

Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər hər bir uşağın sosial sığorta da daxil olmaqla, sosial təminat imtiyazlarından istifadə etmək hüququnu tanıyır və öz milli qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə nail olmaq üçün lazımı tədbirlər görürlər (UHK, maddə 26).

Valideyn və uşağı tərbiyə edən digər şəxslər (qəyyumlar və ya himayəçilər) uşağın inkişafı üçün lazımı həyat şəraitini öz bacarıqları və imkanları daxilində təmin etməyə görə əsas məsuliyyəti daşıyanlardır (UHK, maddə 27).

Yaşamaq və inkişaf etmək hüququ

Hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir və buna görə də dövlət uşağın sağ qalmasını və inkişafını təmin etməyə borcludur.

Konstitusiyamız hər kəsin yaşamaq hüququ olduğunu bəyan edərək, ölkəmizdə ümumbəşəri dəyərlərə sadıq olaraq bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək hüququna təminat verir (AR-nın Konstitusiyası, maddə 27).

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın da iştirakçısı olan dövlətlər tanınan hüquqların həyata keçirilməsi üçün bütün lazımi qanunvericilik tədbirlərini, inzibati və digər tədbirləri görürlər. Eyni zamanda iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar sahəsində belə tədbirləri malik olduqları ehtiyatların maksimum çərçivəsində, lazım gəldikdə isə, beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirirlər.

İştirakçı dövlətlər valideynlərin və yerli adətdə nəzərdə tutulduğu kimi, müvafiq hallarda genişləndirilmiş ailə və ya icma üzvlərinin, qəyyumların, yaxud qanuna görə uşaq üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin Konvensiyada tanınan hüquqların onlar tərəfindən həyata keçirilməsində uşağı lazımınca idarə və ona rəhbərlik etmək və bunu uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyətinə müvafiq sürətdə yerinə yetirmək məsuliyyətinə, hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər (UHK, maddə 5).

Həmin dövlətlər təsdiq edirlər ki, hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir. İştirakçı dövlətlər uşağın sağ və sağlam inkişaf etmək imkanını maksimum mümkün dərəcədə təmin edirlər (UHK, maddə 6).

Dövlətlər qeyri-qanuni müdaxiləyə yol vermədən, qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, vətəndaşlıq, ad və ailə əlaqələri daxil olmaqla uşağın öz fərdiliyini saxlamaq hüququna hörmət bəsləməyi öhdələrinə götürürlər. Əgər uşaq öz fərdiliyinin bütün ünsürlərinin bir qismindən və ya hamısından məhrum olursa, onda iştirakçı dövlətlər onun fərdiliyinin tezliklə bərpa edilməsi üçün lazımi köməyi və müdafiəni təmin edirlər (UHK, maddə 8).

Dövlət uşağın fərdiliyinin əsas cəhətlərini qorumağa və zəruri halda bərpa etməyə borcludur. Buraya ad, vətəndaşlıq və ailə əlaqələri də daxildir.

İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaq öz valideynlərinin arzusuna zidd olaraq onlardan ayrılmasın, bir şərtlə ki, məhkəmənin qərarına uyğun olaraq səlahiyyətli orqanlar tətbiq edilən qanuna və qaydalara müvafiq sürətdə müəyyən etsinlər ki, belə ayrılıq uşağın ən yaxşı mənafehləri naminə labüddür. Belə ayrılıq o halda labüd ola bilər ki, məsələn, valideynlər uşaqla sərt rəftar edir və ya ona qayğı göstərmir, yaxud valideynlər bir-birindən ayrı yaşayırlar və uşağın yaşayış yeri barədə qərar qəbul edilməlidir. Hər cür araşdırma zamanı bütün əlaqədar tərəflərə araşdırmada iştirak etməyə və öz nöqtəy-nəzərini şərh etməyə imkan verilir. Bunlarla yanaşı, valideynlərinin biri və ya hər ikisi ilə ayrılmış uşağın hər iki valideynlə müntəzəm əsasda şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququna hörmət bəslənilir, bir şərtlə ki, bu münasibət və əlaqələr uşağın ən yaxşı maraqlarına zidd olmasın. Belə ayrılıq iştirakçı dövlət tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı qərardan irəli gəldikdə, məsələn, valideynlərdən birinin və ya hər ikisinin həbsə alınması, vəfat etməsi və s. hallarla əlaqədar olduqda həmin dövlət ailənin üzvlərinin olduğu yer barəsində valideynlərə, uşağa, lazım gələrsə ailənin başqa üzvünə onların xahişi ilə lazımi məlumat verir, bir şərtlə ki, bu məlumatın verilməsi uşağın rifahına ziyan vurmasın. Onlar daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin yerinə yetirilməsi müvafiq şəxslər üçün özlüyündə xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın (UHK, maddə 9).

Vətəndaşlıq hüququ

Vətəndaşlıq şəxslə dövlət arasında qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin mövcudluğunda təzahür edən sabit, möhkəm, siyasi-hüquqi əqddir. Fərd doğulduqdan sonra vətəndaşlıq əldə edir və onu ömrü boyu saxlayır.

Konstitusiyamızın 52-ci maddəsi Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxsi Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı kimi tanıyır.

Həmin maddəyə uyğun olaraq respublikamızın ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş, habelə valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Hər bir uşaq doğulduqdan sonra Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq qeydiyyatata alınır və vətəndaşlıq əldə edir.

Uşağa ad valideynlərinin qarşılıqlı razılığı ilə, valideynləri olmadıqda isə qəyyumluq orqanlarının razılığı və ya göstərişi əsasında verilir.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın 7-ci, Ailə Məcəlləsinin 53-cü maddəsinə əsasən uşaq ad, ata adı və soyad daşımaq hüququna malikdir. Uşağa ad valideynlərin razılığı ilə, ata adı isə atasının adına görə verilir. Uşağın soyadı valideynlərin soyadı ilə müəyyən edilir. Uşağın valideynlərinin soyadları müxtəlif olduqda, uşağa valideynlərin razılığı ilə atanın və ya ananın soyadı verilir.

«Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 25-ci maddəsinə müvafiq olaraq, 14 yaşından 18 yaşınadək uşaqların vətəndaşlığı yalnız özlərinin razılığı ilə dəyişdirilə bilər.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda vətəndaşlıqdan məhrum edilə, qovula və ya xarici dövlətə verilə bilməz

Fikir, söz və vicdan azadlığı

Bütün insanların fikir, söz və vicdan azadlığı vardır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 47 və 48-ci maddələri ölkəmizdə hər kəsin fikir, söz və vicdan azadlığına malik olduğunu bəyan edir. Heç kəsi öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən dönməyə məcbur etmək olmaz. İrqi, milli, dini, sosial ədalət və düşmənçilik oyadan təşviqat və təbliğata yol verilmir.

Ailə Məcəlləsinin 52-ci maddəsinə uyğun olaraq, uşaq ailədə onun maraqlarına toxunan istənilən

məsələnin həlli zamanı öz fikrini bildirmək, habelə məhkəmə istintaqı və inzibati araşdırmaların gedişində dinlənilmək hüququna malikdir. Onun maraqlarına zidd olan hallar istisna olunmaqla, 10 yaşına çatmış uşağın fikri mütləq nəzərə alınmalıdır.

Konstitusiyamızın 48-ci maddəsinə əsasən hər kəs dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək və ya hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı öz əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququna malikdir.

Qloballaşma və ictimai həyatın beynəlmilləşməsi mədəniyyətləri və dinləri yaxınlaşdırır. Ölkələr arasında siyasi, iqtisadi, sosial və mənəvi həyat sahələrində, informasiya məkanında qarşılıqlı əlaqələrin genişləndiyi və intensivləşdiyi bir dövrdə xalqların mədəni-tarixi təcrübə formalarının müxtəlifliyinə rəğmən, insanlığın birliyi problemi artıq yalnız nəzəri deyil, həm də praktiki həllini tələb edir.

Milli, mədəni, tarixi müstəsnaıq ideyasının insan birgəyaşayışı üçün təhlükəlilyi getdikcə daha artıq dərəcədə dərk edilməyə başlanmışdır. İndi artıq söhbət dini mənsubiyyətdən getməməlidir, ümumi səylər mədəniyyətləri və dinləri bir-birinə yaxınlaşdıran cəhətləri aşkar edib üzə çıxarmağa, qeyri-qanuni dini təriqətlərin qarşısının alınmasına yönəldilməlidir.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın və «Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddələrinə əsasən, hər bir uşağın vicdan, fikir və söz azadlığı vardır. Valideynlər, digər şəxslər və dövlət orqanları uşağın vicdan, fikir və söz azadlığına hörmətlə yanaşmalıdırlar. Uşağın səhhətinə zərərli təsir göstərən dini ayinlərin icrasına cəlb edilməsi qadağandır.

Sərbəst toplaşmaq, təşkilat yaratmaq və təşkilatda birləşmək hüququ

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası»nın 49-cu maddəsinə əsasən, hər kəs sərbəst toplaşmaq azadlığına malikdir.

Həmçinin Konstitusiyanın 58-ci maddəsinə müvafiq olaraq, hər kəs kimi uşaqlar da başqaları ilə sərbəst birləşmək, istənilən ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və ya onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz.

Uşaqların və uşaq ictimai birliklərinin, ictimai özfəaliyyət qurumlarının siyasi fəaliyyətə cəlb olunması yolverilməzdir.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 15-ci maddəsinə əsasən iştirakçı dövlətlər uşağın iştirak etmək hüququnu tanıyır və bu hüququn həyata keçirilməsinə məhdudiyətlər qoyula bilməz, lakin dövlət təhlükəsizliyi və ictimai asayişin (orde public) təmini

baxımından əhalinin sağlamlığının və mənaəviyyatının mühafizəsi üçün qanuna uyğun şəkildə istisna olaraq məhdudiyətlər tətbiq edilə bilər.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 26-cı maddəsinə də hər bir uşağın təhsil aldığı, həmçinin yaşayış yerində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq ictimai birliklər, ictimai özfəaliyyət qurumları yaratmaq və onlarda birləşməyə hüququnun olduğu vurğulanır.

Birləşmək və iştirak etmək hüququnun həyata keçirilməsinə nümunə olaraq Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsini göstərmək olar ki, uşaq və gəncləri özündə birləşdirən bu birlik və neçə illərdir ki, onun nəzdində fəaliyyət göstərən «Liderlik məktəbi» iştirakçısı olan hər bir uşağın dünyaya sağlam baxışlarında, vətənpərvərlik hisslərinin aşılmasında, xüsusi bacarıqlarının formalaşmasında, onların öz hüquq və azadlıqlarını öyrənmə, həmyaşıdlarına öyrətmə və müdafiə etmə əzminin inkişaf etdirilməsi istiqamətində ölkəmizdə öz töhfəsini verməkdədir.

Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ

Konstitusiyamızın 28 və 32-ci maddələrinə əsasən hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsəalma və ya azadlıqdan məhrum etmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər. Hər kəsin şəxsi və ailə həyatının sirrini saxlamaq hüququ vardır. Qanunla nəzərdə tutulan hallardan başqa, şəxsi həyata müdaxilə etmək qadağandır. Uşağın belə müdaxilə və qəsdlərdən qanunla müdafiə olunmaq hüququ vardır (UHK, maddə 16)

Bütün insanlar kimi uşaqlar da azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüquqlarına malikdirlər. Müstəsna hal kimi uşağın tutulmasına, həbs edilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş əsaslar mövcud olduqda yol verilə bilər. Uşaq tutulduqda və ya həbs edildikdə bu barədə onun valideynlərinə və digər qanuni nümayəndələrinə dərhal məlumat verilməlidir.

Hər hansı bir şəxs uşaqlara qarşı qəddar rəftar hallarını müşahidə etdikdə belə rəftarın qarşısının alınması məqsədilə müvafiq qurumlara (polisə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları yanındakı yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalara) müraciət etməlidir.

Məlumat azadlığı

Hər kəsin qanuni yolla istədiyi məlumatı axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır (AR-nın Konstitusiyası maddə 50).

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 17-ci maddəsinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər kütləvi informasiya vasitələrinin mühüm rol oynadığını qəbul edir və təmin edirlər ki, uşaqlar müxtəlif milli və beynəlxalq mənbələrdən informasiya və materiallar, xüsusən uşağın sosial, mənəvi, əxlaqi rifahına, habelə sağlam fiziki və psixi inkişafına kömək edən məlumatları əldə edə bilsinlər.

Azərbaycan Respublikasının «Kütləvi informasiya vasitələri haqqında» Qanununun 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq Dövlət Teleradio Təşkilatı maarifləndirici proqramlar, habelə uşaq və yeniyetmələr üçün proqramlar hazırlayır və yayımladır.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun

6454

Valideyn və dövlət qayğısından istifadə hüququ

Cəmiyyətin üzvü kimi hər bir uşağın valideyn və dövlət qayğısından istifadə hüququ vardır.

Dövlət fitri istedadla malik uşaqların erkən yaşlardan üzə çıxarılması və onların qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün tədbirlər görür, bu sahədəki beynəlxalq əlaqələrini inkişaf etdirir.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 17-ci maddəsinə əsasən uşağın ailədə valideynləri ilə birgə yaşamaq, onlardan qayğı görmək hüququ vardır.

Azərbaycan Respublikasında ailənin, analığın, atalığın və uşaqlığın dövlət tərəfindən dəstəklənməsi təmin olunur, onlar üçün müavinət və sosial müdafiənin digər təminatları müəyyənləşdirilir.

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası»nın 25-ci maddəsində ailənin cəmiyyətin əsas özəyi kimi dövlətin xüsusi himayəsində olduğu vurğulanır. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin bərcudur. Bu bərcun yerinə yetirilməsinə isə dövlət nəzarət edir. Konstitusiyamızın 134-cü maddəsinə əsasən ər və

arvadın hüquqları bərabərdir, uşaqların qayğısına qalmaq, onları tərbiyə etmək həm onların hüququ, həm də borcudur.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 18-ci maddəsi bu sənədə qoşulmuş dövlətlərin uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün hər iki valideynlərin birlikdə eyni dərəcədə məsuliyyət daşdığına dair prinsipin qəbul edilməsini təmin etməkdən ötrü mümkün olan bütün səyləri göstərmələri vurğulanır.

Uşaqların ən yaxşı maraqları onların əsas qayğı obyektidir.

Ləyaqət və mənlilik hissini qorumaq şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ

Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası»nın 46-cı maddəsi hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququna təminat verir. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur.

Təhsil müəssisələrində, məktəbə-qədər və məktəbdənkənar müəssisələrdə intizam qaydaları ədalət prinsipinə əsaslanmalı, tərbiyəedici və qarşılıqlı hörmət ruhunda olmalıdır.

Uşaqların təhqir edilməsi, şəxsiyyətlərinin alçaldılması yolverilməzdir.

Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılması üçün əsas verə bilməz. Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi insanın və vətəndaşın konstitusion hüquq və azadlıqlarına qarşı əmələ, eləcə də uşaqların şərəf və ləyaqətinə qəsd edilməsinə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur.

Heç kəsə işgəncə və əzab verilə bilməz, heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 19-cu maddəsinə əsasən dövlət uşağı valideynlər, qəyyumlar və himayəçilər, həmçinin digər şəxslər tərəfindən edilən fiziki, yaxud psixoloji zorakılığın, təhqirin, sui-istifadənin, etinasızlığın və istismarın hər cür formalarından qorumaq məqsədilə lazımi inzibati, sosial və maarifçilik tədbirləri görür.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 42-ci maddəsinə müvafiq olaraq, istintaq hərəkətləri uşaqlara münasibətdə onların şərəf və ləyaqətini, yaşını və fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan xüsusi metodika əsasında aparılmalıdır. Uşaq şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb olunduğu və ya tutulduğu andan müdafiə ilə təmin olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş hallarda istintaq hərəkətləri uşağın valideynlərinin, digər qanuni nümayəndələrinin və ya müəllimin iştirakı ilə aparılır. Uşağa psixi və fiziki təsir göstərmək, şahid ifadəsi verməyə və ya təqsirli olmasını boynuna almağa məcbur etmək qadağandır.

Qaçqın və ya məcburi köçkün uşaqların hüquqları

Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi köçkünlərin statusu haqqında 21 may 1999-cu il tarixli Qanununa müvafiq olaraq, qaçqın - Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olmayıb, irqi əlamətinə, milliyyətinə, dini etiqadına, müəyyən sosial qrupa mənsubluğuna və ya siyasi əqidəsinə görə təqiblərin qurbanı olmaq barəsində tam əsaslı ehtiyat üzündən vətəndaşı olduğu ölkədən kənardə qalan və eyni ehtiyat üzündən həmin ölkənin himayəsindən istifadə edə bilməyən və ya istifadə etmək istəməyən, yaxud müəyyən vətəndaşlığı olmayıb oxşar hallar nəticəsində əvvəl adətən

yaşadığı ölkədən kənar qalan, ehtiyat üzündən oraya qayıda bilməyən və ya qayıtmaq istəməyən şəxsdir.

Məcburi köçkün (ölkə daxilində köçürülmüş şəxs) isə - Azərbaycan Respublikası ərazisində hərbi təcavüz, təbii və texnogen fəlakət nəticəsində daimi yaşayış yerini tərk etməyə məcbur olub başqa yere köçmüş şəxsdir.

Başqa ölkədəki daimi yaşayış yerini qaçqınlara dair, yuxarıda göstərilmiş əsaslarla tərk etməyə məcbur olub Azərbaycan Respublikasına gəlmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşına müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (AR-nın Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi) qərarı ilə məcburi köçkün statusu verilə bilər.

Qaçqın və ya məcburi köçkün olan uşaqların müvafiq status almaq hüququ vardır. Dövlət onları lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün təcili müvafiq tədbirlər görür, belə uşaqların valideynlərinin axtarılmasını təşkil edir, bu məqsədlə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir, qeyri-dövlət təşkilatlarının fəaliyyətinə zəruri köməklik göstərir.

Dövlət qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada uşaqların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikasını həyata keçirir.

Qaçqın uşaqlar və ya qaçqın statusu almağa çalışan uşaqlar üçün xüsusi müdafiə təmin edilməlidir. Dövlət bu cür müdafiə və köməyi təmin edən səlahiyyəti təşkilatlarla əməkdaşlıq etməyə borcludur.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın 22-ci maddəsinə əsasən iştirakçı dövlətlər qaçqın statusu almaq istəyən və ya tətbiiq edilə bilən beynəlxalq, yaxud daxili hüquq və qaydalara müvafiq sürətdə qaçqın sayılan, valideynləri və ya hər hansı digər şəxs tərəfindən istər müşayiət edilən, istərsə də müşayiət edilməyən uşağı bu

Konvensiyada və göstərilən dövlətlərin iştirakçısı olduğu insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq sənədlərdə və ya humanitar sənədlərdə əksini tapmış hüquqlardan istifadə edilməsində lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün zəruri tədbirləri görürlər.

Əlil, əqli və fiziki çatışmazlıqları

olan uşaqların hüquqları

Əlil, əqli və fiziki çatışmazlıqları olan uşaqların növbədənənar, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi) tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada tibbi, defektoloji və psixoloji yardım almaq hüququ vardır.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 35-ci maddəsinə əsasən dövlət bu uşaqların sosial və psixoloji reabilitasiyasına, imkanlarına uyğun təhsil almalarına, peşə seçmələrinə, əməyə cəlb olunmalarına köməklik göstərir, uşaq əlilliyinin qarşısını almaq üçün müvafiq tədbirlər görür.

Həmin qanunun 36 maddəsində qeyd olunur ki, əlil uşağa qulluq edən şəxslərə verilən güzəştlər 16 yaşınadək əlil uşağa qulluq dövrü pensiya hüququ verən iş stajına daxil edilir və uşağa qulluq edən şəxsə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş məbləğdə müavinət ödənilir.

Uşaq postvaksinal fəsadla əlaqədar xəstəliyə tutulduqda ona qanunvericilikdə müəyyən edilən qaydada əlillik qrupu veriləndə onun valideynlərindən biri və ya qanuni nümayəndəsi faizsiz iş stajından asılı olmayaraq, orta əmək haqqının 100 faizi miqdarında müavinət almaq hüququna malikdir.

Əlil uşaq onun maksimum müstəqilliyi və sosial inteqrasiyasını təmin edən şəraitdə onun tam dəyərli və layiqli həyat sürməsinə

kömək etmək üçün xüsusi qayğı, təhsil və hazırlıq hüququna malikdir.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın ona xüsusi qayğı göstərilməsi hüququnu təsdiq edir və belə hüquqa malik olan uşağa və ona qayğı üçün məsuliyyət daşıyanlara mövcud imkanlar daxilində yardım göstərilməsini həvəsləndirir və təmin edirlər (UHK, maddə 23). Əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın xüsusi ehtiyacları olduğu təsdiq edildikdə bu maddəyə uyğun sürətdə ona imkan daxilində pulsuz yardım verilir və bu zaman valideynlərin, yaxud uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin maliyyə ehtiyatları nəzərə alınır. Bunda məqsəd əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın təhsil, peşə hazırlığı, tibbi xidmət, sağlamlığın bərpası, əmək fəaliyyətinə hazırlıq sahəsində xidmətlərindən səmərəli istifadə etməsini və istirahət vasitələrindən bəhrələnməsini elə təmin etməkdir ki, bunlar uşağın sosial həyata imkan daxilində daha geniş cəlb edilməsinə və uşağın mədəni və mənəvi inkişafı da daxil olmaqla şəxsiyyətinin püxtələşməsinə nail olmağa gətirib çıxarsın.

Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq və tibbi yardım almaq hüququ

Sağlamlıq hər bir fərdin malik olduğu ən mühüm dəyər, normal yaşayış və inkişaf zərurətidir.

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası»nın 39 və 41-ci maddələrinə əsasən sağlam ətraf mühitdə yaşamaq, sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hər bir insanın Konstitusiyası hüququdur.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 9-cu maddəsinə əsasən, hər bir uşağın həyat və sağlamlığının mühafizə edilməsi hüququnu tanıyır.

Dövlət uşaqların həyatının mühaifəsini və sağlam inkişafını təmin edir, ekoloji təhlükəsizliyə şərait yaradır, uşaqları keyfiyyətli qida, təmiz içməli su ilə təmin olunmaq üzrə müvafiq proqramlar qəbul edir.

Həmin qanunun 35-ci maddəsinə müvafiq olaraq əlil uşaqlar, habelə əqli və ya fiziki çatışmazlıqları olan uşaqlar növbədənənar, pulsuz və ya güzəştli tibbi, defektoloji və psixoloji yardım almaq hüququna malikdirlər. Dövlət bu uşaqların sosial və psixoloji reabilitasiyasına, imkanlarına uyğun təhsil almalarına köməklik göstərir, uşaq əlilliyinin qarşısının alınması üçün tədbirlər görür.

Uşaqların tibbi yardım almaq hüququ «Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın digər maddələri kimi bütün uşaqları əhatə edir. Konvensiya ümumilikdə zəif təbəqələrdən olan uşaqlara (qaçqın və məcburi köçkün, kimsəsiz, əlil uşaqlar və s.) daha böyük diqqət yetirməyə çağırır.

Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər uşağın ən mükəmməl səhiyyə sistemi xidmətlərindən, xəstəliklərin müalicəsi və sağlamlığın bərpası vasitələrindən istifadə hüququnun olduğunu təsdiq edirlər. Onlar çalışmalıdırlar ki, heç bir uşaq səhiyyə sisteminin belə xidmətlərindən istifadə üçün kənar qalaraq öz hüquqlarından məhrum olmasın (UHK, maddə 24).

«Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında» Qanuna əsasən valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar dövlət büdcəsi hesabına pulsuz tibbi xidmətlə yanaşı, yemək, paltar, yaşayış yeri ilə təmin olunurlar.

Mənzil hüququ

Hər bir uşağın mənzil hüququ vardır. Uşaqların yaşadıkları mənzil sahəsinə ailənin digər üzvləri ilə bərabər hüquqları vardır.

Heç kəs yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilə bilməz (AR-ın Konstitusiyası, maddə 43).

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 20-ci maddəsinə əsasən valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar tərbiyə olunmaq üçün dövlət uşaq müəssisəsinə, qohumlarına və ya qəyyumlara (hımayəçilərə) verildikdə əvvəl yaşamış olduqları mənzilə hüquqlarını saxlayırlar. Bu mənzilə köçmək mümkün olmadıqda həmin uşaqlar, habelə əvvəllər mənzil sahəsi olmayan valideyn himayəsindən məhrum uşaqlar mənzillə növbədən-kənar təmin edilməlidirlər. Həmin mənzillərlə əlaqədar müqavilələrin bağlanması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Bunlarla bərabər hər bir uşağın valideynlərinin, övladlığa götürülənlərin əmlakına dair vərəsəlik, məhkəmənin qərarı ilə valideynlərdən hər ikisi və ya biri xəbərsiz itkin düşmüş və ya ölmüş elan edildikdə isə onların əmlakı hesabına saxlanmaq hüququ vardır.

İştirakçı dövlətlər valideynlərə və uşaqları tərbiyə edən digər şəxslərə kömək göstərilməsi üçün imkanları daxilində lazımi tədbirləri görür və lazım gələrsə, maddi yardım göstərir və xüsusən ərzaqla, paltarla və mənzillə təmin edilməyə dair proqramları dəstəkləyirlər (UHK, maddə 27).

Təhsil hüququ

Uşağın təhsilə olan hüququ bütün uşaqlara aiddir və bu öz növbəsində təhsilin sağlam, ayrı-seçkilik olmayan və təhlükəsiz mühitdə həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. «Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya» hüquqları bir-biri ilə əlaqələndirərək təhsilə olan hüququ gender, xüsusi qayğıya ehtiyacılıq, sağlamlıq, qidalanma və uşağın iştirakının təmin edilməsi kimi faktorlarla əlaqələndirir.

Həmin Konvensiyanın iki maddəsi sırf olaraq təhsillə bağlıdır. 28-cı maddə uşağın təhsil almağa olan hüququ haqda danışır və uşağa pulsuz icbari təhsil verməyi və onun ləyaqətinə hörmətlə yanaşmağı tələb edir. 29-cu maddə isə uşağın şəxsiyyətinin, istedadının, əqli və fiziki bacarığının tam həcmdə inkişafı üçün təhsilin nə dərəcədə zəruri olduğunu dövlətlərə bildirir və onları uşağın valideynlərinə, mədəni azadlığına, dili və mənəvi dəyərlərinə hörmət bəsləməyə çağırır.

Təhsil hər zaman, hətta fəvqəladə hallarda belə uşağın ayrılmaz və inkaredilməz hüququ kimi qalır.

«Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası»nın 42-ci maddəsinə müvafiq olaraq hər bir vətəndaş təhsil almaq hüququna malikdir. Dövlət pulsuz icbari ümumi orta təhsil almaq hüququnu təmin edir. Təhsil sistemində dövlət tərəfindən nəzarət edilir. Maddi vəziyyətindən asılı olmayaraq istedadlı şəxslərin təhsili davam etdirməsinə dövlət zəmanət verir. Dövlət minimum təhsil standartlarını müəyyən edir və ayrı-seçkiliyə yol

vermədən vətəndaşların təhsil hüququna təminat verir.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 22-ci maddəsinə əsasən, hər bir uşağın Azərbaycan Respublikasının təhsil qanunvericiliyinə uyğun olaraq təhsil almaq hüququ vardır. Dövlətin təhsil sistemi uşağın şəxsiyyətinin inkişafına, zəruri bilik və bacarıqları tam həcmdə əldə etməsinə şərait yaratmalıdır. Uşaqları icbari ümumi orta təhsildən yayındırmaq qadağandır.

Milli azlıqlara mənsub uşaqların hüquqları

Azlıqlara və yerli əhaliyə mənsub olan uşaqlar öz mədəniyyətindən, ana dilindən istifadə etmək və öz dininə etiqad bəsləmək hüququna malikdirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinə əsasən dövlət irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, milli, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətinə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

Heç kəsə yuxarıda göstərilən əsaslara görə zərər vurula bilməz, güzəştlər və ya imtiyazlar verilə bilməz, yaxud güzəştlərin və ya imtiyazların verilməsindən imtina oluna bilməz.

Konstitusiyamızın 44-cü maddəsi hər kəsin milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq hüququnun olduğunu bəyan edir. Heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.

Hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən dövlət orqanları və dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin daşıyıcıları ilə münasibətlərdə hər kəsin bərabər hüquqları təmin edilir.

Etnik, dini və dil baxımından azlıqların və ya yerli əhali sırasından olan şəxslərin yaşadıkları dövlətlərdə belə azlıqlara və ya yerli əhaliyə mənsub olan uşaq öz qrupunun digər üzvləri ilə birlikdə öz mədəniyyətindən bəhrələnmək, öz dininə etiqad bəsləmək və onun ayinlərini yerinə yetirmək, habelə ana dilindən istifadə etmək hüququndan məhrum oluna bilməz (UHK, maddə 30).

İstirahət etmək və asudə vaxt

səmərəli keçirmək hüququ

Konstitusiyamızın 37-ci, «Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 25-ci maddəsinə əsasən, hər bir uşağın istirahət və asudə vaxtdan istifadə etmək hüququ vardır. Uşaq öz maraqlarına və qabiliyyətinə uyğun olaraq məktəbdənkənar istirahət və məşğuliyyət növü seçməkdə müstəqildir. Valideynlər (onları əvəz edən digər şəxslər) və müvafiq dövlət orqanları uşaqların istirahət və asudə vaxtlarında mənfi təsirlərə məruz qalmasının qarşısını alan tədbirlər görməlidirlər.

«Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya»nın 31-ci maddəsi Uşaqların istirahətlərinin və asudə vaxtlarının səmərəli təşkili məqsədi ilə uşaqların mədəni həyata və yaradıcılıq fəaliyyətinə daxil olmaları üçün dövlət, məktəbdənkənar müəssisələrin, uşaq və yeniyetmələrin idman və mədəni-sağlamlıq ocaqlarının, digər istirahət yerlərinin şəbəkəsini yaradır və inkişaf etdirir, bu obyektlərdən pulsuz və güzəştli istifadə etmə qaydalarını müəyyənləşdirir.

Xüsusi dövlət əhəmiyyətli işlərin icrası ilə bağlı hallar istisna

olmaqla, uşaqların məktəbdənkənar istirahətlərinin və asudə vaxtlarının təşkili ilə bağlı yerlərin ləğv edilməsi və ya bu obyektlərdən başqa məqsədlər üçün istifadə qadağandır.

Əmək hüququ

Əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır. Konstitusiyamızın 36-cı maddəsinə əsasən hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır. Heç kəs zorla işlədilməz.

Konstitusiyamızın 17-ci maddəsində isə uşaqları onların həyatına, sağlamlığına və ya mənəviyyətinə təhlükə törədə bilən fəaliyyətə cəlb edilməsinin qadağan olduğu vurğulanır.

15 yaşına çatmamış uşaqlar işə götürülə bilməzlər.

Əmək Məcəlləsi işçilər arasında bir sıra əlamətlərə, o cümlədən yaş üzrə ayrı-seçkiliyə yol verməyi qadağan edir. Yaşı 18-dək olan şəxslərə əmək münasibətlərində güzəştlərin, imtiyazların və əlavə təminatların müəyyənəndirilməsi ayrı-seçkilik hesab edilmir.

Əmək münasibətləri prosesində işçilər arasında ayrı-seçkiliyə yol verən işəgötürən və ya digər fiziki şəxs qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada müvafiq məsuliyyət daşıyır. Ayrı-seçkiliyə məruz qalan işçi pozulmuş hüququnun bərpa edilməsi tələbi ilə məhkəməyə müraciət edə bilər.

Dövlət uşağın iqtisadi istismardan, onun səhhəti üçün təhlükə törədə bilən və yaxud təhsil almasına mane olan, həmçinin fiziki, əqli, əxlaqi, mənəvi, sosial inkişafına ziyan vuran işi yerinə yetirməkdən qorunmaq hüququnu təmin edir UHK, maddə 32).

Uşağın istismardan və zərərli təsirlərdən

mühafizə olunmaq hüququ

Dövlət sosial, iqtisadi, hüquqi, tibbi və tərbiyəvi vasitələrlə uşaqları istismarın bütün formalarından, ağır, zərərli və təhlükəli əməkdən mühafizə edir.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 36-cı maddəsinə əsasən iştirakçı dövlətlər uşağı, onun rifahının istənilən aspektinə ziyan vuran bütün digər istismar formalarından qoruyurlar.

BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının monitorinq qurumu olan Uşaq Hüquqları üzrə Komitə (UHK) qeyd etmişdir ki, insan hüquqları bütün fiziki cəzalandırmaların, habelə yüngül və bütün digər qəddar və alqaldıcı cəzalandırmaların ləğv edilməsini tələb edir.

Uşaqlara qarşı fiziki və psixi zorakılıq, uşaqların cinsi istismarı, onların alkoqolizmə, dilənçiliyə, qumara, fahişəliyə, narkomaniyaya, toksikomaniyaya cəlb edilməsi, cinayətə məqsədlər üçün onlardan istifadə edilməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş müvafiq məsuliyyətə səbəb olur.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 8-ci maddəsinə əsasən, hər bir uşaq yaşamaq və normal şəraitdə fiziki, əqli və mənəvi cəhətdən inkişaf etmək hüququna malikdir.

Dövlət sağlam və təhlükəsiz mühit yaratdığı öz üzərinə götürərək, sosial, hüquqi, iqtisadi, tibbi və tərbiyəvi vasitələrlə uşaqları istismarın bütün növlərindən, ağır, zərərli və təhlükəli əməkdən və təsirlərdən mühafizə edir.

Müharibələr və silahlı münaqişələr, Hərbi münaqişələrdə iştirak etməmək hüququ

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 37-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan dövləti hərbi münaqişələr baş verən ərazilərində olan uşaqların müdafiəsini beynəlxalq hüquqi normalara uyğun olaraq təmin etməyi öz üzərinə götürür.

Hərbi birləşmələr döyüş əməliyyatları zonasında olan uşaqların təhlükəsiz yerlərə köçürülməsi, onların həyatının və sağlamlığının mühafizəsi üçün bütün mümkün imkanlardan istifadə etməlidirlər.

15 yaşına çatmamış uşaqların hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirakı qadağan edilir. Uşaqların hərbi-təhsil məktəblərinə cəlb edilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

«Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya»nın 38-ci maddəsi isə iştirakçı dövlətlərin silahlı münaqişələr zamanı onlara tətbiq edilən və uşaqlara aidiyyəti olan beynəlxalq humanitar hüquq normalarına hörmət bəsləməyi və onlara əməl olunmasını təmin etməyi öhdələrinə götürdüklerini vurğulayır.

Konvensiyaya əsasən 15 yaşına çatmayan şəxslərin hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirak etməməsini təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirləri görməli, 15 yaşına çatmayan hər hansı şəxsi öz silahlı qüvvələrində xidmətə çağırmaqdan çəkəndirməyə çalışmalı, orduya cəlb edilmə zamanı daha yaşlı şəxslərə üstünlük verilməlidir.

«Uşaq hüquqları haqqında» BMT Konvensiyasının Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair Fakultativ Protokolu da uşaq hüquqlarının xüsusi müdafiəyə ehtiyacı olmasını bir daha təsdiq edərək, sülh və təhlükəsizlik şəraitində onların vəziyyətinin heç bir

fərq qoymadan getdikcə yaxşılaşdırılmasını, həmçinin onların inkişafı və təhsil almasının təmin edilməsini tövsiyə edir.

Hüquqi yardım almaq hüququ

Hər kəsin, eləcə də uşaqların yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

Konstitusiyamızın 61-ci, Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın isə 40-cü maddəsinə əsasən hər bir kəs səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

Mülki və Siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 14(3)(d) və Avropa Konvensiyasının 6(3)-cü maddəsinə əsasən, vəkilin ödənişsiz şərtlərlə təyin olunması ədalət mühakiməsinin maraqlarının tələb etməsi ilə şərtlənirsə, Pekin qaydalarını 15.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pulsuz hüquqi yardım, hər şeydən öncə qanunvericiliyin yetkinlik yaşına çatmayanın onun hüquqlarının pozulmasından qorumaq cəhdi ilə şərtlənir. Təqsirləndirilən şəxsin, xüsusən yetkinlik yaşına çatmayanların maraqlarını təyin olunmuş vəkil təmsil edirsə, müvafiq orqanlar həmin vəkilin iş təcrübəsinə və səriştəyə malik olmasına diqqət yetirməlidirlər.

Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına aparılır.

Unutmayın ki, inzibati qaydada tutulan yetkinlik yaşına çatmayanların işlərində vəkilin iştirakı məcburidir və onun barəsində inzibati xətalər haqqında işlərə onun yaşadığı yer üzrə baxılır.

Ekstremal vəziyyətdə uşaq hüquqları

Dövlət hərbi əməliyyatlar, epidemiya, təbii və ekoloji fəlakətlər, o cümlədən insan əməyi nəticəsində baş verən bədbəxt hadisə və qəzalar nəticəsində əlverişsiz şəraitə düşmüş və ya zərər çəkmiş uşaqlara təcili əvəzsiz kömək göstərir, onların təhlükəsiz yerlərə köçürülməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görür.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 38-ci maddəsinə əsasən belə uşaqlar valideynlərini itirdikdə onlar valideyn himayəsindən məhrum olmuş digər uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada dövlət tərəfindən müdafiə olunurlar.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər (Maddə 24) uşağın yaşadığı mühitin sanitariyası və bədbəxt hadisələrin qarşısının alınması barədə cəmiyyətin bütün təbəqələrinə, xüsusən valideynlərə və uşaqlara məlumat verilməsi, habelə onların təhsil alması və belə biliklərdən istifadə etməkdə onlara kömək göstərilməsi təmin etməlidirlər. İştirakçı dövlətlər uşaqların sağlamlığına mənfi təsir göstərən ənənəvi praktikanın ləğv edilməsi məqsədilə hər cür səmərəli və lazımı tədbirləri görür və bu maddədə təsdiq olunan hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə tədricən nail olmaq məqsədilə beynəlxalq əməkdaşlığı və həvəsləndirməni öhdələrinə götürürlər.

Kollektiv hüquqlar

Kollektiv hüquqlar: sülh, inkişaf, sağlam ətraf mühitdə yaşamaq və s. hüquqlar təbii deyillər, çünki bu hüquqlar cəmiyyət, yaxud kollektivin maraqlarının inkişafı dərəcəsinə görə formalaşır. Bu hüquqlara cəmiyyət üzvünün fərdi hüquqları kimi baxmaq olmaz.

Lakin fərdi və kollektiv hüquqlar bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Fərdi hüququ fərqləndirən cəhət isə, onun insana xas olan təbii hüquq kimi bəşəri mövcudluğunun başlıca dəyərlərindən olmasıdır.

Kollektiv hüquqlara «Üçüncü nəsil» və həmrəylik hüquqlar da deyilir ki, onun da yaranması son dövrün inkişaf xüsusiyyətləri ilə izah edilir. Bu hüquqlar ayrılıqda fərdə və ya fərdlər qrupuna deyil, bütövlükdə məcmuya, xalqa məxsusdur.

Fransız alimi K.Vasakın fikrincə, həmin hüquqların xüsusiyyəti onların kollektiv hüquqlar olması, ümumi və birliklər vasitəsilə həyata keçirilmək qabiliyyəti ilə xarakterizə olunur. Bu hüquqlara inkişaf hüququunu, sülh hüququunu, sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququunu, xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüququunu, bəşəriyyətin ümumi irsi, humanitar yardım hüququ, yeni beynəlxalq informasiya qaydası konsepsiyası ilə əlaqədar olan rabitə hüququunu aid etmək olar.

Inkişaf hüququ kollektiv şəkildə cəmiyyətin bütün üzvləri ilə yanaşı, uşaqların da rifahını nəzərdə tutur və beynəlxalq konvensiyalarda əks olunmuş lazımı imkan və şəraitin yaradılması, dəstək, qayğı göstərilməsi kimi meyarları rəhbər tutur.

Sülh hüququ isə bütün xalqların fərvan, əminamanlıq, müharibəsiz və zorakılıqsız şəraitdə yaşamasını nəzərdə tutur. Eyni zamanda uşaqların da zorakılıqlardan uzaq mühitdə, müharibələrsiz dünyada, valideynləri və yaxınları ilə birgə həyat sürmələrini və inkişaf etmələrini nəzərdə tutur. Müharibələr, zorakılıq və ayrı-seçkilik sülhə və sabitliyə yeganə təhlükədir.

Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ da digər kollektiv hüquqlar kimi qloballaşan dünyada bütün xalqların bioloji sağlamlığını nəzərdə tutmaqla, cəmiyyətin inkişafının davamlılığını təmin etmək üçün insanları həmrəyliyə dəvət edir. Cəmiyyətdə gedən

proseslər, global istiləşmə, müharibələr insanlara yanaşı bütün dünya üçün təhlükə yaradır.

Digər kollektiv hüquqlarda sadaladığımız hüquqlar kimi (sülh, inkişaf hüquqları və s.) yeni nəsil hüquqlar olmaqla insan hüquqlarının tərkib hissəsi kimi mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, özünün inkişaf mərhələsini yaşayır.

Lakin göstərilən hüquqlar hələ tam formalaşmamış və onlar dəqiq normativ məzmunla malik deyildirlər.

Övladlığa götürmə

Uşağın qayyumluğa və himayəçiliyə yerilməsi

Şəxsiyyətinin tam və ahəngdar inkişafı üçün uşağın ailə mühitində, xoşbəxtlik, sevgi və qarşılıqlı anlaşma mühitində böyüyüb boya-başa çatması olduqca önəmlidir.

Uşağın övladlığa götürülməsinə onun mənafeyi naminə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yol verilir. Övladlığa götürən şəxs uşağın normal inkişafı və tərbiyəsi üçün müvafiq imkanlara malik olmalıdır. Şəxsi mənfəət əldə etmək məqsədilə uşağın övladlığa götürülməsi qadağandır. Övladlığa götürənin sirri dövlət tərəfindən qorunur.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan uşağın əcnəbilər tərəfindən övladlığa götürülməsinin, habelə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının əcnəbi uşağı övladlığa götürməsinin qaydaları dövlətlərarası müqavilələr və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

Ölkələrarası övladlığa götürmənin uşağın ən ümdə maraqlarına və onun əsas hüquqlarına hörmət etməklə həyata keçirməsinin təmin edilməsi, habelə uşağın qaçırılmasının, satışının və ya ticarətinin qarşısının alınması üçün tədbirlərin görülməsinin zəruriliyinə əminliyi ifadə

edən müddəalar beynəlxalq sənədlərdə, xüsusilə də BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasında, Uşaqların Müdafiəsinə və Rifahına aid olan Sosial və Hüquqi Prinsiplərə dair BMT Bəyannaməsində, eləcə də Milli və Beynəlxalq səviyyədə Uşağın Yerləşdirilməsinə və Övladlığa Götürülməsi üçün Xüsusi Tövsiyələrdə, respublikamızın da qoşulduğu Ölkələrarası övladlığa götürmə ilə bağlı uşaqların müdafiəsi və əməkdaşlıq haqqında Konvensiyada əks olunan prinsiplərdə öz əksini tapmışdır.

Akkreditasiya yalnız müəyyən vəzifənin həyata keçirilməsinə müvəkkil edilmiş, öz səlahiyyətlərini nümayiş etdirən orqanlar tərəfindən edilə və saxlanıla bilər.

Hər iki Dövlətin Mərkəzi orqanı uşağın mənsə Dövləti tərk etmək və qəbul edən Dövlətə daxil olmaq və ərazisində daimi qalmaq üçün icazəni almaq məqsədilə bütün zəruri addımlar atacaqdır.

Öz ailə mühitindən müvəqqəti və ya daimi mərhum olan, yaxud özünün ən yaxşı mənafeyi naminə belə mühitdə qala bilməyən uşaq dövlət tərəfindən xüsusi müdafiə edilmək və ona yardım göstərilmək hüququna malikdir. İştirakçı dövlətlər öz milli qanunlarına uyğun olaraq belə uşağa baxılması üsulunun dəyişdirilməsini təmin edirlər. Uşağa baxılması üsulunun dəyişdirilməsi variantları müzakirə edilərkən uşağın tərbiyəsinin varisliyinin məqsədəuyğunluğu və onun etnik mənsəyi, dini və mədəni mənsəbiyyəti və ana dili lazımı dərəcədə nəzərə alınmalıdır (UHK, maddə 20).

Övladlığa götürmə sistemini qəbul edən və yaxud bu sistemin həyata keçirilməsinə icazə verən iştirakçı dövlətlər uşağın ən yaxşı maraqlarının ilk növbədə nəzərə alınmasını təmin edirlər (UHK, maddə 21).

Qəyyumluq və himayəçilik fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətli fiziki şəxslərin hüquq və mənafeələrinin müdafiəsi üçün təyin edilir. Yetkinlik yaşına çatmayanlar üzərində qəyyumluq və himayəçilik həmçinin onların tərbiyələndirilməsi məqsədi ilə təyin edilir. Qəyyumların və himayəçilərin buna uyğun hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi ilə müəyyənləşdirilir.

Qəyyumlar və himayəçilər istənilən şəxslərlə münasibətlərdə, o cümlədən məhkəmədə öz qəyyumluğunda olanların hüquq və vəzifələrini xüsusi səlahiyyət almadan müdafiə edirlər (AR-nın Mülki Məcəlləsi, maddə 33).

Yetkinlik yaşına çatmayanların valideynləri, onları övladlığa götürənlər olmadıqda, valideynləri məhkəmə tərəfindən valideynlik hüquqlarından məhrum edildikdə, habelə bu cür fiziki şəxslər başqa səbəblərə görə valideyn himayəsindən məhrum olduqda, o cümlədən valideynləri onları tərbiyələndirməkdən və ya hüquq və mənafeələrini müdafiə etməkdən boyun qaçırdıqda onların üzərində qəyyumluq və himayəçilik təyin edilir.

On dörd yaş tamam olmamış yetkinlik yaşına çatmayanlar, habelə psixi pozuntuya görə məhkəmə tərəfindən fəaliyyət qabiliyyəti olmayan sayılmış fiziki şəxslər üzərində qəyyumluq təyin edilir (AR-nın Mülki Məcəlləsi, maddə 33.4).

Qəyyumlar qəyyumluqda olanların qanun üzrə nümayəndələri olur və onların adından və onların mənafeələri üçün bütün zəruri əqdləri bağlayırlar.

On dörd yaşından on səkkiz yaşınadək olan yetkinlik yaşına çatmayanlar üzərində, habelə spirtli içkilərdən, narkotik vasitələrdən və ya psixotrop maddələrdən sui-istifadə etməsi və ya qumara qurşanması nəticəsində fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmə tərəfindən məhdudlaşdırılmış fiziki şəxslər üzərində himayəçilik təyin edilir (AR-nın Mülki Məcəlləsi, maddə 33.6).

Himayəçilər himayəçilikdə olan fiziki şəxslərin müstəqil surətdə bağlamağa ixtiyarı çatmadığı əqdlərin bağlanmasına razılıq verirlər. Himayəçilər himayədə olanlara öz hüquqlarını həyata keçirməkdə və

vəzifələrini icra etməkdə kömək göstərir, habelə onları üçüncü şəxslərin sui-istifadəsindən qoruyurlar.

Qəyyumluq və himayəçilik orqanları qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.

Fiziki şəxsin fəaliyyət qabiliyyəti olmayan sayılması və ya fəaliyyət qabiliyyətinin məhdudlaşdırılması barədə qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən etibarən üç gün ərzində məhkəmə həmin fiziki şəxs üzərində qəyyumluq və himayəçilik təyin edilməsi üçün onun yaşayış yeri üzrə qəyyumluq və himayəçilik orqanına bu barədə məlumat verməlidir.

Qəyyumluqda olanların yaşayış yeri üzrə qəyyumluq və himayəçilik orqanı onların qəyyumlarının və himayəçilərinin fəaliyyətinə nəzarət edir.

Qəyyumu və ya himayəçini qəyyumluğa və ya himayəçiliyə ehtiyacı olan şəxsin yaşayış yeri üzrə qəyyumluq və himayəçilik orqanı fiziki şəxs üzərində qəyyumluq və ya himayəçilik qoyulması zərurətinin ona məlum olduğu andan üç ay ərzində təyin edir. Qəyyumluğa və ya himayəçiliyə ehtiyacı olan şəxsə qəyyum və ya himayəçi təyin ediləndə qəyyum və ya himayəçi vəzifələrini qəyyumluq və himayəçilik orqanı icra edir. Qəyyumun və ya himayəçinin təyin edilməsi barədə maraqlı şəxslər məhkəməyə etiraz verə bilərlər.

Qəyyumlar və himayəçilər yetkinlik yaşına çatmış fəaliyyət qabiliyyətli fiziki şəxslərdən təyin edilir. Valideynlik hüquqlarından məhrum edilmiş fiziki şəxslər qəyyum və himayəçi təyin oluna bilməzlər.

Qəyyum və ya himayəçi öz razılığı ilə təyin edilir. Bu zaman onun əxlaqi və digər şəxsi keyfiyyətləri, qəyyumluq və ya himayəçilik vəzifələrini yerinə yetirmək qabiliyyəti, onunla qəyyumluğa və ya himayəçiliyə ehtiyacı olan şəxs arasında mövcud münasibətlər, mümkünsə, həm də qəyyumluqda və ya himayədə olanın arzusu nəzərə alınmalıdır.

Qəyyumluğa və ya himayəçiliyə ehtiyacı olan və müvafiq tərbiyə, müalicə, əhalinin sosial müdafiəsi və ya digər oxşar müəssisələrdə

olan və ya bu müəssisələrə yerləşdirilmiş fiziki şəxslərin qəyyumları və himayəçiləri həmin müəssisələrdir.

Qəyyumluq və himayəçilik vəzifələri, qanunla nəzərdə tutulan hallardan başqa, əvəzsiz icra edilir.

Yetkinlik yaşına çatmayan fiziki şəxslərin qəyyumları və himayəçiləri öz qəyyumluğunda və ya himayəsində olanlarla birlikdə yaşamağıdır. Himayəçi ilə on altı yaşına çatmış himayədə olanın ayrılıqda yaşamasına qəyyumluq və himayəçilik orqanının razılığı ilə bu şərtlə yol verilir ki, ayrı yaşama himayədə olanın tərbiyəsinə, hüquq və mənafelərinin müdafiəsinə mənfi təsir göstərməsin. Qəyyumlar və himayəçilər yaşayış yerinin dəyişməsi barədə qəyyumluq və himayəçilik orqanlarına məlumat verməyə borcludurlar.

Qəyyumlar və himayəçilər öz qəyyumluğunda və ya himayəsində olanların saxlanması, onlara baxılmasının, onların müalicəsinin təmin edilməsi, təhsil alması və tərbiyələnməsi qayğısına qalmağa, onların hüquq və mənafelərini qorumağa borcludurlar.

Bu Məcəllənin 35.7-ci maddəsində göstərilən vəzifələr məhkəmə tərəfindən fəaliyyət qabiliyyəti məhdudlaşdırılmış yetkinlik yaşına çatmış fiziki şəxslərin himayəçilərinə həvalə edilmir.

Fiziki şəxsin fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətli sayılmasına səbəb olmuş əsaslar aradan qalxdıqda qəyyum və ya himayəçi qəyyumluqda və ya himayədə olanın fəaliyyət qabiliyyətli sayılması və onun üzərindən qəyyumluğun və ya himayəçiliyin götürülməsi barədə məhkəmə qarşısında vəsatət qaldırmağa borcludur.

Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların müdafiəsi

Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların müdafiəsi onların övladlığa, qəyyumluğa, himayəçiliyə, digər ailəyə verilməsi, bunlar mümkün olmadıqda isə uşaqlara baxan müvafiq müəssisələrdə yerləşdirilməsi üsulu ilə təmin edilir.

Müdafiə üsulu müəyyən edilərkən uşağın etnik mənşəyi, dini və mədəni mənsubiyyəti, dili, tərbiyəsinin varisliyi nəzərə alınmalıdır.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu həmin qrup uşaqların, habelə onların arasından 23 yaşınadək olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə dövlət təminatının məzmununu, tədbirlərini müəyyən edir, həmin təminatın verilməsi və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyir.

Uşaq müəssisələrində saxlanan valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar tam dövlət təminatındadırlar. Onlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş güzəşt və imtiyazlardan istifadə edirlər.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin hüquqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiəsini onların özləri, qanuni nümayəndələri, qəyyumları (himayəçiləri), müvafiq icra hakimiyyəti, məhkəmə və prokurorluq orqanları, bələdiyyələr, habelə ictimai birliklər və həmkarlar ittifaqı təşkilatları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirirlər.

«Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 33-cü maddəsinə əsasən, uşaq evlərində, internat tipli uşaq müəssisələrində uşaqların təlim-tərbiyəsinin təşkili və keyfiyyətinə görə həmin müəssisələrin rəhbərləri məsuliyyət daşıyırlar.

Antipedaqoji və əxlaqsız hərəkətlərə yol vermiş şəxslərin uşaq müəssisələrində işləməsinə yol verilmir.

Uşaq evlərində və uşaq internat müəssisələrində uşaqların hərtərəfli fiziki və mənəvi inkişafı, şəxsiyyətinin formalaşması

məqsədlə ailə şəraitinə yaxınlaşan zəruri maddi və mənəvi-psixoloji şərait yaradılır.

Həmin qanunun 34-cü maddəsində internat müəssisələrinin valideyn himayəsindən məhrum olmuş məzunlarının hüquq və mənafeələrinin müdafiəsi bu müəssisələrin rəhbərləri və himayə orqanları tərəfindən həyata keçirildiyi nəzərdə tutulmuşdur.

Təhsilini davam etdirməyə gedən və ya işə düzələn internat müəssisələrinin məzunlarının Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən olunmuş miqdarda təminat almaq hüququ vardır.

Yaşayış sahəsi olmayan məzunların yetkinlik yaşına çatana qədər bu müəssisələrdə qalmasına icazə verilir.

Həmçinin valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər və qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar bütün tiptən olan təhsil müəssisələrində təhsil aldıkları, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri sıralarında xidmət etdikləri, əhaliyə sosial xidmət və habelə cəzaçəkmə müəssisələrində olduqları bütün müddət ərzində qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada valideynlərinə və ya özlərinə məxsus olan, yaxud əvvəllər yaşamış olduqları mənzil sahələrinə hüquqlarını saxlayırlar. Bu mənzilə köçmək mümkün olmadıqda, onlar həmin yaşayış sahəsinə bərabər olan mənzillə növbədənəkənar təmin edilirlər.

Əvvəllər mənzil sahəsi olmayan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar bütün tiptən olan təhsil müəssisələrini bitirməyə, əhaliyə sosial xidmət müəssisələrindən və Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri sıralarından buraxılmağa, cəzaçəkmə müəssisələrindən azad olunmağa üç ay qalmış müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş

sosial normalardan az olmayan yaşayış yeri ilə növbədənəkənar təmin olunurlar. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş penitensiar müəssisədən (yetkinlik yaşına çatmayanların tərbiyə müəssisəsindən) azad edilmiş yetkinlik yaşına çatmayanların yaşayış sahəsi olmadıqda, onlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən internat məktəblərinə göndərilir və tam dövlət təminatına götürülür.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların qeydiyyatı həm yaşayış yeri, həm də müvəqqəti olduqları yer (valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün müəssisələr, yataqxanalar), qəyyumun (himayəçinin), övladlığa götürən şəxsin yaşayış yeri üzrə aparılır.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların yaşayış yeri və ya olduğu yer üzrə qeydiyyattan çıxarılması yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı ilə mümkündür.

Uşaq alveri

Uşağın yerinin qanunsuz dəyişdirilməsi

Dövlət valideynlərdən birinin və ya üçüncü tərəfin uşağı oğurlanmasının, yaxud xaricdə saxlanmasının, yerinin qanunsuz dəyişdirilməsinin qarşısını almağa və belə hallarda lazımi tədbirlər görməyə borcludur.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın məqsədlərinə nail olunmasına və onun, xüsusilə 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 və 36-cı maddələrinin müddələrinin həyata keçirilməsinə dəstək vermək üçün iştirakçı dövlətlər uşağın uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasından müdafiəsinə zəmanət verilməsini təmin etmək məqsədi ilə həyata keçirməli olduqları tədbirlərə daha geniş xarakter verməyi məqsəduyğun hesab edirlər. Həmçinin, Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyada uşağın iqtisadi istismardan və onun sağlamlığı üçün təhlükəli ola biləcək və ya onun təhsil almasına mane ola biləcək yaxud onun sağlamlığına və ya fiziki, əqli və

mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafına mənfi təsir göstərə biləcək işlərin gördürülməsindən müdafiə olunması hüququna önəm verilir.

İştirakçı dövlətlər uşağın bir yerdən başqa yerə qanunsuz aparılmasına və xaricdən geri qaytarılmasına qarşı mübarizə aparılması üçün tədbirlər görürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlanmasına, yaxud qüvvədə olan sazişlərə qoşulmağa kömək edirlər (UHK, maddə 11).

İştirakçı dövlətlər uşaqların istənilən məqsədlərlə və istənilən formada oğurlanmasının, uşaq alveri edilməsinin və ya onların qaçaqmalçılıqla məşğul olmasının qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər (UHK, maddə 35).

Bu dövlətlər uşağı cinsi istismarın və seksual cəhətdən pis yola salınmağın bütün formalarından qorunmağı öhdələrinə götürür (UHK, maddə 34) və onun rifahının istənilən cəhətinə ziyan vuran istismarın bütün formalarından müdafiə edirlər (UHK, maddə 36).

BMT-nin məlumatına əsasən hər il 4 milyondan artıq şəxs insan alverinin qurbanı olur.

İnsan alveri gəlir gətirir - uşaqlar, qadınlar, kişilər dəfələrlə satılır və istismar edilirlər. İnsan alveri, yəni şəxsin alqı-satqısı və ya ona sahibliklə əlaqədar digər əqdlərin bağlanması, yaxud onun istismar edilməsi məqsədlə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirilməsi üçün və ya eyni məqsədlə digər şəxslərə verilməsi məqsədlə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması və ya qəbul edilməsidir (AR-nın Cinayət Məcəlləsi).

İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası (yovuşma), onların normal həyata qaytarılması məqsədlə həyata keçirilir. Bura.

həmin şəxslərə hüquqi yardım edilməsi, onların psixi, tibbi, professional reabilitasiyası, işə düzəlmək, onlara yaşamaq üçün yerin ayrılması və s. daxildir. İnsan alveri qurbanlarına dövlət orqanları, müxtəlif dövlət komissiyaları, mərkəzlər və sığınacaqlar tərəfindən beynəlxalq standartlara uyğun yardım göstərilməlidir. İnsan alveri qurbanlarının, onların yaxınlarının, eləcə də qurbanlara və insan alverçilərinə qarşı mübarizəyə yardım edən şəxslərin və onların şəraitləri haqqında, insan alverçiləri tərəfindən bu insanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə yarada biləcək informasiyaların yayılması qadağandır. İnsan alveri qurbanı olan uşaqlara yardım edərkən, uşaqların maraqlarına və Azərbaycan Respublikasının da qoşulduğu "Uşaq hüquqları haqqında" BMT Konvensiyasına və onun Uşaq alverinə, uşaq fahişəliyinə və uşaq pornoqrafiyasına dair Fakultativ Protokoluna uyğun hərəkət etmək lazımdır. Əgər sığınacaqlarda insan alveri qurbanı olan uşaqları yerləşdirmək lazım gələrsə, onda onlar böyüklərdən ayrı saxlanılmalıdır. İnsan alveri qurbanı olan uşaqlar təhsil haqqında qanuna əsasən, dövlət məktəblərində təhsil almaq imkanına malik olmalıdır. İnsan alveri qurbanı olan uşaqlar öz ailəsinin himayəsindən kənar qalıbsa və ya ailəsinin harada olması haqqında məlumatsızdırsa, o zaman təcili olaraq onların ailəsinin tapılmasına şəraitin yaradılması və ya qanuna əsasən qəyyumluğun və ya himayəçiliyin təyin olunması üçün tədbirlər həyata keçirilməlidir.

İnsan alveri qurbanı olmamaq üçün xarici ölkədə təhsil almağa və ya işləməyə gedərkən aşağıdakılara diqqət yetirmək olduqca vacibdir:

1. Əgər sən firma tərəfindən xaricdə işə düzəlmək istəyirsinizsə, onda bu zaman əvvəlcə Dövlət Məşğulluq İdarəsi tərəfindən həmin firmanın müvafiq lisenziyasının olub-olmamasını yoxla.

2. Səni xaricdə təhsil almağa və ya işə düzəlməyə söz verən firmanın nümayəndələrindən lisenziyanın göstərilməsini tələb xahiş et və həmin lisenziyanın surətini çıxar. Firmanın nümayəndələrinin sənə verdiyi informasiya ilə həmin informasiyanın üst-üstə düşməsinə diqqət yetir: firmanın adına, onun ünvanına və nə vaxtdan fəaliyyət göstərməsinə;

3. Sənə xaricdə iş təklif edən firmanın ofisində lövhədə onların təklif etdikləri xidmətlərin adları yazılmalıdır. Buna diqqət yetir! Firmanın Sizə iş təklif etdiyi ölkədəki leqallaşdırılmış müqaviləni göstərməsini tələb edin! Öz xidmətini təklif edən «agentin» adını, soyadını, atasının adını öyrən. Onun leqallığını yoxla: firma və ya vasitəçi ona insanları xaricdə iş üçün toplamağa notariusda qeydiyyatdan keçmiş etibarnamə və həvalə müqaviləsi verməlidir.

4. Getdiyiniz ölkənin səfirliyinin və ya konsulluğunun kommersiya şöbəsinə müraciət edin. Sizə iş təklif edən şəxsin və ya firmanın real olmasını öyrənin. Onlara inanmaq olarmı? Səfirliklərdə viza almaq üçün anketlər pulsuzdur.

5. Səni dəvət edən xarici firmanın telefonunu istə və oraya zəng et. Öyrən, onlar sənənin ölkədəki firma ilə müqavilə bağlayıbını və hansı şərtlərlə sənənin ölkənin vətəndaşlarını işə dəvət edirlər. Sənə iş təklif edərkən, bu sənədləşdirilməlidir. Mütləq müqavilə imzala.

6. Xaricdə işlə və ya təhsillə bağlı olan müqavilələri diqqətlə oxu. Xırdalıqlara xüsusi diqqət yetir. Hüquqsünasla məsləhətləşməyin yaxşı olardı. Müqavilə sənə tanış olan dildə yazılmalıdır.

7. Xaricdə işlə və ya təhsillə bağlı müqavilə aşağıdakı vəziyyətdə olmalıdır:

- Getdiyiniz ölkə;
- İş verən adamın adı soyadı və ya firmanın adı, ünvanı, telefonu, faksı;
- İşin haqqında məlumat və işin şərtləri;
- Əmək haqqının şərtləri;
- Yaşayış şərtləri;
- Müqavilənin müddəti;
- Sosial müdafiənin şərtləri;

• Xarici ölkədəki yerləşmənin şərti və bu ölkədəki məsul şəxs haqqında, bu şəxsin səlahiyyətləri haqqında məlumat.

8. Xaricdə səni təhsil almağa və ya işə düzəldən firma sənədən sənədlərinin qeydiyyatı üçün pul alarkən, ondan pulun ödənilməsi haqqında sənəd tələb et (kassa orderi, bankdan qəbz). Pulları bank vasitəsilə firmanın hesab şöbəsinə köçürmək yaxşıdır. Yalnız belə olan halda sən sübut edə bilərsən ki, pulu köçürmüşsən.

9. Xüsusilə Sənə təklif olunan əmək haqqının səviyyəsinə diqqət yetir. Bu əmək haqqı getdiyiniz ölkənin səviyyəsinə uyğundurmu? Lazımi informasiyanı həmin ölkənin Azərbaycandakı səfirliklərindən ala bilərsən.

10. Xaricdə qazanılan pulları bankdan almaq daha yaxşıdır. Bu hesabı sən öz ölkədə açə bilərsən. Bu barədə informasiyanı bankdan ala bilərsiniz.

Qeyd olunanlarla yanaşı başqa ölkəyə aparılarkən orada olan ölkəmizin səfirlik və konsulluğunun əlaqə məlumatlarını götürmək olduqca vacibdir.

Qanunla ziddiyyətdə olan uşaqlar və onların məhkəmə ədalət mühakiməsi (yüvenal ədliyyə sistemi)

Dövlət qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada uşaqların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikasını həyata keçirir (Uşaq hüquqları haqqında AR-nın Qanunu, maddə 39-1).

Yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası - sosial təhlükəli vəziyyətdə olan ailələrlə və yetkinlik yaşına çatmayanlarla fərdi profilaktik işlə birgə həyata keçirilən, yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığına, kimsəsizliyinə, habelə onlar

tərəfindən hüquq pozuntularının törədilməsinə imkan yaradan səbəb və halların aşkar edilməsinə və aradan qaldırılmasına yönəldilmiş sosial, hüquqi, pedaqoji və digər tədbirlər sistemidir.

Qanun pozuntusuna yol verən uşaq və gənclərlə yanaşı, intellektual və ruhi çatışmazlıqlara malik uşaqların da qanunla ziddiyyətdə olmaq riski yayılmaqdadır. Ümumilikdə isə, qanunla ziddiyyətdə olan yetkinlik yaşına çatmayanların reabilitasiyası, cəmiyyətə inteqrasiyası və həyati bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün müvafiq mexanizmlərdən istifadə olunur. Zaman keçdikcə bu mexanizmlərin gücləndirilməsinə böyük ehtiyac duyulur.

Böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayət əlamətləri olan ictimai təhlükəli əməl törətmiş, lakin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş yaş həddinə çatmamış, valideynlərinin və ya digər qanuni nümayəndələrinin razılığı ilə çətin tərbiyə olunan hesab edilmiş yetkinlik yaşına çatmayanlar, o cümlədən müxtəlif hüquqpozmalara görə daxili işlər orqanları tərəfindən qeydiyyatda alınmış, lakin islah olunması mümkün olmayan şəxslər Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyaların qərarı ilə açıq tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrinə yerləşdirilirlər.

Açıq tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələri həmçinin, yetkinlik yaşına çatmayanların psixoloji, tibbi, pedaqoji reabilitasiyasını təşkil edir və öz səlahiyyətləri daxilində onlarla fərdi profilaktik işin aparılmasında iştirak edirlər.

Qapalı tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrinə isə on bir yaşından böyük olan aşağıdakı yetkinlik yaşına çatmayanlar göndərilirlər:

Ağır və ya xüsusilə ağır cinayət əlamətləri olan ictimai təhlükəli əməl törətmiş, lakin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş yaş həddinə çatmamış yetkinlik yaşına çatmayanlar, ağır cinayət törədilməsinə görə Azərbaycan Respublikası Cinayət

Məcəlləsinin 89.2-ci maddəsinə uyğun olaraq məhkəmə tərəfindən cəzadan azad edilən yetkinlik yaşına çatmayanlar.

Yetkinlik yaşına çatmayanların qapalı tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrinə göndərilməsi məhkəmənin qərarına əsasən həyata keçirilir.

Yetkinlik yaşına çatmayanlar qapalı tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrinə on səkkiz yaşına çatana qədər, lakin 3 ildən artıq olmamaq şərti ilə göndərilirlər.

Qapalı tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrində saxlanılmasına və təhsilinə mane olan xəstəliyə tutulmuş yetkinlik yaşına çatmayanlar belə müəssisələrə göndərilə bilməzlər. Həmin şəxslər tibbi-tərbiyə müəssisələrinə göndərilir.

Qapalı tipli xüsusi təlim-tərbiyə müəssisələrinin vəzifəli şəxsləri tərəfindən yetkinlik yaşına çatmayana fiziki qüvvənin tətbiqi ilə əlaqədar qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunmaması, habelə fiziki qüvvənin tətbiq edildiyi hər hansı bir halın gizlədilməsi və ya belə hal barədə qəsdən yanlış məlumat verilməsi, yaxud xidməti yoxlama aparılması qaydalarının pozulması qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın 40-cü maddəsinə əsasən iştirakçı dövlətlər qanunvericiliyin tələblərini pozmuş hesab edilən, bu qanunvericiliyin pozulmasında təqsirləndirilən hər bir uşağın onunla ehtibar hüququnu tanıyırlar ki, belə rəftar uşaqda ləyaqət və mənlilik hissələrinin inkişafına kömək edir, uşaqda insan hüquqlarına və

başqalarının əsas azadlıqlarına hörməti möhkəmləndirir və bu zaman uşağın yaşı, onun cəmiyyətdə faydalı rolunu yerinə yetirməsinə kömək göstərilməsi arzusu nəzərə alınır.

İNSAN HÜQUQLARI HAQQINDA ÜMUMİ BƏYANNAMƏ

Ləyaqət və ədalət – hamımız üçün!

Hər kəs doğulduğu andan bərabər və ayrılmaz hüquqlara və əsas azadlıqlara malikdir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı hər bir fərdin insan hüquqlarının qorunması, təbliği və müdafiəsi öhdəliyini öz üzərinə götürmüşdür. Bu öhdəlik bütün dünya xalqlarının əsas insan hüquqlarına və insan şəxsiyyətinin ləyaqət və dəyərinə olan inamını təsdiqləyən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsindən irəli gəlir.

İnsan Hüquqları Haqqında Ümumi Bəyannamədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı aydın və sadə ifadələrlə hər bir şəxs üçün bərabər olan hüquqları bəyan etmişdir.

Siz də bu hüquqlara maliksiniz.

Bunlar sizin hüquqlarınızdır. Bu hüquqlarla tanış olun. Özünüzdə və yaxınlarınız üçün bu hüquqları təbliğ və müdafiə etməkdə yardımçı olun!

Preambula

Bəşəri ailəsinin bütün üzvlərinə məxsus olan ləyaqət hissəsinin və onların bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasının azadlıq, ədalət və ümumi sülhün əsası olduğunu nəzərə alaraq; insan hüquqlarına qarşı etinasızlıq və nifrətin bəşəriyyəti hiddətləndirən vəhşilik hərəkətlərinə səbəb olduğunu, insanların söz və etiqad azadlığına malik olacaqları, qorxu və ehtiyacdən azad bir dünyanın qurulmasının bəşəriyyətin ən ali istəyi olduğunu nəzərə alaraq; insanın son vasitə kimi istibdad və zülmə qarşı qiyama qalxmağa məcbur olmamasını təmin etmək üçün insan hüquqlarının qanunun aliliyi vasitəsi ilə təmin edilməsinin zəruriliyini nəzərə alaraq; xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsinin zəruriliyini nəzərə alaraq; Birləşmiş Millətlərin xalqlarının BMT-nin Nizamnaməsində əsas insan hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin ləyaqət və dəyərinə, kişi və qadımların hüquq bərabərliyinə inamlarını təsdiq etdiklərini və daha geniş azadlıq şəraitində sosial tərəqqi və həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına yardım etməyi qətdiklərini nəzərə alaraq; üzv-dövlətlərin Birləşmiş Millətlər

Təşkilatı ilə əməkdaşlıq şəraitində insan hüquqlarına və əsas azadlıqlarına hamılıqla hörmət göstərilməsinə və onlara əməl olunmasına yardım etməyi öhdələrinə götürdüklərini nəzərə alaraq; bu hüquq və azadlıqların hamılıqla dərk edilməsinin həmin öhdəliyin tam yerinə yetirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq, Baş Assambleya İnsan Hüquqları Haqqında Ümumi Bəyannaməni bütün xalqların və dövlətlərin yerinə yetirilməsinə çalışmalı olduğu bir vəzifə kimi elan edir ki, hər bir insan, cəmiyyətin hər bir təsisatı bu Bəyannaməni daim rəhbər tutaraq, maarif və təhsil yolu ilə bu hüquq və azadlıqlara hörmət edilməsinə, mütərəqqi milli və beynəlxalq tədbirlər vasitəsilə onların istər Təşkilatın üzv dövlətlərinin, istərsə də onların yurisdiksiyasındakı ərazilərin xalqları arasında səmərəli tanınmasının və həyata keçirilməsinin təmin olunmasına səy göstərsinlər.

Maddə 1.

Hər kəs doğulduğu andan ləyaqət və hüquqları baxımından bərabərdir. Bütün insanlar şüur və vicdana malikdirlər və bir-birləri ilə münasibətdə qardaşlıq ruhunda davranmalıdırlar.

Maddə 2.

İrqiindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi və digər əqidəsindən, milli, yaxud sosial mənşəyindən, əmlak, silki və ya digər vəziyyətinə görə heç bir fərq qoyulmadan hər kəs bu Bəyannamədə təsbit edilmiş bütün hüquq və azadlıqlara malikdir.

Bundan əlavə, həmin şəxsin mənsub olduğu ölkənin, yaxud ərazinin, siyasi, hüquqi və ya beynəlxalq statusu əsasında, həmin ərazinin müstəqilliyindən, qəyyumluq altında olmasından, özünü idarə edib-etməməsindən, yaxud suverenliyinin hər hansı başqa formada məhdudlandırılmasından asılı olmayaraq heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilməməlidir .

Maddə 3.

Hər kəsin yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır.

Maddə 4.

Heç kəs köləlikdə və ya asılı vəziyyətdə saxlanılmamalıdır; köləlik və qul ticarətinin bütün formaları qadağan edilməlidir.

Maddə 5.

Heç kəşif gəncəyə və ya qəddar, qeyri insani, yaxud insan ləyaqətini aqaldan rəftara və cəzaya məruz qalmamalıdır.

Maddə 6.

Hər kəs harada olmasından asılı olmayaraq hüquq subyekti kimi tanınmaq hüququna malikdir.

Maddə 7.

Bütün insanlar qanun qarşısında bərabərdir və heç bir ayrı-seçkilik olmadan qanun tərəfindən eyni dərəcədə müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər. Bütün insanlar bu Bəyannaməni pozan hər hansı ayrı-seçkilikdən və belə ayrı-seçkiliyə təhriklərdən eyni dərəcədə müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər.

Maddə 8.

Hər kəs Konstitusiyaya, yaxud qanunla ona verilmiş əsas hüquqların pozulduğu hallarda səlahiyyətli milli məhkəmələr tərəfindən həmin hüquqlarının bərpa olunması hüququna malikdir.

Maddə 9.

Heç kəs özbaşına həbs oluna, tutulub saxlanıla, yaxud sürgün edilə bilməz.

Maddə 10.

Hər kəs öz hüquq və vəzifələrinin müəyyən olunması və ona qarşı irəli sürülmüş cinayət ittihamının əsaslılığının müəyyən edilməsi üçün onun işinə tam bərabərlik əsasında, aşkarlıq və ədalətin bütün tələblərinə riayət olunmaqla müstəqil və qərəzsiz məhkəmədə baxılması hüququna malikdir.

Maddə 11.

Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər bir şəxsin, onun təqsiri müdafiə üçün bütün imkanların təmin olunduğu açıq məhkəmə istintaqında qanuni şəkildə sübut olunanadək, günahsız hesab olunma hüququ var.

Heç kəs törədilərkən milli qanunvericilik, yaxud beynəlxalq hüquqa əsasən cinayət hesab olunmayan əməllərə və ya fəaliyyətsizliyə görə cinayətdə ittiham oluna bilməz. Eləcə də cinayətin törədildiyi zaman tətbiq edilə bilən cəzadan daha ağır cəza verilə bilməz.

Maddə 12.

Heç kəsin şəxsi və ailə həyatına özbaşına müdaxilə oluna, onun mənzil toxunulmazlığına, yazışma sirlirinə, yaxud şərəf və nüfuzuna özbaşına qəsd edilə bilməz. Hər bir şəxsin belə müdaxilə və qəsdlərdən qanunla müdafiə olunmaq hüququ vardır.

Maddə 13.

Hər kəs hər bir dövlətin hüduqlarında sərbəst hərəkət etmək və yaşayış yeri seçmək hüququna malikdir.

Maddə 14.

1. Hər kəsin təqibdən qorunmaq üçün başqa ölkələrdə sığınacaq axtarmaq və bu sığınacaqdan istifadə etmək hüququ vardır.

2. Bu hüquqdan əsaslandırılmış qeyri-siyasi cinayət, yaxud Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məqsəd və prinsiplərinə zidd əməllərə görə təqib olunma hallarında istifadə edilə bilməz.

Maddə 15.

Hər kəs vətəndaşlıq hüququna malikdir.

Heç kəs vətəndaşlıqdan, yaxud vətəndaşlığını dəyişmək hüququndan özbaşına məhrum edilə bilməz.

Maddə 16.

1. Yetkinlik yaşına çatmış kişilər və qadınlar irqi, milli, yaxud dini əlamətlərə görə heç bir məhdudiyət qoyulmadan nikaha daxil olmaq və ailə qurmaq hüququna malikdirlər. Onlar nikaha daxil olarkən, nikah müddətində və onun pozulması zamanı eyni hüquqlardan istifadə edirlər.

2. Nikah yalnız nikaha daxil olan hər iki tərəfin azad və tam razılığı ilə bağlana bilər.

3. Ailə cəmiyyətin təbii və başlıca özəyidir və cəmiyyət və dövlət tərəfindən müdafiə olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 17.

1. Hər kəsin təkbaşına və ya müştərək mülkiyyətə sahib olmaq hüququ var.

2. Heç kəs mülkiyyətindən özbaşına məhrum edilə bilməz.

Maddə 18.

Hər kəs fikir, vicdan və din azadlığı hüququna malikdir; bu hüquqa öz dinini və əqidəsini dəyişmək azadlığı və dininə və əqidəsinə təlim, ibadət, dini ayin və mərasimlər zaman təklikdə və ya başqaları ilə birgə, aşkar, yaxud fərdi qaydada, etiqad etmək azadlığı daxildir.

Maddə 19.

Hər kəsin əqida azadlığı və onu sərbəst şəkildə ifadə etmək hüququ var; bu hüquqa əqidəsinə maneəsiz etiqad bəsləmək, dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, informasiya və ideyaları istənilən vasitələrlə axtarmaq, əldə etmək və yaymaq azadlığı daxildir.

Maddə 20.

Hər kəsin dinc toplaşmaq və birləşmək azadlığı vardır. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa məcbur edilə bilməz.

Maddə 21.

1. Hər kəs öz ölkəsinin idarə olunmasında bilavasitə və ya azad şəkildə seçilmiş nümayəndələr vasitəsilə iştirak etmək hüququna malikdir.

2. Hər kəsin öz ölkəsində dövlət qulluğuna girməkdə bərabər hüquqa malikdir.

3. Xalqın iradəsi dövlət hakimiyyətinin mənbəyi olmalıdır; bu iradə gizli səsvermə yolu ilə, ümumi və bərabər seçki hüququ və ya səsvermənin azadlığını təmin edən digər eyni əhəmiyyətli formalar əsasında keçirilən mütəmadi və ədalətli seçkilərdə öz əksini tapmalıdır.

Maddə 22.

Hər kəsin, cəmiyyətin bir üzvü kimi, sosial təminat, milli səylər və beynəlxalq əməkdaşlıq əsasında, hər bir dövlətin struktur və ehtiyatlarına müvafiq olaraq, ləyaqətinin qorunması və şəxsiyyətinin azad inkişafı üçün zəruri olan iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlarını həyata keçirmək hüququ vardır.

Maddə 23.

1. Hər kəsin əmək, sərbəst iş yeri seçmək, ədalətli və əlverişli iş şəraiti, və işsizlikdən müdafiə hüququ vardır.

2. Hər kəs heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan eyni əmək üçün bərabər əmək haqqı almaq hüququna malikdir.

3. Hər kəs özünün və ailəsinin insana layiq yaşamasını təmin edən və lazım gəldikdə digər sosial təminat vasitələri ilə tamamlanan ədalətli və qənaətbəxş haqq almaq hüququna malikdir.

4. Hər kəs öz mənafeələrini müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqları yaratmaq, yaxud həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq hüququna malikdir.

Maddə 24.

Hər kəsin istirahət və asudə vaxt, o cümlədən, iş gününün məntiqə uyğun hüdudu və vaxtaşrını ödənişli məzuniyyət hüququ vardır.

Maddə 25.

1. Hər kəs özünün və ailəsinin sağlamlıq və rifahını təmin etmək üçün lazım olan, qida, geyim, mənzil, tibbi və zəruri sosial xidmət daxil olmaqla layiqli həyat səviyyəsinə nail olmaq hüququna, habelə işsizlik,

xəstəlik, əlillik, dulluq, qocalıq, yaxud yaşayış vasitələrindən özündən asılı olmayan digər səbəblərdən məhrum olduğu hallarda təminat hüququna malikdir.

2. Analar və uşaqlar xüsusi qayğı və yardım almaq hüququna malikdirlər. Nikahda və nikahdan kənar doğulan bütün uşaqlar sosial müdafiədən eyni dərəcədə istifadə etməlidirlər

Maddə 26.

1. Hər kəsin təhsil hüququ var. Ən azı ibtidai və ümumi təhsil pulsuz olmalıdır.

2. İbtidai təhsil icbari olmalıdır. Hər kəs texniki və peşə təhsili almaq imkanına malik olmalıdır, ali təhsil hər kəsin qabiliyyəti əsasında hamı üçün eyni dərəcədə əlçatan olmalıdır.

3. Təhsil insan şəxsiyyətinin tam inkişafına, insan hüquqlarına və əsas azadlıqlarına hörmətin artmasına yönəldilməlidir. Təhsil bütün xalqlar, irqi və dini qruplar arasında qarşılıqlı anlaşmaya, dözümlülüyə və dostluğa, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının sülhü qorumaq sahəsindəki fəaliyyətinə yardım göstərməlidir.

4. Valideynlər öz azyaşlı uşaqları üçün təhsil növünü seçməkdə üstünlük hüququna malikdirlər.

Maddə 27.

Hər kəs cəmiyyətin mədəni həyatında sərbəst iştirak etmək, incəsənətdən zövq almaq, elmi tərəqqi də iştirak etmək və ondan bəhrələnmək hüququna malikdir.

Hər kəs müəllifi olduğu elmi, ədəbi, yaxud bədii əsərlərdən irəli gələn mənəvi və maddi mənafeələrini müdafiə etmək hüququna malikdir.

Maddə 28.

Hər kəs bu Bəyannamədə ifadə olunmuş hüquq və azadlıqların tam həyata keçirildiyi sosial və beynəlxalq nizam hüququna malikdir.

Maddə 29.

Hər kəs yalnız şəxsiyyətinin azad və tam inkişafını mümkün edən cəmiyyət qarşısında vəzifələr daşıyır.

Öz hüquq və azadlıqlarını həyata keçirərkən hər bir şəxsə qarşı, yalnız başqalarının hüquq və azadlıqlarının tanınması və onlara hörmət olunmasını təmin etmək və demokratik cəmiyyətdə əxlaq, ictimai asayiş və ümumi rifahın ədalətli tələblərini yerinə yetirmək məqsədilə qanunun müəyyənləşdirdiyi məhdudiyətlər tətbiq edilməlidir.

Bu hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi heç bir halda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məqsəd və prinsiplərinə zidd olmamalıdır.

Maddə 30.

Bu Bəyannamədə heç nə hər hansı bir dövlətə, insan qrupuna, yaxud ayrı-ayrı şəxslərə, həmin Bəyannamədə ifadə olunmuş hüquq və azadlıqların ləğvinə yönəldilmiş hər hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq və ya hər hansı hərəkəti törətmək hüququnun verilməsi kimi şərh oluna bilməz.

UŞAQ HÜQUQLARI KONVENSIYASI

PREAMBULA

Bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər: Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş prinsiplərə uyğun olaraq cəmiyyətinin bütün üzvlərinin ləyaqətlərinin, bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasını Yer üzərində azadlığın, ədalətin və sülhün təmin edilməsinin əsası olduğunu *hesab edərək*,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü olan xalqların onun Nizamnaməsində insanın əsas hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin qədir və ləyaqətinə inamlarını təsdiq etdiklərini və geniş azadlıq təqribində sosial tərəqqiyə və həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına kömək göstərmək qətiyyətlərini *nəzərə alaraq*,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə və insan hüquqları haqqında beynəlxalq paktlarda irq, dərinin rəngi, cins, dil, din, siyasi əqidə, yaxud digər əqidələr, milli və ya sosial mənşə, əmlak vəziyyəti, doğulma və yaxud başqa hallar kimi əlamətlərə heç bir fərq qoyulmadan, hər bir adamın həmin sənədlərdə göstərilən bütün hüquq və azadlıqlara malik olmasını bəyan etdiyini və bununla razılaşdığını *təsdiq edərək*,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə uşaqların xüsusi qayğıya və köməyə hüququ olduğunu bəyan etdiyini *xatırladaraq*,

cəmiyyətin əsas *özəyi* kimi və ailənin bütün üzvlərinin, xüsusilə uşaqların inkişafı və rifahı üçün əsas təbii mühit kimi *ailənin cəmiyyət*

çərçivəsində vəzifələri tam həcmdə öz üzərinə götürə bilməsi üçün ona yardım göstərilməsinin və onun müdafiə edilməsinin zəruriliyinə *əmin olaraq*, uşağın şəxsiyyətinin tam və ahəngdar inkişafı üçün onun ailə mühitində, xoşbəxtlik, məhəbbət və anlaşma mühitində böyüməsinin vacibliyini *təsdiq edərək*,

uşağın cəmiyyətdə müstəqil həyata tamamilə hazırlanması və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan olunmuş ideallar ruhunda və xüsusilə sülh, ləyaqət, dözümlülük, azadlıq, bərabərlik və həmrəylik ruhunda tərbiyə edilməli olduğunu *qeyd edərək*, uşağın belə xüsusi müdafiə olunması zəruriliyinin uşaq hüquqlarına dair 1924-cü il tarixli Cenevrə Bəyannaməsində və 1959-cu il noyabrın 20- də Baş Məclis tərəfindən qəbul edilmiş uşaq hüquqları Bəyannaməsində nəzərdə tutulduğunu və insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə, mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq paktı (xüsusən 23 və 24-cü maddələrdə), iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq paktı (xüsusən 10-cu maddədə), habelə uşaqların rifahı məsələləri ilə məşğul olan ixtisaslaşdırılmış idarələrin və beynəlxalq təşkilatların nizamnamələrində və müvafiq sənədlərində təsdiq edildiyini *nəzərə alaraq*, uşaq hüquqları Bəyannaməsində göstəriləni kimi, «fiziki və əqli cəhətdən yetkin olmadığına görə uşağın istər doğulmazdan əvvəl, istərsə də doğulduqdan sonra xüsusi mühafizəyə və qayğıya, o cümlədən də lazımı hüquqi müdafiəyə ehtiyacı olduğunu»⁴ nəzərə alaraq, uşaqların xüsusilə tərbiyə olunmağa verilməsi, milli və beynəlxalq səviyyələrdə övladlığa götürülməsi zamanı onların müdafiəsinə və rifahına aid sosial və hüquqi prinsiplər haqqında Bəyannamənin müddəalarına yetkinlik yaşına çatmayanlar barəsində ədalət mühakiməsinin icrasına aid Birləşmiş Millətlər Təşkilatının minimal standart qaydalarına («Pekin qaydaları»)⁶ və fəvqəladə və silahlı münaqişələr dövründə qadınların və uşaqların müdafiəsi haqqında Bəyannamənin müddəalarına istinad edərək, dünyanın bütün ölkələrində son dərəcə çətin şəraitdə yaşayan uşaqlar olduğunu və belə uşaqların xüsusi qayğıya möhtac olduğunu təsdiq edərək, uşağın müdafiəsi və ahəngdar inkişafı üçün hər bir xalqın ənənələrinin və mədəni dəyərlərinin əhəmiyyətini lazımınca nəzərə alaraq, hər bir ölkədə, xüsusən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə uşaqların həyat şəraitinin yaxşılaşdırmaq üçün beynəlxalq əməkdaşlığın əhəmiyyətini təsdiq edərək, aşağıdakılar barədə razılığa gəlmişdir:

I HİSSƏ

Maddə 1.

Hər bir insan 18 yaşına çatanadək bu Konvensiyanın məqsədləri üçün uşaq sayılır, bir şərtlə ki, həmin uşaq barəsində tərtib edilə bilən qanuna görə o, yetkinlik yaşına daha əvvəl çatmamış olsun.

Maddə 2.

İştirakçı dövlətlər onların yuridiksiyası daxilində olan hər bir uşaq üçün bu Konvensiyada nəzərdə tutulan bütün hüquqlara hörmət bəsləyir və onları təmin edir, uşağın, onun valideynlərinin və ya qanuni qəyyuqlarının irqindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, siyasi əqidəsindən və ya digər əqidələrindən, milli, etnik, yaxud sosial mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, səhhətindən və doğulduğu şəraitdən və ya hər hansı başqa hallardan asılı olmayaraq, heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermirlər. İştirakçı dövlətlər uşağın, onun valideynlərinin, qanuni qəyyuqlarının və ya digər ailə üzvlərinin statusu, fəaliyyəti, ifadə olunan baxışları, yaxud əqidələri əsasında uşağın ayrı-seçkiliyin və cəzanın bütün formalarından müdafiə olunmasını təmin etmək hər cür lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 3.

Sosial təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət idarələri və ya özəl idarələr, habelə məhkəmələr, inzibati orqanlar, yaxud qanunvericilik orqanları tərəfindən həyata keçirilib-keçirilməməsindən asılı olmayaraq, uşaqlar barəsində görülən bütün tədbirlərdə uşağın maraqlarının daha yaxşı təmin edilməsinə ilk növbədə diqqət yetirilir. İştirakçı dövlətlər uşağın valideynlərinin, qəyyuqlarının və ya onun üçün qanuna görə məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin hüquq və vəzifələrini nəzərə alaraq, onun rifahı üçün zəruri olan müdafiə və qayğı ilə uşağı təmin etməyi öhdəyə götürür və bu məqsədlə bütün qanunvericilik tədbirlərinin və inzibati tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaqlara qayğı və ya onların müdafiəsi üçün cavabdeh olan idarələr, xidmətlər və orqanlar səlahiyyətli orqanların qoyduqları normalara, o cümlədən təhlükəsizlik və səhiyyə sahəsində normalara onların işçilər heyətinin say tərkibi və yararlığı, habelə mötəbər nəzarət baxımından da cavabdeh versinlər.

Maddə 4.

İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyada tanınan hüquqların həyata keçirilməsi üçün bütün lazımi qanunvericilik tədbirlərini, inzibati və

digər tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar sahəsində belə tədbirləri malik olduqları ehtiyatların maksimum çərçivəsində, lazım gəldikdə isə, beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində görürlər.

Maddə 5.

İştirakçı dövlətlər valideynlərin və yerli adətdə nəzərdə tutulduğu kimi, müvafiq hallarda genişləndirilmiş ailə və ya icma üzvlərinin, qəyyuqların, yaxud qanuna görə uşaq üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin bu Konvensiyada tanınan hüquqların onlar tərəfindən həyata keçirilməsində uşağı lazımınca idarə və ona rəhbərlik etmək və bunu uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyətinə müvafiq sürətdə yerinə yetirmək məsuliyyətinə, hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər.

Maddə 6.

İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir. İştirakçı dövlətlər uşağın sağ və sağlam inkişaf etmək imkanını maksimum mümkün dərəcədə təmin edirlər.

Maddə 7.

Uşaq doğulduqdan sonra dərhal qeydə alınır və doğulduğu andan ad və vətəndaşlıq almaq hüququna, habelə, mümkün olduğu dərəcədə, öz valideynlərini tapmaq və onlardan qayğı görmək hüququna malikdir. İştirakçı dövlətlər bu hüquqların öz milli qanunvericiliyinə müvafiq sürətdə həyata keçirilməsini və öz öhdəliklərinin bu sahədə müvafiq beynəlxalq sənədlərə uyğun olaraq yerinə yetirilməsini təmin edirlər, bir şərtlə ki, uşaq vətəndaşlığa malik olmasın.

Maddə 8.

İştirakçı dövlətlər qeyri-qanuni müdaxiləyə yol vermədən, qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, vətəndaşlıq, ad və ailə əlaqələri daxil olmaqla uşağın öz fərdiliyini saxlamaq hüququna hörmət bəsləməyi öhdələrinə götürürlər. Əgər uşaq öz fərdiliyinin bütün ünsürlərinin bir qismindən və ya hamısından məhrum olursa, onda iştirakçı dövlətlər onun fərdiliyinin tezliklə bərpa edilməsi üçün lazımi köməyi və müdafiəni təmin edirlər.

Maddə 9.

İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaq öz valideynlərinin arzusuna zidd olaraq onlardan ayrılmasın, bir şərtlə ki, məhkəmənin qərarına uyğun olaraq səlahiyyətli orqanlar tətbiq edilən qanuna və qaydalara

müvafiq sürətdə müəyyən etsinlər ki, belə ayrılıq uşağın ən yaxşı mənafeləri naminə labüddür. Belə ayrılıq bu və ya digər konkret halda labüd ola bilər ki, məsələn, valideynlər uşaqla şərt rəftar edir və ya ona qayğı göstərmir, yaxud valideynlər bir-birindən ayrı yaşayırlar və uşağın yaşayış yeri barədə qərar qəbul edilməlidir. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq hər cür araşdırma zamanı bütün əlaqədar tərəflərə araşdırmada iştirak etməyə və öz nöqteyi-nəzərini şərh etməyə imkan verilir. İştirakçı dövlətlər valideynlərinin biri və ya hər ikisi ilə ayrılmış uşağın hər iki valideynlə müntəzəm əsasda şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququna hörmət bəsləyirlər, bir şərtlə ki, bu münasibət və əlaqələr uşağın ən yaxşı maraqlarına zidd olmasın. Belə ayrılıq iştirakçı dövlət tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı qərardan irəli gəldikdə, məsələn, valideynlərdən birinin və ya hər ikisinin həbsə alınması, məhbəsdə saxlanması, sürgünə göndərilməsi, ölkədən qovulması, yaxud ölməsi (o cümlədən həmin şəxsin dövlətin sərəncamında olduğu dövrdə hər hansı səbəb üzündən baş vermiş ölümü) ilə əlaqədar olduqda həmin iştirakçı dövlət ailənin qayıb üzvlərinin olduğu yer barəsində valideynlərə, uşağa və ya, əgər lazım gələrsə, ailənin başqa üzvünə onların xahişi ilə lazımi məlumat verir, bir şərtlə ki, bu məlumatın verilməsi uşağın rifahına ziyan vurmasın. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin yerinə yetirilməsi müvafiq şəxslər üçün özlüyündə xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.

Maddə 10.

İştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 1-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq uşağın və ya onun valideynlərinin ailənin qovuşması məqsədilə iştirakçı dövlətə gəlmək, yaxud oradan getmək barədə ərizələrinə iştirakçı dövlətlər tərəfindən müsbət, humanist və operativ tərzdə baxılmalıdır. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu jür xahişin yerinə yetirilməsi ərizəçilər və onların ailə üzvləri üçün xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın. Valideynləri müxtəlif dövlətlərdə yaşayan uşağın ixtiyarı var ki, xüsusi hallar istisna olmaqla, hər iki valideynlə müntəzəm əsasda şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlasın. Bu məqsədlə və iştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 2-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər uşağın və onun valideynlərinin istənilən ölkəni, o cümlədən də öz ölkəsini tərk etmək hüququ barəsində yalnız elə

məhdudiyyətlər qüvvədədir ki, bu məhdudiyyətlər qanunla müəyyən edilmişdir və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin (ordre public), əhalinin sağlamlığı və ya mənəviyyatının, yaxud digər şəxslərinin hüquq və azadlıqlarının mühafizəsi üçün zəruridir və bu Konvensiyada tanınan digər hüquqlara uyğun gələ bilər.

Maddə 11.

İştirakçı dövlətlər uşağın bir yerdən başqa yerə qanunsuz aparılmasına və xaricdən geri qaytarılmasına qarşı mübarizə aparılması üçün tədbirlər görürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlanmasına, yaxud qüvvədə olan sazişlərə qoşulmağa kömək edirlər.

Maddə 12.

İştirakçı dövlətlər bu baxışlarını formalaşdırmağa qadir olan uşağı həmin baxışları özünə aid bütün məsələlərlə əlaqədar azad ifadə etmək hüququ ilə təmin edirlər, həm də uşağın baxışlarına onun yaşına və yetkinliyinə müvafiq sürətdə lazımi diqqət yetirilir. Bu məqsədlə uşağa imkan verilir ki, ona aid hər hansı məhkəmə araşdırmasının və ya inzibati araşdırmanın gedişində ya bilavasitə, ya da nümayəndə, yaxud müvafiq orqan vasitəsilə onu milli qanunvericiliyin prosessual normalarında nəzərdə tutulan qaydada dinləsinlər.

Maddə 13.

Uşaq öz fikrini azad ifadə etmək hüququna malikdir; bu hüquqa hər cür informasiya və ideyaları sərhədlərdən asılı olmayaraq, şifahi, yazılı və ya çap edilmiş formada, incəsənət əsərləri formasında, yaxud uşağın istədiyi digər vasitələrin köməyi ilə axtarmaq, almaq və vermək azadlığı daxildir. Bu hüququn həyata keçirilməsinə bəzi məhdudiyyətlər qoyula bilər, lakin həmin məhdudiyyətlər qanunda nəzərdə tutulan və aşağıdakı məqsədlər üçün zəruri məhdudiyyətlər ola bilər: a) digər şəxslərin hüquqlarına və nüfuzuna hörmət üçün; və ya b) dövlət təhlükəsizliyinin və ya ictimai asayişin (ordre public), yaxud əhalinin sağlamlığı və ya mənəviyyatının mühafizəsi üçün.

Maddə 14.

İştirakçı dövlətlər uşağın fikir, vicdan və din azadlığına hörmət edirlər. İştirakçı dövlətlər valideynlərin və müvafiq hallarda qanuni qəyümlərin uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyəti ilə uzlaşan metodlarla onun hüquqlarının həyata keçirilməsində uşağa rəhbərlik

etmək hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər. Öz dininə və ya inamına etiqad etmək azadlığına yalnız elə məhdudiyətlər qoyula bilər ki, bu məhdudiyətlər qanunla müəyyən edilmiş olsun və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhəlinin mənaəviyyət və sağıamlığıının mühafizəsi, yaxud digər şəxslərin əsas hüquq və azadlıqlarının müdafiesi üçün zəruri olsun.

Maddə 15.

İştirakçı dövlətlər uşağıın assosiasiyalara üzv olmaq azadlığını və dinc yığıncıqlarda iştirak etmək azadlığını tanıyırlar. Həmin hüququn həyata keçirilməsində hər hansı məhdudiyətlər tətbiq edilə bilməz, burada elə məhdudiyətlər istisna təşkil edir ki, onlar qanuna müvafiq sürətdə tətbiq olunur və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyi və ya ictimai təhlükəsizlik, ictimai asayiş (ordre public) baxımından, əhəlinin sağıamlığı və ya mənaəviyyətinin mühafizəsi, yaxud digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiesi üçün zəruridir.

Maddə 16.

Heç bir uşaq onun şəxsi həyat, ailə həyatı, mənzilinin toxunulmazlığı və ya yazışma sirri hüququnun həyata keçirilməsinə özbaşınalıqla və ya qanunsuz sürətdə müdaxilə obyektı, yaxud onun şərəf və nüfuzuna qanunsuz qəsd edilmək obyektı ola bilməz. Uşaq belə müdaxilə və ya qəsdə qarşı qanunsuz müdafie olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 17.

İştirakçı dövlətlər kütləvi informasiya vasitələrinin mühüm rol oynadığını qəbul edir və təmin edirlər ki, uşaq müxtəlif milli və ya beynəlxalq mənbələrdən informasiya və materiallar, xüsusən uşağıın sosial, mənaəvi və əxlaqı rifahına, habelə sağıaml fiziki və psixi inkişafına köməyə yönəldilmiş informasiya və materialları ala bilsin. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər: a) kütləvi informasiya vasitələrini uşaq üçün sosial və mədəni baxımdan faydalı olan və 29-cu maddənin ruhuna uyğun gələn informasiya və materialları yaymağa həvəsləndirirlər; b) müxtəlif mədəni, milli və beynəlxalq mənbələrdən alınan belə informasiya və materialların hazırlanması, mübadiləsi və yayılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa həvəsləndirirlər; v) uşaq ədəbiyyatının buraxılmasını və yayılmasını həvəsləndirirlər; q) kütləvi informasiya vasitələrini azlıq təşkil edən xalqların hər hansı qrupuna və ya yerli əhaliyə mənsüb olan uşağıın dil ilə bağılı ehtiyaclarını xüsusi diqqət yetirməyə həvəsləndirirlər; ğ) 13-cü və 18-

ci maddələrin müddəalarını nəzərə alaraq, uşağıın rifahına zərər gətirən informasiya və materiallardan uşağıın qorunmasının lazımı prinsiplərini hazırlamağa həvəsləndirirlər.

Maddə 18.

İştirakçı dövlətlər uşağıın tərbiyəsi və inkişafı üçün hər iki valideynin birlikdə və eyni dərəcədə məsuliyyət daşdığına dair prinsipin tanınmasını təmin etməkdən ötrü mümkün olan bütün səyləri göstəririlər. Uşağıın tərbiyəsi və inkişafı üçün əsas məsuliyyəti valideynlər və ya müvafiq hallarda qanuni qəyyumlar daşıyırlar. Uşağıın ən yaxşı maraqları onların əsas qayğı obyektidir. Bu Konvensiyada şərh olunmuş hüquqların həyata keçirilməsinə təminat verilməsi və kömək göstərilməsi məqsədlə iştirakçı dövlətlər valideynlərə və qanuni qəyyumlara uşaqların tərbiyəsi ilə bağılı öz vəzifələrini yerinə yetirməkdə onlara lazımı kömək edir və uşaq tərbiyə müəssisələri şəbəkəsinin inkişafını təmin edirlər. İştirakçı dövlətlər bütün lazımı tədbirlər görürlər ki, valideynləri işləyən uşaqların onlara baxmaq üçün nəzərdə tutulan idarələrdən istifadə etmək hüququna malik olması təmin edilsin.

Maddə 19.

İştirakçı dövlətlər uşağıı valideynlər, qanuni qəyyumlar və ya uşağıa qayğı göstərən hər hansı digər şəxs tərəfindən fiziki, yaxud psixoloji zorakılığın, təhqirin və ya istismarın, o cümlədən də seksual sui-istifadənin hər cür formalarından qorumaq məqsədlə bütün lazımı qanunvericilik, inzibati, sosial və maarifçilik tədbirlərini görürlər. Lazım gələrsə, bu cür müdafie tədbirlərinə uşağıa və onun qayğısına qalan şəxslərə zəruri kömək göstərilməsi məqsədlə sosial proqramlar hazırlamaq üçün, habelə uşaqla yuxarıda sadalanmış kobud rəftar hallarının qarşısının alınmasının və aşkara çıxarılmasının digər formalarını həyata keçirmək, bu hallar barədə məlumat vermək. Ona baxmaq, onu təhqiqata göndərmək, uşağıı müalicə etmək və sonrakı tədbirləri görmək, habelə, lazım gələrsə, məhkəmə prosesinə başlamaq üçün səmərəli qaydalar daxildir.

Maddə 20.

Öz ailə mühitindən müvəqqəti və ya daimi mərhum olan, yaxud özünün ən yaxşı mənafeyi naminə belə mühitdə qala bilməyən uşaq dövlət tərəfindən xüsusi müdafie edilmək və ona yardım göstərilmək hüququna malikdir. İştirakçı dövlətlər öz milli qanunlarına uyğun olaraq belə uşağıa

baxılması üsulunun dəyişdirilməsini təmin edirlər. Belə baxma üsulu uşağın şəriətə görə «kəfalətə», yəni tərbiyəyə verilməsindən, habelə övladlığa götürülməsindən, lazım gəldikdə isə, uşaqlara baxan müvafiq müəssisələrə qoyulmasından ibarət ola bilər. Uşağa baxılması üsulunun dəyişdirilməsi variantları müzakirə edilərkən uşağın tərbiyəsinin varisliyinin məqsədəuyğunluğu və onun etnik mənşəyi, dini və mədəni mənsubiyyəti və ana dili lazımı dərəcədə nəzərə alınmalıdır.

Maddə 21.

Övladlığa götürmə sistemini qəbul edən və yaxud bu sistemin həyata keçirilməsinə icazə verən iştirakçı dövlətlər uşağın ən yaxşı maraqlarının ilk növbədə nəzərə alınmasını təmin edirlər və onlar: a) təmin edirlər ki, uşağın övladlığa götürülməsinə ancaq səlahiyyətli orqanlar icazə versinlər. Bu orqanlar tətbiq edilən qanunla və qaydalara uyğun olaraq və işə aid bütün səhix məlumat əsasında müəyyən edirlər ki, uşağın valideynlər, qohumlar və qanuni qəyyımlar barəsində statusuna görə övladlığa götürmə mümkündür və əgər tələb olunursa, əlaqədar şəxslər lazım ola biləcək belə məsləhətləşmə əsasında övladlığa götürməyə öz dərk edilmiş razılığını versinlər; b) təsdiq edirlər ki, uşağın başqa bir ölkədə övladlığa götürülməsi ona baxmağın alternativ üsulu hesab oluna bilər, bir şərtlə ki, uşaq onun tərbiyə olunmasını və ya övladlığa götürülməsini təmin edə bilməyəcək ailəyə tərbiyə edilməyə, yaxud saxlanmağa verilə bilməsin və uşağın doğulduğu ölkədə ona münasib qaydada baxılmasının təmin edilməsi mümkün olmasın; v) təmin edirlər ki, uşaq başqa bir ölkədə övladlığa götürüldükdə ölkənin daxilində övladlığa götürülmə ilə əlaqədar tətbiq edilən eyni təminat və normalar tətbiq olunsun; q) bunu təmin etmək məqsədilə bütün lazımi tədbirləri görürlər ki, başqa ölkədə övladlığa götürmə təqdirində uşağın yerbəyer edilməsi bununla bağlı şəxslərin əsassız olaraq maliyyə mənfəəti əldə etməsinə gətirib çıxarmasın; g) zəruri hallarda ikitərəfli və çoxtərəfli razılaşmalar, yaxud sazişlər bağlanması yolu ilə bu maddənin məqsədlərinə nail olmağa kömək edir və bunun əsasında təmin edirlər ki, uşağın başqa bir ölkədə yerbəyer edilməsi səlahiyyətli hakim dairələr və ya orqanlar tərəfindən həyata keçirilsin.

Maddə 22.

İştirakçı dövlətlər qaçqın statusu almaq istəyən və ya tətbiq edilə bilən beynəlxalq, yaxud daxili hüquq və qaydalara müvafiq sürətdə

qaçqın sayılan, valideynləri və ya hər hansı digər şəxs tərəfindən istər müşayiət edilən, istərsə də müşayiət edilməyən uşaq bu Konvensiyada və göstərilən dövlətlərin iştirakçısı olduğu insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq sənədlərdə və ya humanitar sənədlərdə əksini tapmış hüquqlardan istifadə edilməsində lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün zəruri tədbirləri görürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər belə uşağın müdafiəsi və ona kömək göstərilməsi hər hansı qaçqın uşağın öz valideynlərini və ya digər ailə üzvlərini axtarıb tapması, öz ailəsinə qovuşmaqdan ötrü gərəkli məlumat alması üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və onunla əməkdaşlıq edən digər səlahiyyətli hökumətlərarası təşkilatların və ya qeyri-hökumət təşkilatlarını bütün səylərinə lazım bildikdə kömək edirlər. Valideynlər və ya digər ailə üzvləri tapıla bilmədikdə belə uşaq, eləcə də hansı səbəbdənsə öz ailə mühitindən daimi və ya müvəqqəti məhrum olmuş istənilən digər uşaq, bu Konvensiyada nəzərdə tutulduğu kimi, eyni qaydada müdafiə edilir.

Maddə 23.

İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, əqli və ya fiziki çatışmazlıq olan uşaq onun ləyaqətini təmin edək, onun özünə inamını artıran və cəmiyyətin həyatında fəal iştirakını asanlaşdıran şəraitdə dəyərli və ləyaqətli həyat sürməlidir. İştirakçı dövlətlər əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın ona xüsusi qayğı göstərilməsi hüququnu təsdiq edir və belə hüquqa malik olan uşağa və ona qayğı üçün məsuliyyət daşıyanlara mövcud imkanlar daxilində yardım göstərilməsini həvəsləndirir və təmin edirlər. Xahişlə müraciət edilmiş bu yardım uşağın vəziyyətinə və onun valideynlərini, yaxud uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin vəziyyətinə müvafiq olmalıdır. Əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın xüsusi ehtiyacları olduğu təsdiq edildikdə bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq sürətdə ona imkan daxilində pulsuz yardım verilir və bu zaman valideynlərin, yaxud uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin maliyyə ehtiyatları nəzərə alınır. Bundan məqsəd əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın təhsil, peşə hazırlığı, tibbi xidmət, sağlamlığın bərpaası, əmək fəaliyyətinə hazırlıq sahəsində xidmətlərindən səmərəli istifadə etməsini və istirahət vasitələrindən bəhrələnməsini elə təmin etməkdir ki, bunlar uşağın sosial həyata imkan daxilində daha geniş cəlb edilməsinə və uşağın mədəni və mənəvi

inkışafı da daxil olmaqla şəxsiyyətinin püxtələşməsinə nail olmağa gətirib çıxarsın. İştirakçı dövlətlər profilaktiki səhiyyə və əqli, fiziki çatışmazlıq olan uşaqların tibbi, psixoloji və funksional müalicəvi sahəsində müvafiq məlumat mübadiləsinə, o cümlədən də sağlamlığın bərpası metodların, ümumtəhsil və peşə hazırlığı barədə məlumatın yayılmasına, habelə bu məlumatdan istifadə olmasına beynəlxalq əməkdaşlıq ruhunda kömək edirlər ki, iştirakçı dövlətlərə bu sahədə öz imkanları yaxşılaşdırmağa, biliklərini zənginləşdirməyə və öz təcrübəsini artırmağa şərait yaratsınlar. Bununla əlaqədar olaraq inkışaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 24.

İştirakçı dövlətlər uşağın ən təkmil səhiyyə sistemi xidmətlərindən və xəstəliklərin müalicəsi və sağlamlığın bərpası vasitələrindən istifadə etmək hüququ olduğunu təsdiq edirlər. İştirakçı dövlətlər təmin etməyə çalışırlar ki, heç bir uşaq səhiyyə sisteminin belə xidmətlərindən istifadə üçün öz hüququndan məhrum olmasın. İştirakçı dövlətlər həmin hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə çalışır və lazımi tədbirlər görürlər ki: a) körpələr və uşaqlar arasında ölüm hallarının səviyyəsi aşağı düşsün; b) ilkin tibbi-sanitar yardımının inkışafına birinci növbədə diqqət yetirmək şərti ilə bütün uşaqlara lazımi tibbi yardım göstərilməsi və onların sağlamlığının mühafizəsi təmin edilsin; v) xəstəliklərə və doyunca yeməməyə qarşı mübarizə aparılsın, o cümlədən ilkin tibbi-sanitar yardımı çərçivəsində, digər vasitələrlə yanaşı, asanlıqla əldə olunan texnologiyasının tətbiq edilməsi kifayət qədər qidalı ərzaq və təmiz içməli su verilməsi yolu ilə, ətraf mühitin çirklənməsi təhlükəsini və riskini nəzərə alaraq mübarizə aparılsın; q) analara doğumdan əvvəl və sonrakı dövrlərdə səhhətin mühafizəsi sahəsində lazımi xidmət göstərilsin; g) uşaqların sağlamlığı və yedizdirilməsi əmizdirməni üstünlükləri, gigiyena, uşağın yaşadığı mühitin sanitariyası və bədbəxt hadisələrin qarşısının alınması barədə cəmiyyətin bütün təbəqələrinə, xüsusən valideynlərə və uşaqlara məlumat verilməsi, habelə onların təhsil alması və belə biliklərdən istifadə etməkdə onlara kömək göstərilməsi təmin edilsin; d) profilaktiki tibbi yardım və ailənin böyüklüyünün planlaşdırılması sahəsində maarifçilik işi və xidmətlər inkışaf etdirilsin. İştirakçı dövlətlər uşaqların sağlamlığına mənfi təsir göstərən ənənəvi praktikanın ləğv edilməsi məqsədilə hər cür səmərəli

və lazımi tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər bu maddədə təsdiq olunan hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə tədricən nail olmaq məqsədilə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirməyi və inkışaf etdirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 25.

İştirakçı dövlətlər uşağa baxılması, onun müdafiəsi və ya fiziki yaxud psixi müalicəsi məqsədilə səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəyyumluğa verilmiş uşağın keçdiyi müalicənin və onun haqqında belə qəyyumluqla bağlı bütün digər şəraitin vaxtaşırı qiymətləndirilməsi barədə uşağın hüququnu təsdiq edirlər.

Maddə 26.

İştirakçı dövlətlər hər bir uşağı sosial sığorta da daxil olmaqla sosial təminat imtiyazlarından istifadə etmək hüququnu tanıyır və öz milli qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə nail olmaq üçün lazımi tədbirləri görürlər. Lazım olduqca bu imtiyazlar mövcud ehtiyatlar və uşağın imkanları və onun saxlanması üçün məsuliyyət daşıyan şəxslərin imkanları, habelə uşaq tərəfindən və ya onun adından nemətlər alınması ilə bağlı istənilən mülahizələr nəzərə alınaraq verilir.

Maddə 27.

İştirakçı dövlətlər hər bir uşağın fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkışafı üçün lazım olan həyat səviyyəsinə malik olmaq hüququnu təsdiq edirlər. Valideyn(lər) və ya uşağı tərbiyə edən digər şəxslər uşağın inkışafı üçün lazım olan həyat şəraitini öz bacarıqları və maliyyə imkanları daxilində təmin etməyə görə əsas məsuliyyəti daşıyırlar. İştirakçı dövlətlər valideynlərə və uşaqları tərbiyə edən digər şəxslərə həmin hüququn həyata keçirilməsində kömək göstərilməsi üçün öz milli şəraitinə müvafiq sürətdə və öz imkanların daxilində lazımi tədbirləri görür və lazım gələrsə, maddi yardım göstərir və xüsusən ərzaqla, paltarla və mənzillə təmin edilməyə dair proqramları dəstəkləyirlər. İştirakçılar dövlətlər valideynlər və ya uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan digər şəxslər tərəfindən istər iştirakçı dövlətin daxilində, istərsə də xaricdə uşağın saxlanması bərpa olunmasını təmin etmək sahəsində bütün lazımi tədbirləri görürlər. Məsələn, əgər uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan şəxs və uşaq müxtəlif dövlətlərdən yaşayırlarsa, iştirakçı dövlətlər beynəlxalq sazişlərə qoşulmağa və ya

belə sazişlər bağlanmasına, habelə digər müvafiq razılaşmalar əldə olunmasına kömək edirlər.

Maddə 28.

İştirakçı dövlətlər uşağın təhsil almaq hüququnu tanıyır və bərabər imkanlar əsasında bu hüququn həyata keçirilməsinə təcridən nail olmaq məqsədilə olar: a) pulsuz və icbari ibtidai təhsil sistemi tətbiq edirlər; b) istər ümumi orta təhsilin, istərsə də orta peşə təhsilinin müxtəlif formalarının inkişaf etdirilməsinin həvəsləndirir, bu təhsilin bütün uşaqlar üçün mümkün olmasını təmin edir və pulsuz təhsil sisteminin tətbiq olunması və lazım gələrsə maliyyə yardımı göstərilməsi kimi zəruri tədbirlər görürlər; v) bütün lazımı vasitələrin köməyi ilə hər kəsin bacarığı əsasında hamı üçün ali təhsilin mümkün olmasını təmin edirlər; q) təhsil və peşə hazırlığı sahəsində məlumat və materialların bütün uşaqların əldə etməsi imkanını təmin edirlər: ğ) məktəbdə müntəzəm davamiyyətə kömək göstərilməsi və məktəbi tərk edən şagirdlərin sayının azalması sahəsində tədbirlər görürlər; İştirakçı dövlətlər məktəb intizamının uşağın insan ləyaqətinə hörməti əks etdirən metodların köməyi ilə və bu Konvensiyaya müvafiq sürətdə təşkil olunmasını təmin etmək üçün bütün lazımı tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər bütün dünyada cəhələtin və savadsızlığın ləğvinə kömək göstərilməsi və elmi-texniki biliklərə və təlimin müasir metodlarına yiyələnməyin asanlaşdırılması məqsədilə təhsilə aid məsələlərdə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirir və inkişaf etdirirlər. Bununla əlaqədar olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 29.

İştirakçı dövlətlər razılaşırlar ki, uşağın təhsili aşağıdakı məqsədlərə yönəldilməlidir: a) uşağın şəxsiyyətinin, istedadının, əqli və fiziki bacarığının ən tam həcmdə inkişaf etdirilməsinə; b) insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara, habelə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş prinsiplərə hörmət tərbiyə olunmasına; v) uşağın valideynlərinə, onun mədəni özgünlüyünə, dilinə və dəyərlərinə, uşağın yaşadığı ölkənin və onun əslən olduğu ölkənin milli dəyərlərinə, onun öz sivilizasiyalarından fərqlənən sivilizasiyalara hörmət tərbiyə edilməsinə; q) uşağın azad cəmiyyətdə anlaşma, sülh, dözümlük, kişilərlə qadınların hüquq bərabərliyi və bütün xalqlar, etnik, milli və dini qruplar arasında, habelə yerli əhali sırasında olan şəxslər arasında dostluq ruhunda şüurlu

həyata hazırlanmasına; ğ) ətraf mühitə hörmət tərbiyə edilməsinə. Bu maddələrin və ya 28-ci maddənin heç bir hissəsi ayrı-ayrı şəxslərin və orqanların təhsil müəssisələri yaratmaq və onlara rəhbərlik etmək azadlığının məhdudlaşdırılması yozulmur, bir şərtlə ki, bu maddənin 1-ci bəndində şərh olunmuş prinsiplərə daim əməl edilsin və belə təhsil müəssisələrində verilən dövlət tərəfindən qoyula bilən minimal normalara uyğun gəlməsi barədə tələblər yerinə yetirilsin.

Maddə 30.

Etnik, dini baxımdan və dil baxımından azlıqların və ya yerli əhali sırasında olan şəxslərin yaşadıkları dövlətlərdə belə azlıqlara və ya yerli əhaliyə mənsub olan uşaq öz qrupunun digər üzvləri ilə birlikdə öz mədəniyyətindən bəhrələnmək, öz dininə etiqad bəsləmək və onun ayinlərini yerinə yetirmək, habelə ana dilindən istifadə etmək hüququndan məhrum oluna bilməz.

Maddə 31.

İştirakçı dövlətlər uşağı istirahət etmək və asudə vaxta malik olmaq hüququnu, onun yaşına uyğun gələn oyunlarda və əyləncəli tədbirlərdə iştirak etmək və sərbəst surətdə mədəni həyatda iştirak etmək və incəsənətlə məşğul olmaq hüququnu tanıyırlar. İştirakçı dövlətlər uşağın mədəni həyatda və yaradıcılıq həyatında hərtərəfli iştirak etmək hüququna hörmət bəsləyir və bu hüququ təşviq edir. Mədəni fəaliyyət və yaradıcılıq fəaliyyəti, asudə vaxt və istirahət üçün müvafiq və bərabər imkanlar verilməsinə kömək göstərirlər.

Maddə 32. İştirakçı dövlətlər uşağın iqtisadi istismardan və onun sağlamlığı üçün təhlükə törədən və ya təhsil almasında əngələ çevrilə biləcək, yaxud onun sağlamlığına və fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafına ziyan vura biləcək hər hansı işin yerinə yetirilməsinə müdafiə edilmək hüququnu tanıyırlar. İştirakçı dövlətlər bu maddəni həyata keçirilməsini təmin etmək üçün qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər görürlər. Bu məqsədlə digər beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını rəhbər tutaraq iştirakçı dövlətlər: a) işə qəbul üçün minimal yaş həddi və ya minimal yaş hədləri müəyyən edirlər; b) iş gününün uzunluğu və əmək şəraiti haqqında lazımı tələblər müəyyən edirlər; v) bu maddənin səmərəli sürətdə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün müvafiq cəza növləri və ya digər sanksiyalar nəzərdə tuturlar.

Maddə 33.

İştirakçı dövlətlər müvafiq beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğu kimi uşaqları narkotik vasitələrdə və psixotrop maddələrdən qanunsuz istifadə etməkdən qorumaq və belə maddələrin qanuna zidd olaraq istehsalında və satılmasında uşaqlardan istifadə edilməsinə yol vermək üçün bütün lazımi tədbirləri, o cümlədən də qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər görürlər.

Maddə 34.

İştirakçı dövlətlər uşağı seksual istismarın və seksual cəhətdən pis yola salınmağın bütün formalarından qorunmağı öhdələrinə götürürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər aşağıdakı halların qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər: a) uşağı hər cür qanunsuz seksual fəaliyyətə çəkmək və ya məcbur etmək; b) istismar məqsədilə uşaqlardan fahişəlikdə və ya digər qanunsuz seksual praktikada istifadə etmək; v) istismar məqsədilə uşaqlardan pornoqrafiyada və pornoqrafik materiallarda istifadə etmək.

Maddə 35.

İştirakçı dövlətlər uşaqların istənilən məqsədlərlə və istənilən formada oğurlanmasının, uşaq alveri edilməsinin və ya onların qaçaqmalçılıqla məşğul olmasının qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 36.

İştirakçı dövlətlər uşağı onun rifahının istənilən cəhətinə ziyan vuran istismarın digər bütün formalarından müdafiə edirlər.

Maddə 37.

İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki: a) heç bir uşaq işgəncələrə və ya rəftarın, yaxud cəzanın digər amansız, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan növlərinə məruz qalmasın. 18 yaşına çatmamış şəxslər tərəfindən törədilmiş cinayətlərə görə nə ölüm cəzası, nə də azad edilmək imkanı nəzərdə tutulmayan ömürlük həbs cəzası kəsilmir; b) heç bir uşaq qanunsuz olaraq və ya özbaşınalıqla azadlıqdan məhrum edilməsin. Uşağın həbsə alınması, tutulması və ya həbs cəzası çəkməsi qanuna uyğun olaraq həyata keçirilir və bunlarda son tədbir kimi və mümkün olan daha qısa müddət ərzində və müvafiq qayğıdan istifadə edilir; v) azadlıqdan məhrum olunmuş hər bir uşaqla humanist və rəftar

edilsin və onun şəxsiyyətinin ayrılmaz hissəsi kimi ləyaqətinə hörmət bəslənsin, onunla bir yaşda olan şəxslərin tələbatı nəzərə alınsın. Məsələn, azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq məhbəsdə yaşılardan ayrı saxlanılmalı (əgər hesab edilsə ki, bunu uşağın ən yaxşı mənafeləri naminə etmək gərək deyildir) və xüsusi hallar istisna olmaqla, öz ailəsi ilə yazışmaq və görüşmək yolu ilə əlaqə saxlamaq hüququna malik olmalıdır. q) azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq ləngidilmədən hüquqi və digər müvafiq yardım almaq hüququna, habelə onun azadlıqdan məhrum olunmasının qanuniliyini məhkəmə və ya digər səlahiyyətli, müstəqil və qərarlı orqan qarşısında sübuta yetirmək hüququna və istənilən belə prosessual tədbir barəsində onların tərəfindən təxirə salınmadan qərarlar çıxarılması hüququna malik olsun.

Maddə 38.

1. İştirakçı dövlətlər silahlı münaqişələr zamanı onların barəsində tətbiq edilə biləcək və uşaqlara aid olan beynəlxalq humanitar hüquq normalarına hörmət bəsləməyi və onlara əməl olunmasını təmin etməyi öhdələrinə götürürlər. 2. İştirakçı dövlətlər bunu təmin etmək üçün bütün tədbirləri görürlər ki, 15 yaşına çatmayan şəxslər hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirak etməsinlər. 3. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatmayan hər hansı şəxsi öz silahlı qüvvələrində hərbi xidmətə çağırmaqdan imtina edirlər. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatan, lakin 18 yaşlı hələ tamam olmayan şəxslərin orduya cəlb edilməsi zamanı üstünlüyü daha yaşlı şəxslərə verməyə çalışırlar. 4. Silahlı münaqişələr zamanı mülki əhalinin müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq humanitar hüquq üzrə öz öhdəliklərinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər silahlı münaqişəyə məruz qalmış uşaqların müdafiəsinin və onlara baxılmasının təmin edilməsi üçün mümkün olan bütün tədbirləri görürlər.

Maddə 39

İştirakçı dövlətlər hər hansı növ etinasızlığın, istismarın və ya sui-istifadənin, işgəncələrin, yaxud hər hansı digər sərt, rəhmsiz və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın, yaxud silahlı münaqişələrin qurbanı olmuş uşağın fiziki və psixoloji cəhətdən bərpasına və sosial reintegrasiyasına kömək etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 40.

1. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən bu qanunvericiliyin pozulmasında təqsirləndirilən və ya müqəssir

sayılan hər bir uşağın onunla elə bir rəftar hüququnu tanıyırlar ki, belə rəftar uşaqda ləyaqət və mənlilik hissələrinin inkişafına kömək edir, uşaqda insan hüquqlarına və başqalarının əsas azadlıqlarına hörməti möhkəmləndirir və bu zaman uşağın yaşı və onun reinteqrasiyasına və cəmiyyətdə faydalı rolunu yerinə yetirməsinə kömək göstərilməsi arzusu nəzərə alınır. İştirakçı dövlətlər bu məqsədlə və beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını nəzərə alaraq təmin edirlər ki: a) cinayət qanunvericiliyinin pozulduğu zaman milli və ya beynəlxalq hüquqla qadağan olunmayan hərəkətlərə və fəaliyyətsizliyə görə heç bir uşaq cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilməsin, onun pozulmasında təqsirləndirilməsin və müqəssir bilinməsin; b) cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən və ya onu pozmaqda təqsirləndirilən hər bir uşaq ən azı aşağıdakı təminatlarla malik olsun: onun təqsiri qanuna uyğun olaraq sübuta yetirilməyincə təqsirsizlik prezumpsiyası; ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə ona dərhal və bilavasitə, zəruri hallarda isə, onun valideynləri və ya qanuni qəyyumları vasitəsilə məlumat verilməsinə və öz müdafiəsinə hazırlaşarkən və bunu həyata keçirərkən hüquqi yardım və digər lazımı yardım göstərilməsi; qanuna uyğun olaraq vəkilin və ya digər müvafiq şəxsin iştirakı ilə məsələyə ədalətlə baxılarkən səlahiyyəti, müstəqil və qərəzsiz orqan, yaxud məhkəmə orqanı uşağın yaşı və ya onun valideynlərinin, yaxud qanuni qəyyumlarının vəziyyəti nəzərə alınaraq həmin məsələ barəsində təxirə salınmadan qərar çıxarsınlar, əgər bu, uşağın ən yaxşı maraqlarına zidd deyildirsə; şahid ifadələri verməyə və ya təqsiri boynuna almağa məcbur edilməkdən azad olmaq; ittiham şahidlərinin verdiyi ifadələrin ya müstəqil surətdə ya da digər şəxslərin köməyi ilə öyrənilməsi və müdafiə şahidlərinin bərabər hüquqla iştirakının və onların ifadələrlə tanış olmasının təmin edilməsi; əgər hesab edilsə ki, uşaq cinayət qanunvericiliyini pozmuşdur, onda qanuna uyğun olaraq müvafiq qərarı və bununla əlaqədar görülmüş hər hansı tədbirlərə səlahiyyəti, müstəqil və qərəzsiz yuxarı orqan, yaxud məhkəmə orqanı tərəfindən təkrar baxılması; əgər uşaq istifadə olunan dili başa düşmürsə və ya bu dildə danışa bilmirsə, tərcüməçinin pulsuz köməyi; məsələyə baxılmasının bütün mərhələlərində uşağın şəxsi həyatına tam hörmət edilməsi. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən, onu pozmaqda təqsirləndirilən və ya şübhəli bilinən uşaqlara bilavasitə aid

olan və qaydalar qəbul olunmasına, orqan və müəssisələr yaradılmasına kömək göstərməyə çalışırlar, o cümlədən: a) elə minimal yaş həddi müəyyən edirlər ki, bu həddən aşağı yaşda olan uşaqlar cinayət qanunvericiliyini pozmağa qadir hesab olunmur; b) zəruri və arzu olunan hallarda, insan hüquqlarını və hüquqi təminatları tamamilə gözləmək şərti ilə, məhkəmə təhqiqatından istifadə etmədən belə uşaqlara rəftar üçün tədbirlər görürlər. Uşağa baxılması, qəyyumluq və nəzarət haqqında əsasnamə, məsləhət xidmətləri göstərilməsi, sınaq və peşə müddəti təyin edilməsi, tərbiyə verilməsi, təlim və peşə hazırlığı proqramları və tərbiyə müəssisələrində uşağa baxılmasını əvəz edən digər formalarda qayğı göstərilməsi kimi müxtəlif tədbirlərin olması zəruridir. Bundan məqsəd uşaqla elə rəftar təmin etməkdir ki, bu rəftar üsulu onun rifahına, habelə onun vəziyyətinə və cinayətin xarakterinə uyğun olsun.

Maddə 41.

Bu konvensiya heç də uşağın hüquqlarının həyata keçirilməsinə daha çox kömək edən müddəaların və aşağıdakı sənədlərdə ola bilən müddəalara xələl gətirmir: a) iştirakçı dövlətin qanununda; b) həmin dövlət barəsində qüvvədə olan beynəlxalq hüquq normalarında.

II HİSSƏ

Maddə 42.

İştirakçı dövlətlər lazımı və təsirli vasitələrdən istifadə edərək, Konvensiyanın prinsipləri və müddəaları barədə istər yaşlılara, istərsə də uşaqlara geniş məlumat verməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 43.

Bu Konvensiyaya müvafiq surətdə qəbul edilmiş öhdəliklərin yerinə yetirilməsində iştirakçı dövlətlər tərəfindən əldə olunmuş tərəqqini nəzərdən keçirmək məqsədilə Uşaq Hüquqları Komitəsi təsis edilir. Komitə aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir. Komitə yüksək mənavi keyfiyyətləri olan və bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə səriştəliliyi ilə tanınmış on ekspertdən ibarət olur. Komitənin üzvləri iştirakçı dövlətlər tərəfindən öz vətəndaşları sırasından seçilir və öz adlarından çıxış edirlər, həm də ədalətli coğrafi bölgüyə, habelə əsas hüquqi sistemlərə diqqət yetirilir. Komitənin üzvləri siyahıya salınmış şəxslər

sırasından gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Həmin şəxslər iştirakçı dövlətlər tərəfindən irəli sürülür. Hər bir iştirakçı dövlət öz vətəndaşları sırasında bir nəfər irəli sürə bilər. Komitəyə ilk seçkilər bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən altı ay gec olmayaraq, sonralar isə iki ildə bir dəfə keçirilir. Hər halda hər seçkilər gününə dörd ay qalmış Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçı dövlətlərə məktubla müraciət edərək, onlara iki ay ərzində öz namizədlərini təqdim etmək təklifi irəli sürür. Sonra Baş katib bu yolla irəli sürülmüş bütün şəxslərin siyahısını əlifba sırası ilə tərtib edir, siyahıda həmin şəxsləri irəli sürmüş iştirakçı dövlətləri göstərir və siyahını bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərə təqdim edir. Seçkilər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının idarələrində Baş katib tərəfindən çağırılan iştirakçı dövlətlərin müşavirələrində keçirilir. İştirakçı dövlətlərin üçdə iki hissəsinin yetərsay təşkil etdiyi müşavirələrdə o namizədlər Komitənin tərkibinə seçilmiş sayılırlar ki, onlar səsvermədə olmuş və iştirak etmiş iştirakçı dövlətlərin nümayəndələrinin səsələrinin daha çoxunu və mütləq qazanmış olsunlar. Komitənin üzvləri dördillik müddətə seçilir. Onlar namizədlərləri təkrar irəli sürüldükdə yenidən seçilmək hüququna malikdirlər. İlk seçkilərdə seçilən beş nəfər üzvün səlahiyyət müddəti iki illik dövrün sonunda bitir; ilk seçkilərdən sonra dərhal bu beş nəfər üzvün adları müşavirə sədrinin atdığı püşklə müəyyənləşdirilir. Komitənin hər hansı üzvü öldükdə və ya istefa verdikdə, yaxud o, Komitənin üzvü vəzifələrini hər hansı başqa səbəbə görə daha yerinə yetirə bilmədikdə, onda Komitənin həmin üzvünü irəli sürmüş olan iştirakçı dövlət öz vətəndaşları sırasında qalan müddətə digər ekspert təyin edir, bir şərtlə ki, həmin ekspert Komitə tərəfindən bəyənilsin. Komitə öz iş üsulu qaydalarını müəyyən edir. Komitə öz vəzifəli şəxslərini iki il müddətinə seçir. Komitənin sessiyaları, bir qayda olaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində, yaxud Komitə tərəfindən müəyyənləşdirilmiş hər hansı digər münasib yerdə keçirilir. Komitə öz sessiyalarını, bir qayda olaraq, hər il keçirir. Komitənin sessiyasının davam etməsi müddəti bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərin müşavirəsində müəyyənləşdirilir və lazım gələrsə ona yenidən baxılır, bir şərtlə ki, müəyyən edilmiş müddət Baş Məclis tərəfindən bəyənilsin. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının katibi Komitənin öz funksiyalarını bu Konvensiyaya müvafiq surətdə səmərəli

həyata keçirməsi üçün lazımi işçilər heyəti və maddi vəsait ayırır. Bu Konvensiyaya müvafiq surətdə təsis edilmiş Komitənin üzvləri Baş Məclisin qoyduğu qaydada və şərtlərlə təsdiq olunan məbləğdə haqq alırlar.

Maddə 44.

İştirakçı dövlətlər Konvensiyada tanınmış hüquqların təsbit olunması sahəsində onların gördükləri tədbirlər haqqında və bu hüquqların həyata keçirilməsində əldə edilmiş tərəqqi haqqında Komitəyə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər: a) Konvensiya müvafiq iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə mindikdən sonra iki il ərzində; b) sonralar hər beş ildən bir. Həmin maddəyə müvafiq surətdə təqdim olunan məruzələrdə bu Konvensiya üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi dərəcəsinə təsir edən amillər və çətinliklər göstərir, əgər onlar varsa. Həmin ölkədə Konvensiyanın əhəmiyyətinin tamamilə başa düşüldüyündən Komitənin xəbərdar olması üçün məruzələrdə kifayət qədər məlumat olur. Komitəyə hərtərəfli ilkin məruzə təqdim etmiş olan iştirakçı dövlətə ehtiyac yoxdur ki, bundan əvvəl şərh edilmiş əsas məlumatı bu maddənin 16 bəndinə müvafiq surətdə təqdim olunan sonrakı sənədlərdə təkrarlansın. Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə aid əlavə məlumat istəyə bilər. Komitənin fəaliyyəti haqqında məruzələr İqtisadi və Sosial Şura vasitəsilə iki ildə bir dəfə Baş Məclisə təqdim olunur. İştirakçı dövlətlər öz məruzələrini öz ölkələrində geniş aşkarlığını təmin edirlər.

Maddə 45.

Konvensiyanın səmərəli surətdə həyata keçirilməsinə kömək göstərmək və bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirmək məqsədilə: a) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırmış idarələrinin, Uşaq Fondunun və digər orqanlarının ixtiyarı var ki, bu Konvensiyanın onların səlahiyyətləri dairəsinə daxil olan müddəalarının həyata keçirilməsi məsələlərinə baxılarkən nümayəndə ilə təmsil edilsinlər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər mötəbər orqanlarına məqsədəuyğun saydığı halda təklif edə bilər ki, onların müvafiq səlahiyyətləri dairəsinə daxil olan sahələrdən Konvensiyanın həyata keçirilməsi barədə ekspertlərin rəyini təqdim

etsinlər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər orqanlarına təklif edə bilər ki, onların fəaliyyət dairəsinə daxil olan sahələrdə Konvensiyanın həyata keçirilməsi haqqında məruzələr təqdim etsinlər; b) iştirakçı dövlətlərin texniki məsləhət və ya yardım barədə xahiş olan, yaxud buna tələbat duyulduğunu göstərən hər hansı məruzələrini, habelə xahiş və ya göstərişlərlə əlaqədar Komitənin irad və təklifləri varsa, bunları Komitə məqsədə uyğun sayarsa Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər mötəbər orqanlarına göndərir. v) Komitə Baş Məclisə tövsiyə edə bilər ki, uşaq hüquqlarına aid ayrı-ayrı məsələlər barədə Baş Məclisin adından aparılmasını Baş katibə təklif etsin. q) Komitə bu Konvensiyanın 44-cü və 45-ci maddələrinə müvafiq surətdə alınmış məlumatlara əsaslanan ümumi xarakterli təklifə tövsiyələr irəli sürə bilər. Ümumi xarakterli belə təklif və tövsiyələr marağı olan hər hansı iştirakçı dövlətə göndərilir və əgər iştirakçı dövlətlərin iradları varsa, bunlarla birlikdə Baş Məclisə məlumat verilir.

III HİSSƏ

Maddə 46.

Bu Konvensiya onun bütün dövlətlər tərəfindən imzalanması üçün açıqdır.

Maddə 47.

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 48.

Bu Konvensiya həm hansı bir dövlətin ona qoşulması üçün açıqdır. Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 49.

Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamə və ya Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənəd Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa təhvil verildiyi gündən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir. İyirminci təsdiqnamə və ya Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənəd saxlanılmağa təhvil verildikdən sonra bu Konvensiyanı təsdiqləyən və

ya ona qoşulan hər bir dövlət üçün bu Konvensiya həmin dövlət öz təsdiqnaməsini və ya ona qoşulmağı haqqında sənədini təhvil qüvvəyə minir.

Maddə 50.

İstənilən iştirakçı dövlət düzəliş təklif etmək və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim etmək ixtiyarına malikdir. Sonra Baş katib təklif olunmuş düzəlişin iştirakçı dövlətlərə göndərir və onlardan xahiş edir ki, həmin təkliflərə baxılması və bunlara dair səs vermə keçirməsi məqsədilə iştirakçı dövlətlərin konfransının çağırılıb-çağırılmaması barədə öz fikirlərini bildirsinlər. Əgər belə məlumat verildiyi gündən başlayaraq dörd ay ərzində iştirakçı dövlətlərin ən azı üçdə biri bu konfransın çağırılmasına tərəfdar olduğunu bildirərsə, onda Baş katib konfransın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi ilə çağırır. Bu konfransda olan və ya iştirak edən iştirakçı dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı düzəliş Baş Məclisin təsdiqinə verilir. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq surətdə qəbul olunmuş düzəliş onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi təsdiqlədikdən və iştirakçı dövlətlərin üçdə ikisi bərabər çoxluğu qəbul etdikdən sonra qüvvəyə minir. Qüvvədən mindikdən sonra bu düzəliş onu iştirakçı dövlətlər tərəfindən hökmən nəzərə alınır, digər iştirakçı dövlətlər isə bu Konvensiyanın müddəalarını onlar tərəfindən qəbul olunmuş hansı əvvəlki düzəlişləri hökmən həyata keçirirlər.

Maddə 51.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi dövlətlərin Konvensiyanı təsdiqlənməsi və ya ona qoşulması vaxtı onlar tərəfindən irəli sürülmüş qeyd-şərtlərin mətnini alır və bütün dövlətlərə göndərir. Bu Konvensiyanın məqsəd və vəzifələri ilə bir araya sığmayan qeyd-şərtlər irəli sürülməsinə yol verilmir. Qeyd-şərtlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərilmiş müvafiq xəbərdarlıq yolu ilə istənilən vaxt ləğv edilə bilər. Sonra Baş katib bu barədə bütün dövlətlərə məlumat verir. Belə xəbərdarlıq onu Baş katib aldığı gündən qüvvəyə minir.

Maddə 52.

Hər hansı iştirakçı dövlət bu Konvensiyanı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı xəbərdarlıq göndərmək yolu ilə ləğv edə

əqli və mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafına mənfi təsir göstərə biləcək işlərin gördürülməsindən müdafiə olunması hüququnun tanındığını nəzərə alaraq.

uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası məqsədi ilə uşaqların beynəlxalq qaçaqmalçılıq yolu ilə daşınmasının geniş və artan miqyasından ciddi narahatlıq keçirərək,

uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasına birbaşa stimulyaradığına görə uşaqlar üçün daha təhlükəli olan, geniş yayılmış və davam etməkdə olan seks-turizm praktikasından dərin narahatlıq keçirərək,

azyaşlı qız uşaqları da daxil olmaqla, bir sıra xüsusilə müdafiəsiz uşaq qruplarının cinsi istismar riskinə daha çox məruz qalmalarını və cinsi cəhətdən istismar olunan uşaqlar arasında azyaşlı qız uşaqlarının payının müqayisə olunmayacaq dərəcədə yüksək olması faktını etiraf edərək,

İnternetdə və inkişaf etməkdə olan digər texnologiyalar çərçivəsində uşaq pornoqrafiyasının əlçatan olmasının getdikcə artmasından narahat olaraq və İnternetdə uşaq pornoqrafiyası ilə mübarizəyə dair Beynəlxalq Konfransa (Vyana, 1999cu il), xüsusilə onun uşaq pornoqrafiyasının istehsalı, yayılması, ixracı, ötürülməsi, idxalı, qəsdən saxlanılmasının və onun reklamının bütün dünyada cinayət əməli kimi tanınmasına çağıran və hökumətlərlə İnternet sənayesi arasında daha sıx əməkdaşlıq və tərəfdaşlığın mühüm əhəmiyyətini vurğulayan qərarına istinad edərək,

uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasının ləğv edilməsinə natamam inkişaf, yoxsulluq, iqtisadi bərabərsizlik, qeyri-bərabər hüquqlu sosial-iqtisadi struktur, bədbəxt ailələrin mövcudluğu, təhsilin aşağı səviyyəsi, şəhərlər və kənd yerləri arasında miqrasiya, cinsi əlamətlərə görə ayrı-seçkilik, böyüklərin məsuliyyətsiz cinsi davranışı, ənənəvi təcrübənin ziyanlı növləri, silahlı münaqişələr və uşaqların qaçaqmalçılıqla daşınması daxil olmaqla, bütün belə təzahürlərə dəstək verən amilləri nəzərə alan əhatəli yanaşma tərzini seçilməsinin qəbul edilməsinin təkan verəcəyi fikrində olaraq,

uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasına olan istehlak tələbinin azaldılması üçün ictimaiyyətin məlumatlandırılma səviyyəsinin yüksəldilməsinə səy göstərməyi zəruri hesab edərək və eyni zamanda

bütün iştirakçılar arasında global tərəfdaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsinin və həmçinin milli səviyyədə hüquqtəbqedicilərdə tədbirlərin gücləndirilməsinin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyinə əmin olaraq,

Uşaqların müdafiəsi və dövlətlərarası övladlığa götürmə sahəsində əməkdaşlıq haqqında Haaqa Konvensiyası, Beynəlxalq uşaq oğurluğunun mülki hüquqi aspektləri haqqında Haaqa Konvensiyası, Valideynlərin məsuliyyəti məsələlərində və uşaqların müdafiəsi üzrə tədbirlərdə yurisdiksiya, tətbiq olunacaq hüquq, tanıma, hüquqtəbqetmə və əməkdaşlıq haqqında Haaqa Konvensiyası və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Uşaq əməyinin ən ağır formalarının qadağan olunması və kökünün kəsilməsi üzrə təxirəsalınmaz tədbirlər haqqında 182 sayılı Konvensiyası daxil olmaqla, uşaqların müdafiəsi sahəsindəki beynəlxalq hüquqi aktları nəzərə alaraq,

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın hər yerdə dəstəklənməsindən ruhlanaraq və bunu uşaq hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi işinə geniş miqyasda bağlılığın sübutu sayaraq,

1996cı il avqustun 27-31-də keçirilmiş Kommersiya məqsədi ilə uşaqların cinsi istismarına qarşı Ümumdünya Konqresində qəbul olunmuş Uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasının qarşısının alınması üzrə Fəaliyyət Programının, eləcə də Bəyannamə və Fəaliyyət Planının müddəalarının və müvafiq beynəlxalq orqanların bu məsələ üzrə digər qərar və tövsiyələrinin yerinə yetirilməsinin vacib əhəmiyyətini dərk edərək,

uşaqların müdafiəsi və ahəngdar inkişafı üçün hər bir xalqın ənənələrinin və mədəni dəyərlərinin mühüm əhəmiyyətini lazımi şəkildə nəzərə alaraq, aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1.

İştirakçı dövlətlər, bu Protokolda nəzərdə tutulduğu kimi, uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasını qadağan edəcəklər.

Maddə 2.

Bu Protokolun məqsədləri üçün:

(a) uşaq alveri uşağın hər hansı bir şəxs yaxud şəxslər qrupu tərəfindən mükafat və ya hər hansı digər haqq müqabilində başqa bir

şəxsə yaxud şəxslər qrupuna verilməsi vasitəsi olan hər hansı akt və ya əqd deməkdir;

(b) uşaq fahişəliyi mükafat və ya digər haqq forması müqabilində uşaqdan seksual xarakterli fəaliyyətdə istifadə olunması deməkdir;

(c) uşaq pornoqrafiyası real və ya modelləşdirilmiş aşkar cinsi hərəkətlər edən uşağın hər hansı vasitələrlə istənilən təsviri yaxud əsasən uşağın cinsi orqanlarının başlıca olaraq seksual məqsədlər üçün istənilən təsviri deməkdir.

Maddə 3.

1. Hər bir iştirakçı dövlət belə cinayətlərin milli və ya transmilli səviyyədə yaxud fərdi və ya mütəşəkkil surətdə törədilməsindən asılı olmayaraq, heç olmazsa, aşağıdakı əməllərin və fəaliyyət növlərinin onun kriminal və ya cinayət hüququ ilə tam şəkildə əhatə olunmasını təmin etməlidir:

a) 2-ci maddədə müəyyən edilmiş uşaq alveri kontekstində:

(i) uşağın istənilən vasitələrlə aşağıdakı məqsədlər üçün təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması:

a. uşağın cinsi istismarı;

b. uşaq orqanlarının mükafat müqabilində verilməsi;

c. uşaqdan məcburi işləri gördürmək üçün istifadə edilməsi;

(ii) vasitəçilik qismində, övladlığa götürmə ilə bağlı tətbiq olunan beynəlxalq hüquqi aktları pozmaqla uşağın övladlığa götürülməsinə razılıq verməyə qeyri-qanuni vadarətmə;

b) 2ci maddədə müəyyən olunmuş uşaq fahişəliyi məqsədi ilə uşağın təklif edilməsi, ötürülməsi yaxud verilməsi, qəbulu;

c) 2ci maddədə müəyyən olunmuş uşaq pornoqrafiyası məqsədi ilə onun paylanması, yayılması, idxalı, ixracı, təklif edilməsi, satışı və ya yuxarıda göstərilən məqsədlər üçün saxlanması.

2. İştirakçı dövlətin milli qanunvericiliyinin müddəaları nəzərə alınmaqla, belə əməllərdən hər hansı birini törətmək cəhdinə, həmçinin belə əməllərin törədilməsində yardım etməyə və ya birgə iştiraka münasibətdə də tətbiq edilir.

3. Hər bir iştirakçı dövlət, ağırlıq dərəcəsindən asılı olaraq, belə cinayətlər üçün lazımi cəza tədbirləri müəyyən edir.

4. Öz milli qanunvericiliyinin müddəalarını nəzərə almaqla, hər bir iştirakçı dövlət müvafiq hallarda bu maddənin 1ci bəndində nəzərdə

tutulmuş cinayətlərə görə hüquqi şəxslərin məsuliyyətinin müəyyən olunması üçün tədbirlər görür. İştirakçı dövlətin hüquq prinsipləri nəzərə alınmaqla, hüquqi şəxslərin bu məsuliyyəti cinayət məsuliyyəti, mülki və ya inzibati məsuliyyət ola bilər.

5. İştirakçı dövlətlər uşağın övladlığa götürülməsinə aidiyyəti olan bütün şəxslərin tətbiq edilən beynəlxalq hüquqi aktların müddəalarına müvafiq şəkildə hərəkət etmələrini təmin etmək üçün bütün lazımi hüquqi və inzibati tədbirləri görürlər.

Maddə 4.

1. Hər bir iştirakçı dövlət 3-cü maddənin 1-ci bəndində göstərilmiş cinayətlər onun ərazisində və ya bu dövlətdə qeydiyyatda alınmış dəniz yaxud hava gəmisinin göyertəsində törədildiyi zaman belə cinayətlərə münasibətdə öz yurisdiksiyasının müəyyən olunması üçün zəruri tədbirlər görür.

2. Hər bir iştirakçı dövlət aşağıdakı hallarda 3-cü maddənin 1-ci bəndində göstərilmiş cinayətlərə münasibətdə öz yurisdiksiyasının müəyyən edilməsi üçün zəruri tədbirlər görə bilər:

(a) güman olunan cinayətkar bu dövlətin vətəndaşı və ya onun ərazisində adi yaşayış yeri olan şəxs olduqda;

(b) zərər çəkmiş şəxs bu dövlətin vətəndaşı olduqda.

3. Hər bir iştirakçı dövlət həmçinin güman olunan cinayətkarın onun ərazisində olduğu və cinayətin onun vətəndaşlarından biri tərəfindən törədilməsini əsas gətirərək onu digər iştirakçı dövlətə vermədiyi hallarda, yuxarıda göstərilən cinayətlərə münasibətdə öz yurisdiksiyasının müəyyən edilməsi üçün zəruri ola biləcək tədbirlər görür.

4. Bu Protokol dövlətdaxili hüquqa uyğun həyata keçirilən hər hansı cinayət yurisdiksiyasını istisna etmir.

Maddə 5.

1. 3-cü maddənin 1-ci bəndində göstərilmiş cinayətlər iştirakçı dövlətlər arasında mövcud olan istənilən ekstradisiya müqaviləsinə, ekstradisiyanı nəzərdə tutan cinayətlər qismində daxil edilmiş hesab edilir və həmçinin sonradan onlar arasında imzalanmış istənilən ekstradisiya müqaviləsinə, bu müqavilədə müəyyən olunmuş şərtlərə uyğun olaraq ekstradisiyanı nəzərdə tutan cinayətlər qismində daxil edilir.

2. Əgər ekstradisiyanı müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirən iştirakçı dövlətə, onunla ekstradisiya müqaviləsi olmayan digər iştirakçı dövlət tərəfindən ekstradisiya barədə müraciət edilərsə, o belə cinayətlərə münasibətdə bu Protokolu ekstradisiya üçün hüquqi əsas kimi qiymətləndirə bilər. Ekstradisiya müraciət edilmiş dövlətin qanunvericiliyində nəzərdə tutulan şərtlərə uyğun həyata keçirilir.

3. Ekstradisiyanı müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirməyən iştirakçı dövlətlər öz aralarındakı münasibətlərdə belə cinayətləri, müraciət edilən dövlətin qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş şərtlərə uyğun olaraq, ekstradisiyanı nəzərdə tutan cinayətlər kimi qiymətləndirirlər.

4. Belə cinayətlər iştirakçı dövlətlər arasında ekstradisiya üçün o halda nəzərdə tutulur ki, həmin cinayətlər yalnız onların baş verdiyi yerdə deyil, həm də 4-cü maddəyə uyğun olaraq öz yurisdiksiyasını müəyyən etməli olan dövlətlərin ərazisində baş vermiş olsun.

5. Əgər ekstradisiya haqda müraciət 3-cü maddənin 1-ci bəndində göstərilən cinayətlərdən biri ilə əlaqədar edilmişdirsə və müraciət olunan iştirakçı dövlət cinayətkarın vətəndaşlığına əsaslanaraq onu təhvil vermir və ya verməyəcəksə, bu dövlət cinayət təqibinin başlanması məqsədi ilə işin öz səlahiyyətli orqanlarına verilməsi üçün lazımi tədbirlər görür.

Maddə 6.

1. İştirakçı dövlətlər 3-cü maddənin 1-ci bəndində göstərilmiş cinayətlərə münasibətdə, onlarda olan sübutların alınmasına yardım göstərmək də daxil olmaqla, başlanmış təhqiqat və ya cinayət təqibi yaxud ekstradisiya prosesi ilə əlaqədar bir-birinə maksimum kömək edirlər.

2. İştirakçı dövlətlər, aralarında mövcud ola bilən qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında istənilən müqavilə və ya razılaşmanı rəhbər tutaraq, bu maddənin 1-ci bəndindəki öhdəliklərini yerinə yetirirlər. Belə müqavilələrin və ya razılaşmaların olmadığı təqdirdə, iştirakçı dövlətlər öz dövlətdaxili hüquqlarına uyğun olaraq bir-birinə yardım edirlər.

Maddə 7.

İştirakçı dövlətlər öz milli hüquqlarının müddəalarına uyğun olaraq:

(a) müvafiq hallarda aşağıdakıların alınması və müsadirə edilməsini təmin edəcək tədbirlər görürlər:

(i) əmlak, yəni bu Protokolda nəzərdə tutulmuş cinayətlərin edilməsi üçün və ya edilməsindən istifadə edilən vasitələr və digər alətlər; (ii) bu cür cinayətlərin edilməsi ilə əldə olunan gəlir;

(b) digər iştirakçı dövlətin (a)(i) yarımbəndində göstərilmiş əmlak və ya gəlirlərin alınması yaxud müsadirəsi nə dair bir-birinə müraciətlərini yerinə yetirirlər;

(c) belə cinayətlərin icrası üçün istifadə olunan yerlərin müvəqqəti və ya daimi bağlanmasına yönəldilmiş tədbirlər görürlər.

Maddə 8.

1. İştirakçı dövlətlər, bu Protokolla qadağan edilən praktikanın qurbanı olmuş uşaqların hüquq və maraqlarının müdafiəsi üçün, cinayət mühakimə icraatının bütün mərhələlərində, xüsusən aşağıdakı yollarla lazımi tədbirlər görəcəklər:

(a) zərər çəkmiş uşaqların müdafiəsizliyinin etiraf edilməsi və onların xüsusi ehtiyaclarının, o cümlədən onların şahid kimi xüsusi ehtiyaclarının tanınması prosedurlarının uyğunlaşdırılması;

(b) zərər çəkmiş uşaqlara onların hüquqları, rolu və onların işləri üzrə məhkəmə icraatının məzmunu, müddəti və gedişi barədə məlumat verilməsi;

(c) şəxsi maraqlarına toxunulan hallarda, zərər çəkmiş uşaqların fikirlərinin, ehtiyaclarının və problemlərinin məhkəmə icraatı zamanı milli qanunvericiliyin

prosessual normalarına uyğun olaraq təmsil edilməsi və baxılmasının təmin edilməsi;

(d) uşaqlara məhkəmə icraatının bütün mərhələlərində lazımi dəstək verilməsi üçün xidmət göstərilməsi;

(e) lazımi hallarda, zərər çəkmiş uşaqların şəxsi həyatının və şəxsiyyətinin qorunması və zərər çəkmiş uşağın şəxsiyyətinin müəyyən edilməsinə gətirib çıxara biləcək məlumatın arzu edilməz yayılmasının qarşısını almaq məqsədi ilə, milli qanunvericiliyə müvafiq tədbirlərin görülməsi;

(f) lazımi hallarda, zərər çəkmiş uşaqların, eləcə də onların ailələrinin və onlar adından çıxış edən şahidlərin hədə-qorxu və qisasdan müdafiəsinin təmin edilməsi;

(ç) zərər çəkmiş uşaqlara kompensasiya verilməsinə dair işlər üzrə qərarların çıxarılmasının, sərəncam və qətnamələrin icrasının həddən artıq ləngidilməsinə yol verilməməsi.

2. İştirakçı dövlətlər zərər çəkənin həqiqi yaşına münasibətdə şübhə olduğu halda cinayət təhqiqatının, o cümlədən zərər çəkənin yaşının müəyyənləşdirilməsi məqsədi ilə təhqiqatın başlanmasına mane olunmamasını təmin edirlər.

3. İştirakçı dövlətlər bu Protokolda nəzərdə tutulan cinayətlərin qurbanı olmuş uşaqlarla rəftar zamanı, cinayət mühakimə icraatı sistemində uşağın ən ümdə maraqlarının qorunmasına birinci növbədə diqqət yetirilməsini təmin edirlər.

4. İştirakçı dövlətlər bu Protokola uyğun olaraq qadağan edilmiş cinayətlərin qurbanları olan uşaqlarla işləyən şəxslərin lazımı hazırlıq, xüsusən hüquqi və psixoloji hazırlıq keçmələrinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görürlər.

5. İştirakçı dövlətlər lazımı hallarda bu cür cinayətlərin qarşısını alan fəaliyyətlə və ya bu cür cinayətlərin qurbanlarının müdafiəsi və reabilitasiyası ilə məşğul olan şəxslərin və ya təşkilatların təhlükəsizliyi və toxunulmazlığının təmin edilməsi üçün tədbirlər görürlər.

6. Bu maddənin heç bir müddəası ittiham olunanın ədalətli və qərəzsiz məhkəmə araşdırması hüququna xələl gətirən və ya ona zidd olan şəkildə təfsir olunmur.

Maddə 9.

1. İştirakçı dövlətlər bu Protokolda göstərilən cinayətlərin qarşısının alınması məqsədi ilə qanunlar, inzibati tədbirlər, sosial strategiya və proqramlar qəbul edir və ya onları möhkəmləndirir, tətbiq edir və təbliğ edirlər. Belə hərəkətlərə məruz qalma baxımından xüsusən zəif olan uşaqların müdafiəsinə xüsusi fikir verilir.

2. İştirakçı dövlətlər bu Protokolda göstərilmiş cinayətlərin acı nəticələri və onların qarşısını almaq üçün tədbirlər haqda ictimaiyyətdə, o cümlədən uşaqlar arasında bilgilərin bütün müvafiq vasitələrdən istifadə, tədris və təlim yolu ilə genişləndirilməsinə kömək edirlər. Bu maddədəki öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün iştirakçı dövlətlər ictimaiyyətin və xüsusilə uşaqların və zərər çəkmiş uşaqların bu cür informasiya-maarifləndirmə, tədris və hazırlıq proqramlarında, o cümlədən beynəlxalq səviyyədə iştirakını təşviq edirlər.

3. İştirakçı dövlətlər bu cür cinayətlərin qurbanlarına müvafiq yardımın göstərilməsi məqsədi ilə, o cümlədən bu qurbanların tam sosial reintegrasiyası və

onların tam fiziki və psixoloji müalicəsi də daxil olmaqla, bütün mümkün tədbirləri görürlər.

4. İştirakçı dövlətlər bu Protokolda göstərilmiş cinayətlərin qurbanları olan bütün uşaqların ayrı-seçkilik olmadan, hüquqi məsuliyyət daşıyan şəxslərdən çəkdikləri zərəərə görə kompensasiya almaq üçün lazımı prosedurlardan istifadə imkanını təmin edirlər.

5. İştirakçı dövlətlər bu Protokolda göstərilmiş cinayətləri təbliğ edən materialların istehsalının və yayılmasının təsirli şəkildə qadağan edilməsinə yönəldilmiş lazımı tədbirlər görürlər.

Maddə 10.

1. İştirakçı dövlətlər uşaq alveri, uşaq fahişəliyi, uşaq pornoqrafiyası və uşaq seks-turizmi ilə əlaqədar əməllərin törədilməsində təqsirli olan şəxslərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi, təhqiqat aparılması, cinayət təqibi və cəzası məqsədi ilə çoxtərəfli, regional və ikitərəfli razılaşmalar yolu ilə beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər həmçinin öz orqanları, milli və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq təşkilatlar arasında beynəlxalq əməkdaşlığa və əlaqələndirməyə dəstək verirlər.

2. İştirakçı dövlətlər zərər çəkmiş uşaqların fiziki və psixoloji bərpasına, sosial reintegrasiya və repatriasiyasına kömək göstərməyə yönəldilmiş beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına dəstək verirlər.

3. İştirakçı dövlətlər uşaq alveri, uşaq fahişəliyi, uşaq pornoqrafiyası və uşaq seks-turizminin obyektləri qismində uşaqların köməksizliyini artıran yoxsulluq və inkişaf səviyyəsinin aşağı olması kimi əsas səbəblərin aradan qaldırılması məqsədi ilə beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə dəstək verirlər.

4. Müvafiq imkanları olan iştirakçı dövlətlər mövcud çoxtərəfli, regional, ikitərəfli və ya digər proqramlar çərçivəsində maliyyə, texniki yaxud digər yardım göstəririlər.

Maddə 11.

Bu Protokolda heç bir şey uşaqların hüquqlarının həyata keçirilməsinə daha artıq zəmin yaradan və:

a) iştirakçı dövlətlərin qanunvericiliyində;

b) bu dövlət üçün qüvvədə olan beynəlxalq normalarda nəzərdə tutulan müddəalara toxunmur.

Maddə 12.

1. Hər bir iştirakçı dövlət həmin Protokolun bu iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə minməsindən sonra iki il müddətində Uşaq Hüquqları üzrə Komitəyə bu Protokolun müddəalarının həyata keçirilməsi ilə əlaqədar özünün gördüyü tədbirlər haqqında əhatəli məlumatı əks etdirən məruzə təqdim edir.

2. Əhatəli məruzə təqdim olunduqdan sonra hər bir iştirakçı dövlət Konvensiyanın 44cü maddəsinə uyğun olaraq Protokolun həyata keçirilməsinə aid

olan istənilən əlavə məlumatı Uşaq Hüquqları üzrə Komitəyə təqdim etdiyi məruzələrə daxil edir. Protokolun digər iştirakçı dövlətləri beş ildən bir məruzə təqdim edirlər.

3. Uşaq Hüquqları üzrə Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Protokolun həyata keçirilməsinə aid əlavə məlumat ala bilər.

Maddə 13.

1. Bu Protokol Konvensiyanın iştirakçısı olan və ya onu imzalamış istənilən dövlətin imzalanması üçün açıqdır.

2. Bu Protokol ratifikasiya olunmalıdır və Konvensiyanın iştirakçısı olan və ya onu imzalamış istənilən dövlətin qoşulması üçün açıqdır. Təsdiqnamələr və ya qoşulma haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə verilir.

Maddə 14.

1. Bu Protokol onuncu təsdiqnamənin və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanılmaq üçün verilməsindən 3 ay sonra qüvvəyə minir.

2. Bu Protokol onu ratifikasiya edən və ya Protokolun qüvvəyə minməsindən sonra ona qoşulan hər bir dövlət üçün belə dövlətin öz təsdiqnaməsini və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanılmağa verməsindən bir ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 15.

1. İstənilən iştirakçı dövlət istənilən zaman Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərməklə Protokolu denonsasiya edə bilər; Baş katib bu barədə Konvensiyanın digər iştirakçı dövlətlərini və Konvensiyanı imzalamış bütün dövlətləri məlumat-

landırır. Denonsasiya belə bildirişin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi tərəfindən alındığı tarixdən bir il keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

2. Belə denonsasiya, iştirakçı dövləti denonsasiyanın qüvvəyə minməsi tarixinədək törədilmiş istənilən cinayətə münasibətdə bu Protokolla nəzərdə tutulan öhdəliklərindən azad etmir. Eyni zamanda belə denonsasiya heç bir halda onun qüvvəyə minməsi tarixinədək artıq Komitənin müzakirəsində olan istənilən məsələnin sonrakı müzakirəsi üçün maneə törətmir.

Maddə 16.

1. İstənilən iştirakçı dövlət düzəliş təklif edə və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Sonra Baş katib düzəlişə baxılması və ona səs verilməsi məqsədi ilə iştirakçı dövlətlərin konfransının çağırılmasına münasibət bildirilməsi xahişi ilə təklif olunmuş düzəlişi iştirakçı dövlətlərə çatdırır. Belə məlumatın verildiyi tarixdən başlayaraq dörd ay müddətində iştirakçı dövlətlərin ən azı üçdə biri belə konfransın çağırılmasına tərəfdar çıxarsa, Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında həmin konfransı çağırır. Konfransda səsvermədə iştirak edən və iştirakçı dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul olunan istənilən düzəliş təsdiq olunmaq üçün Baş Assambleyaya təqdim edilir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən təsdiq olunmaqla və iştirakçı dövlətlərin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilməklə qüvvəyə minir.

3. Düzəliş qüvvəyə mindikdə, onu qəbul etmiş dövlətlər üçün məcburi olur, digər iştirakçı dövlətlər üçün isə bu Protokolun müddəaları və onlar tərəfindən qəbul edilmiş əvvəlki düzəlişlər məcburi olaraq qalır.

Maddə 17.

1. İngilis, ərəb, ispan, Çin, rus və fransız dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Protokol saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivinə verilməlidir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Protokolun təsdiq olunmuş surətlərini Konvensiyanın iştirakçısı olan bütün dövlətlərə və Konvensiyanı imzalamış bütün dövlətlərə göndərir.

"Uşaq hüquqları haqqında" BMT Konvensiyasının Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair Fakultativ Protokoluna qoşulmaq barəsində

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərara alır:**

I. Azərbaycan Respublikası "Uşaq hüquqları haqqında" BMT Konvensiyasının Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair Fakultativ Protokoluna müvafiq bəyanat ilə (bəyanatın mətni əlavə olunur) qoşulsun.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 aprel 2002-ci il
№ 286-IIQ

"Uşaq hüquqları haqqında" Konvensiyanın Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair

FAKULTATİV PROTOKOLU

Bu Protokolun iştirakçısı olan dövlətlər,

Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın hər yerdə dəstəklənməsindən ruhlanaraq və bunu uşaq hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi işinə geniş miqyasda bağlılığın sübutu sayaraq, uşaq hüquqlarının xüsusi müdafiəyə ehtiyacı olmasını bir daha təsdiq edərək, sülh və təhlükəsizlik şəraitində onların vəziyyətinin heç bir fərq qoymadan getdikcə yaxşılaşdırılmasının, həmçinin onların inkişafı və təhsil almasının təmin edilməsinə çağıraraq, silahlı münaqişələrin uşaqlara fəlakətli və geniş

miqyaslı təsirdən, həmçinin möhkəm sülh, təhlükəsizlik və inkişaf üçün uzunmüddətli mənfəi nəticələrindən narahatlıq keçirərək, silahlı münaqişə şəraitində uşaqlara qəsd, həmçinin beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq mühafizə olunan obyektlərə, o cümlədən məktəb və xəstəxanalar kimi, adətən çoxlu uşaq olan yerlərə bilavasitə hücumları pisləyərək, **Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statutunun qəbulunu və xüsusilə onda 15 yaşma çatmamış uşaqların hərbi xidmətə çağırılması və ya səfərbər edilməsi yaxud onlardan beynəlxalq və eləcə də beynəlxalq olmayan silahlı münaqişələr çərçivəsindəki hərbi əməliyyatlarda fəal istifadə olunması ilə əlaqədar hərəkətlərin hərbi cinayət kimi tövsiyə olunmasını qeyd edərək, beləliklə, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyada tanınmış hüquqların daha səmərəli həyata keçirilməsinə dəstək verilməsi məqsədi ilə uşaqları silahlı münaqişələrə cəlb etməkdən qorumanın gücləndirilməsini zəruri hesab edərək,**

Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 1-ci maddəsinin bu Konvensiyanın məqsədləri üçün 18 yaşına çatmamış hər bir insanın uşaq olduğunu, - əgər həmin uşağa şamil oluna biləcək qanuna görə o həmin yaştan daha əvvəl yetkinlik yaşına çatmış sayılmırsa, - nəzərdə tutmasını qeyd edərək,

şəxslərin silahlı qüvvələrə çağırışının və onların hərbi əməliyyatlarda iştirakının mümkün yaş həddini artıran Konvensiyaya dair Fakultativ Protokolun, uşaqlara aid olan bütün hərəkətlərdə birinci növbədə uşağın maraqlarının ən yaxşı təminatına diqqət ayrılmalı olmasını nəzərdə tutan prinsipin həyata keçirilməsinə səmərəli şəkildə kömək edəcəyinə əmin olaraq,

Qırmızı Xaç və Qırmızı Ayparanın 1995-ci ilin dekabr ayında keçirilmiş iyirmi altıncı Beynəlxalq Konfransının, xüsusən münaqişə tərəflərinə 18 yaşına çatmamış uşaqların hərbi əməliyyatlarda iştirak etməməsini təmin etmək məqsədi ilə istənilən mümkün addımları atmağı tövsiyə etməsini qeyd edərək,

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının silahlı münaqişələrdə istifadə olunmaq üçün uşaqların zorla və ya məcburi şəkildə cəlb edilməsini qadağan edən Uşaq əməyinin ən pis formalarının qadağan olunması və kökünün kəsilməsi üzrə təxirəsalınmaz tədbirlər haqqında 182 saylı Konvensiyasının 1999-cu ilin iyununda yekdilliklə qəbul olunmasını **alqışlayaraq,**

uşaqların dövlət daxilində və onun hüduqlarından kənarında dövlətin silahlı qüvvələrindən fərqli olan silahlı qruplarla hərbi əməliyyatlara cəlb edilməsi, təlimi və istifadə olunmasını dərin narahatlıqla pisləyərək və bu məqsədlə uşaqları cəlb edən, onlara təlim keçən və onlardan istifadə edən şəxslərin məsuliyyətini etiraf edərək,

silahlı münaqişənin hər bir tərəfə beynəlxalq humanitar hüququn müddəalarına riayət etməsi öhdəliyini xatırladaraq,

bu Protokolu Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin 51-ci maddəsi də daxil olmaqla, onun prinsip və məqsədlərinə və humanitar hüququn müvafiq normalarına xələl gətirmədiyini qeyd edərək,

Nizamnamədə ifadə olunmuş məqsəd və prinsiplərə tam hörmət edilməsinə və insan hüquqları sahəsində tətbiq olunan müqavilələrə riayət olunmasına əsaslanmış sülh və təhlükəsizlik şəraitinin xüsusilə silahlı münaqişə və xarici işğal zamanı uşaqların tam müdafiəsi üçün vacib şərt olduğunu nəzərə alaraq,

iqtisadi və ya sosial vəziyyəti yaxud cinsi ilə əlaqədar olaraq, bu Protokola zidd şəkildə hərbi əməliyyatlara cəlb edilmək və bu əməliyyatlarda istifadə olunmaq cəhətdən xüsusilə müdafiəsiz olan uşaqların məxsusi ehtiyaclarını etiraf edərək,

uşaqların silahlı münaqişələrdə iştirakının iqtisadi, sosial və siyasi səbəblərinin nəzərə alınması zərurətini unutmayaaraq,

bu Protokolu həyata keçirilməsində, həmçinin silahlı münaqişələrin qurbanı olmuş uşaqların fiziki və psixososial reabilitasiyası və sosial reintegrasiyası işində beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinin zəruriliyinə inanaraq,

Protokolu həyata keçirilməsinə aid olan məlumatın yayılmasında və maarifləndirici proqramlarda cəmiyyətin, xüsusilə uşaqların və zərər çəkmiş uşaqların iştirakını dəstəkləyərək, aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1.

İştirakçı dövlətlər onların silahlı qüvvələrinin 18 yaşma çatmamış hərbi qulluqçularının hərbi əməliyyatlarda bilavasitə iştirak etməməsinə təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirləri görürlər.

Maddə 2.

İştirakçı dövlətlər 18 yaşına çatmamış şəxslərin bu dövlətlərin silahlı qüvvələrinə məcburi çağırışa cəlb edilməməsinə təmin edirlər.

Maddə 3.

1. İştirakçı dövlətlər bu maddənin prinsiplərini nəzərə alaraq və 18 yaşına çatmamış şəxslərin Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyaya uyğun olaraq xüsusi müdafiə hüquqları olduğunu etiraf edərək, öz milli silahlı qüvvələrinə şəxslərin könüllü çağırışının minimal yaş həddini Konvensiyanın 38-ci maddəsinin 3-cü bəndində göstərilən yaş həddi ilə müqayisədə artırirlər.

2. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolu ratifikasiya edərkən və ya ona qoşularkən məcburi xarakterli bəyanatını saxlanılmaq üçün təhvil verməlidir; bəyanatda öz milli silahlı qüvvələrinə könüllü çağırış üçün həmin dövlətin icazə verdiyi minimal yaş göstərilir və belə çağırışın zorakı və ya məcburi xarakter daşımamasını təmin etmək üçün dövlətin verdiyi zəmanət ifadə olunur.

3. 18 yaşma çatmamış şəxslərin öz milli silahlı qüvvələrinə könüllü çağırışına yol verən iştirakçı dövlətlər zəmanət verirlər ki, onlar minimum olaraq aşağıdakıları təmin edəcəklər:

- (a) belə çağırış həqiqətən könüllü xarakter daşsın;
- (b) belə çağırış şəxsin valideynləri və ya qanuni qəyyumlarının şüurlu razılığı ilə həyata keçirilsin;
- (c) belə şəxslər bu cür hərbi xidmətlə bağlı mükəlləfiyyət barədə tam həcmdə məlumatlandırılmış olsunlar;

(d) belə şəxslər onların milli hərbi xidmətə qəbulundan əvvəl öz yaşları haqqında etibarlı şəhadətnamə təqdim etsinlər.

4. Hər bir iştirakçı dövlət istənilən zaman, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə ünvanlanmış müvafiq bildiriş göndərməklə, öz bəyanatının müddəalarını gücləndirə bilər; Baş katib bu barədə bütün iştirakçı dövlətləri məlumatlandırır. Belə bildiriş onun Baş katib tərəfindən alındığı gündən qüvvəyə minir.

5. Bu maddənin 1-ci bəndindəki yaş həddinin artırılmasına dair tələb, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 28 və 29-cu maddələrinə uyğun olaraq, iştirakçı dövlətlərin silahlı qüvvələrinin tabeliyində və ya nəzarəti altında olan tədris müəssisələrinə şamil edilmir.

Maddə 4.

1. Dövlətin silahlı qüvvələrindən fərqli olan silahlı qruplar 18 yaşına çatmamış şəxsləri heç bir halda hərbi əməliyyatlara cəlb etməməli və ya onlardan istifadə etməməlidirlər.

2. İştirakçı dövlətlər belə cəlb etmə və istifadənin qarşısının alınması məqsədi ilə, bu cür təcrübənin qadağan edilməsi və kriminallaşdırılması üçün zəruri olan hüquqi tədbirlər də daxil olmaqla, bütün mümkün tədbirləri görürlər.

3. Həmin maddənin tətbiqi bu Protokola uyğun olaraq, silahlı münaqişə tərəflərinin heç birinin hüquqi statusuna toxunmur.

Maddə 5.

Bu Protokoldakı heç bir müddəa iştirakçı dövlətin qanunvericiliyində və ya beynəlxalq müqavilələrdə və beynəlxalq humanitar hüquqda olan, uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə böyük dərəcədə kömək edən müddəaları istisna edən kimi təfsir edilə bilməz.

Maddə 6.

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolun müddələrinin səmərəli həyata keçirilməsinin və tətbiq olunmasının təmini üçün öz yurisdiksiyası çərçivəsində bütün zəruri hüquqi, inzibati və digər tədbirləri görür.

2. İştirakçı dövlətlər bu Protokolun prinsip və müddələrinin həm böyüklər, həm də uşaqlar arasında müvafiq vasitələrlə geniş yayılmasını və təbliğini təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

3. İştirakçı dövlətlər onların yurisdiksiyası altında olan, bu Protokola zidd olaraq hərbi əməliyyatlara cəlb edilmiş və istifadə edilmiş şəxslərin tərxis olunmasının və ya digər şəkildə hərbi xidmətdən azad edilməsinin təmini üçün bütün mümkün tədbirləri görürlər. Zərurət yaranarsa, iştirakçı dövlətlər bu şəxslərin fiziki və psixoloji vəziyyətlərinin bərpası, həmçinin sosial reintegrasiyası üçün lazım olan hər cür yardım göstərəcəklər.

Maddə 7.

1. İştirakçı dövlətlər bu Protokolun həyata keçirilməsi, o cümlədən Protokola zidd olan istənilən fəaliyyətin qarşısının alınması işində və bu Protokola zidd fəaliyyətlərin qurbanları olmuş şəxslərin, o cümlədən texniki əməkdaşlıq və maliyyə yardımı vasitəsi ilə reabilitasiyası və sosial reintegrasiyası işində əməkdaşlıq edirlər. Belə yardım və əməkdaşlıq maraqlı iştirakçı dövlətlərlə və müvafiq beynəlxalq təşkilatlarla məsləhətləşməklə həyata keçiriləcəkdir.

Maddə 8.

1. Hər bir iştirakçı dövlət Protokolun bu iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə minməsindən sonra iki il müddətində Uşaq Hüquqları üzrə Komitəyə məruzə təqdim edir; məruzədə bu Protokolun müddələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar özünün gördüyü tədbirlər, o cümlədən iştirak və çağırışa aid müddələrin həyata keçirilməsi məqsədi ilə görülmüş tədbirlər haqqında əhatəli məlumat verilir.

2. Əhatəli məruzə təqdim olunduqdan sonra hər bir iştirakçı dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinə uyğun olaraq, Protokolun həyata keçirilməsinə aid istənilən əlavə məlumatı Uşaq Hüquqları üzrə Komitəyə təqdim etdiyi məruzələrə daxil edir. Protokolun digər iştirakçı dövlətləri beş ildən bir məruzə təqdim edirlər.

3. Uşaq Hüquqları üzrə Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Protokolun həyata keçirilməsinə aid əlavə məlumat ala bilər.

Maddə 9.

1. Bu Protokol Konvensiyanın iştirakçısı olan və ya onu imzalamış istənilən dövlətin imzalaması üçün açıqdır.

2. Bu Protokol ratifikasiya olunmalıdır və istənilən dövlətin ona qoşulması üçün açıqdır. Təsdiqnamələr və ya qoşulma haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmaq üçün verilir.

3. Konvensiya və Protokolun depozitarisi qismində çıxış edən Baş katib Konvensiyanın iştirakçısı olan bütün dövlətləri və Konvensiyanı imzalayan bütün dövlətləri 13-cü maddəyə uyğun olaraq, saxlanılmaq üçün verilən hər bir bəyanat barədə məlumatlandırır.

Maddə 10.

1. Bu Protokol 10-cü təsdiqnamənin və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanılmaq üçün verilməsindən üç ay sonra qüvvəyə minir.

2. Bu Protokol onu ratifikasiya edən və ya Protokolun qüvvəyə minməsindən sonra ona qoşulan hər bir dövlət üçün belə dövlətin öz təsdiqnaməsi və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanılmağa verməsindən bir ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 11.

1. İstənilən iştirakçı dövlət istənilən zaman Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərməklə Protokolu denonsasiya edə bilər; Baş katib bu barədə Konvensiyanın digər iştirakçı

dövlətlərini və Konvensiyanı imzalamış bütün dövlətləri məlumatlandırır. Denonsasiya belə bildirişin Baş katib tərəfindən alındığı tarixdən bir il keçdikdən sonra qüvvəyə minir. Lakin bu bir ilin başa çatdığı gün denonsasiya edən iştirakçı dövlət silahlı münaqişədə olarsa, denonsasiya bu silahlı münaqişə bitənədək qüvvəyə minmir.

2. Belə denonsasiya iştirakçı dövləti denonsasiyanın qüvvəyə minməsi tarixinədək baş vermiş istənilən hərəkət barədə bu Protokolla nəzərdə tutulan öhdəliklərindən azad etmir. Eyni zamanda belə denonsasiya heç bir halda onun qüvvəyə minməsi tarixinədək Komitənin müzakirəsində olan istənilən məsələnin sonrakı müzakirəsi üçün maneə törətmir.

Maddə 12.

1. İstənilən iştirakçı dövlət düzəliş təklif edə və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Sonra Baş katib düzəlişə baxılması və ona səs verilməsi məqsədi ilə iştirakçı dövlətlərin konfransının çağırılmasına münasibət bildirilməsi xahişi ilə təklif olunmuş düzəlişi iştirakçı dövlətlərə çatdırır. Belə məlumatın verildiyi tarixdən başlayaraq dörd ay müddətində iştirakçı dövlətlərin ən azı üçdə biri belə konfransın çağırılmasına tərəfdar çıxarsa, Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında həmin konfransı çağırır. Konfransda iştirak edən və səs verən iştirakçı dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul olunan istənilən düzəliş təsdiq olunmaq üçün Baş Assambleyaya təqdim olunur.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən təsdiq olunmaqla və iştirakçı dövlətlərin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilməklə qüvvəyə minir.

3. Düzəliş qüvvəyə mindikdə, onu qəbul etmiş iştirakçı dövlətlər üçün məcburi olur, digər iştirakçı dövlətlər üçün isə bu Protokolun müddəaları və onlar tərəfindən qəbul edilmiş əvvəlki düzəlişlər məcburi olaraq qalır.

Maddə 13.

1. İngilis, ərəb, ispan, Çin, rus və fransız dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Protokol Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivində saxlanılır.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Protokolun təsdiq olunmuş surətlərini Konvensiyanın iştirakçısı olan bütün dövlətlərə və Konvensiyanı imzalamış bütün dövlətlərə göndərir.

Uşaq əməyinin ən pis formalarının qadağan edilməsinə və onların aradan qaldırılması üçün təcili tədbirlərə dair

KONVENSIYA

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş konfransı

1999-cu il iyunun 1-də Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən Cenevrədə çağırılmış 87-ci sessiyasına toplaşaraq,

uşaq əməyi üzrə əsas sənədlər kimi qalmaqla olan minimum yaş həddi haqqında 1973-cü il Konvensiyası və Tövsiyəsini tamamlaya biləcək milli və beynəlxalq fəaliyyət, o cümlədən beynəlxalq əməkdaşlıq və beynəlxalq yardım üçün başlıca prioritet qismində uşaq əməyinin ən pis formalarının qadağan edilməsi və aradan qaldırılması məqsədilə yeni aktlar qəbul edilməsini zəruri sayaraq,

uşaq əməyinin ən pis formalarının təsirli vasitələrlə aradan qaldırılması üçün pulsuz baza təhsilinin böyük əhəmiyyətini və uşaqların bu növ işlərdən azad olmasının zəruriliyini, habelə onların reabilitasiyası və ailələrinin ehtiyaclarını unutmamaq şərtilə sosial inteqrasiyasını nəzərə alan təcili və hərtərəfli tədbirlər görülməsinin tələb olunduğunu lazım bilərək,

1996-cı ildə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı konfransının 83-cü sessiyasında qəbul olunmuş Uşaq əməyinin ləğv edilməsi haqqında Qətnaməni xatırladaraq,

uşaq əməyinin əsasən yoxsulluğun nəticəsi olduğunu və bu məsələnin uzun-müddətli həllinin sosial tərəqqiyə, o cümlədən, yoxsulluğun aradan qaldırılmasına və ümumi təhsilə aparan sabit iqtisadi inkişafdan asılı olduğunu etiraf edərək,

1989-cu il noyabrın 20-də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanı xatırladaraq,

1998-ci ildə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı konfransının 86-cı sessiyasında qəbul edilmiş Əmək sahəsində əsas prinsiplər və hüquqlar haqqında BƏT Bəyannaməsini və onun həyata keçirilməsi mexanizmini xatırladaraq,

uşaq əməyinin ən pis formalarından bəzilərinin digər beynəlxalq aktlarla, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Məcburi əmək haqqında 1930-cu il Konvensiyası və Kəlləliyin, qul alverinin və kəlləliyə oxşar təsisat və adətlərin ləğv olunması haqqında 1956-cı il Əlavə Konvensiyası ilə əhatə edildiyini xatırladaraq,

sessiyanın gündəliyinin dördüncü bəndi ilə uşaq əməyi haqqında bir sıra təklifləri qəbul etməyi qərara alaraq,

bu təkliflərə beynəlxalq konvensiya forması verməyi qərara alaraq, min doqquz yüz doxsan doqquzuncu il iyunun on yeddisində Uşaq əməyinin ən pis formaları haqqında 1999-cu il Konvensiyası adlandırılı biləcək aşağıdakı Konvensiyanı qəbul edir.

Maddə 1. Bu Konvensiyanı ratifikasiya edən hər bir üzv dövlət uşaq əməyinin on pis formalarının təcili qaydada qadağan edilməsini və aradan qaldırılmasını təmin edən təsirli tədbirlər görür.

Maddə 2. Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün "uşaq" termini 18 yaşma çatmamış bütün şəxslərə şamil edilir.

Maddə 3. Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün "uşaq əməyinin on pis formaları" termininə aşağıdakılar daxildir:

a) kəlləliyin bütün formaları və ya kəlləliyə oxşar təcrübə, məsələn, uşaqların satılması və uşaq alveri, borc və təhkimçilik asılılığı, habelə məcburi və ya icbari əmək, o cümlədən, uşaqlardan silahlı münaqişələrdə istifadə edilməsi üçün onları məcburi və ya icbari surətdə cəlb etmə;

b) fahişəliklə məşğul olmaq, pornoqrafik materialların istehsalı, yaxud pornoqrafik tamaşalar üçün uşaqdan istifadə etmə, onu cəlb etmə və ya təklif etmə;

c) müvafiq beynəlxalq müqavilələrdə müəyyən edildiyi kimi, hüquqa zidd fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün, xüsusilə, narkotik maddələrin istehsalı və satışı üçün uşaqdan istifadə etmə, onu cəlb etmə və ya təklif etmə;

d) öz xarakterinə və ya yerinə yetirildiyi şəraitə görə uşaqların sağlamlığına, təhlükəsizliyinə və ya mənəviyyətinə ziyan vura biləcək iş.

Maddə 4. 1. Milli qanunvericilik və ya səlahiyyətli orqan, müvafiq beynəlxalq normaları, xüsusilə Uşaq əməyinin ən pis formaları haqqında 1999-cu il Tövsiyələrinin 3-cü və 4-cü bəndlərinin müddəalarını nəzərə alaraq, marağı olan işəgötürən və işçi təşkilatları ilə məsləhətləşmələrdən sonra 3-cü maddənin d) bəndində göstərilmiş iş növlərini müəyyən edir.

2. Səlahiyyətli orqan marağı olan işəgötürən və işçi təşkilatları ilə məsləhətləşmələrdən sonra bu yolla müəyyən edilmiş iş növlərinin həyata keçirilməsi yerlərini aşkar edir.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə əsasən müəyyən edilmiş iş növlərinin siyahısı vaxtaşırı təhlil edilir və zərurət yaranıqda, marağı olan işəgötürən və işçi təşkilatları ilə məsləhətləşmələrdən sonra həmin siyahıya yenidən baxılır.

Maddə 5. Hər bir üzv dövlət işəgötürən və işçi təşkilatları ilə məsləhətləşmələrdən sonra, bu Konvensiyanı həyata keçirən müddəaların tətbiqinə nəzarət etmək üçün müvafiq mexanizmləri yaradır və ya göstərir.

Maddə 6. 1. Hər bir üzv dövlət uşaq əməyinin ən pis formalarının prioritet qaydada aradan qaldırılması üzrə fəaliyyət proqramları hazırlayır və həyata keçirir.

2. Bu cür fəaliyyət proqramları müvafiq hökumət orqanları, işəgötürən və işçi təşkilatları ilə məsləhətləşmələrdən sonra, zərurət yaranıqda isə, digər maraqlı qrupların rəyini nəzərə almaqla hazırlanır və həyata keçirilir.

Maddə 7. 1. Hər bir üzv dövlət bu Konvensiyanın həyata keçirilən müddəalarının təsirli tətbiqini və onlara riayət olunmasını təmin etmək üçün zəruri olan bütün tədbirləri görür, o cümlədən cinayət sanksiyalarını və ya şəraitdən asılı olaraq digər sanksiyaları təyin və tətbiq edir.

2. Hər bir üzv dövlət uşaq əməyinin aradan qaldırılması işində təhsilin vacibliyini nəzərə alaraq, müəyyən edilmiş müddətlərdə:

a) uşaq əməyinin ən pis formalarına uşaqların cəlb olunmasına yol verilməməsinə;

b) uşaq əməyinin ən pis formaları ilə uşaqların məşğul olmasına son qoymaq, habelə onların reabilitasiyası və sosial inteqrasiyası üçün bilavasitə zəruri və lazımı kömək göstərilməsinə;

c) uşaq əməyinin ən pis formalarından azad edilmiş bütün uşaqlar üçün pulsuz baza təhsilinin, habelə imkan və zərurət daxilində, texniki peşə hazırlığının mümkünliyünü təmin etməyə;

d) xüsusilə müdafiəsiz vəziyyətdə olan uşaqların aşkar edilməsi və təsir dairəsinə alınmasına; və

e) qızların vəziyyəti xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasına yönəldilmiş təsirli tədbirlər görür.

3. Hər bir üzv-dövlət bu Konvensiyanın həyata keçirilən müddələrinin tətbiqinə görə məsuliyyət daşıyan səlahiyyətli orqanı təyin edir.

Maddə 8. Üzv dövlətlər bu Konvensiya müddələrinin həyata keçirilməsində bir-birlərinə kömək etmək məqsədilə zəruri tədbirlər görürlər və bunun üçün sosial-iqtisadi inkişafa, yoxsulluqla mübarizə və ümumi təhsil üzrə proqramlara dəstək verilməsi daxil olmaqla, daha geniş beynəlxalq əməkdaşlıq və/və ya yardımdan istifadə edirlər.

Maddə 9. Bu Konvensiyanın ratifikasiyası barədə rəsmi fərmanlar qeydiyyata alınmaq üçün Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoruna göndərilir.

Maddə 10. 1. Bu Konvensiya Beynəlxalq Əmək Təşkilatının yalnız ratifikasiya fərmanları Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoru tərəfindən qeydiyyattan keçmiş üzvləri üçün məcburi qüvvəyə malikdir.

2. Bu Konvensiya, Təşkilatın iki üzvünün ratifikasiya fərmanları Baş direktor tərəfindən qeydiyyattan keçirildiyi tarixdən on iki ay sonra qüvvəyə minir.

3. Daha sonra bu Konvensiya Təşkilatın hər bir üzvü üçün onun ratifikasiya fərmanının qeydiyyattan keçirildiyi tarixdən on iki ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 11. 1. Təşkilatın bu Konvensiyayı ratifikasiya etmiş hər bir üzvü onun ilk dəfə qüvvəyə mindiyi gündən sonrakı on illik dövr başa çatdıqdan sonra Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoruna qeydiyyattan keçirilmək üçün göndərdiyi ləğv etmə haqqında ərizə vasitəsilə onu ləğv edə bilər. Ləğv etmə, onun qeydiyyat tarixindən bir il keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

2. Təşkilatın bu Konvensiyayı ratifikasiya etmiş hər bir üzvü bundan əvvəlki bənddə göstərilən on illik dövr başa çatdıqdan sonra bir il ərzində özünün bu maddədə nəzərdə tutulan ləğv etmə hüququndan istifadə etmədikdə, növbəti on il ərzində Konvensiya ilə bağlı olacaq və daha sonra hər on illik dövr başa çatdıqda, bu maddədə göstərilmiş qaydada bu Konvensiyayı ləğv edə bilər.

Maddə 12. 1. Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoru, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı üzvlərinin ona göndərdikləri bütün ratifikasiya fərmanlarının və ləğv etmə haqqında ərizələrin qeydiyyattan keçirildiyi barədə Təşkilatın bütün üzvlərinə məlumat verir.

2. Baş direktor aldığı ikinci ratifikasiya fərmanının qeydiyyattan keçirildiyini Təşkilatın üzvlərinə bildirdikdə, onların diqqətini Konvensiyanın qüvvəyə minməsi tarixinə cəlb edir.

Maddə 13. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin 102-ci maddəsinə uyğun olaraq, Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoru bundan əvvəlki maddənin müddələrinə əsasən qeydiyyattan keçirdiyi bütün ratifikasiya fərmanları və ləğv etmə ərizələri barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə ətraflı məlumat göndərir.

Maddə 14. Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası, lazım bildiyi ballarda, Baş konfransa bu Konvensiyanın tətbiqinə dair məruzə təqdim edir və bu Konvensiyaya tam, yaxud qismən yenidən baxılması məsələsi konfransın gündəliyinə salınıb-salınmamasını həll edir.

Maddə 15. 1. Konfrans bu Konvensiyayı tam, yaxud qismən dəyişdirən yeni konvensiya qəbul edərsə və yeni konvensiyada başqa şərt nəzərdə tutulmayıbsa:

a) Təşkilatın hər hansı bir üzvü tərəfindən dəyişdirilmiş yeni konvensiyanın ratifikasiya edilməsi, 11-ci maddənin müddələrindən asılı olmayaraq, mövcud Konvensiyanın dərhal ləğvinə səbəb olacaqdır, bu şərtlə ki, dəyişdirilmiş yeni konvensiya qüvvəyə minmiş olsun;

b) dəyişdirilmiş yeni konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən bu Konvensiya Təşkilat üzvlərinin onu ratifikasiya etməsi üçün bağlıdır.

2. Bu Konvensiya onu ratifikasiya etmiş, lakin dəyişdirilmiş konvensiyam ratifikasiya etməmiş Təşkilat üzvləri üçün istənilən halda forma və məzmunca qüvvədə qalır.

Maddə 16. Bu Konvensiyanın ingilis və fransız dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malikdir.

UŞAQ HÜQUQLARI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsinə, Uşaq Hüquqlarına dair Konvensiyaya və digər beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında uşaqların hüquqlarını və azadlıqlarını, uşaqlar barəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, onların müdafiəsi sahəsində dövlət orqanlarının, digər hüquqi və fiziki şəxslərin vəzifələrini müəyyən edir.

I fəsil. Ümumi müddəalar

Maddə 1. Qanunun təsir dairəsi

Uşaqların bu Qanunda nəzərdə tutulmuş hüquqları və vəzifələri 18 yaşına (yetkinlik yaşına) çatmayan və tam fəaliyyət qabiliyyəti əldə etməyən hər bir şəxsə aid edilir.

Maddə 2. Uşaq hüquqları barəsində qanunvericilik

Uşaq hüquqları barəsində qanunvericilik bu Qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarından ibarətdir. Digər normativ hüquqi aktların normaları uşaqların bu Qanunla müəyyən edilmiş hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdırma bilməz.

Maddə 3. Uşaqlar barəsində dövlət siyasəti

Uşaqlar barəsində dövlət siyasəti hər bir uşağın zəruri maddi və məişət şəraitində böyüyüb tərbiyə olunmasının, mütərəqqi tələblər əsasında təhsil almasının, layiqli vətəndaş kimi formalaşmasının təmin edilməsinə yönəldilir.

Dövlət siyasəti milli və yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla yaradılmış məqsədli uşaq sosial proqramları əsasında həyata keçirilir. Bu proqramların yerinə yetirilməsinə dövlət orqanları ilə yanaşı digər hüquqi və fiziki şəxslər də iştirak edə bilirlər.

Maddə 4. Uşaq hüquqlarını müdafiə edən orqanlar, birliklər və təşkilatlar

Azərbaycan Respublikasında uşaq hüquqlarının müdafiəsini müvafiq icra hakimiyyəti, məhkəmə və prokurorluq orqanları, bələdiyyələr, habelə ictimai birliklər, həmkarlar ittifaqı təşkilatları təmin etməlidirlər. Bu orqanlar, birliklər və təşkilatlar fəaliyyətlərində uşaq hüquqlarının üstün mühafizəsi prinsipini əsas tutmalıdırlar.

Maddə 5. Uşaq mənafeələrinin üstünlüyü

Dövlət orqanları, bütün fiziki və hüquqi şəxslər öz fəaliyyətində uşaqların mənafeələrini üstün tutmalı, onların hüquqlarının təmin olunmasına şərait yaratmalıdırlar. Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktları və müvafiq orqanların qərarları uşaq mənafeələrinə zidd olmamalı və onların icrası uşaqların həyatına, inkişafına və tərbiyəsinə zərər gətirməməlidir. Uşağın hüquq və mənafeələrini məhdudlaşdıran hər hansı əqd etibarsızdır.

Maddə 6. Uşaqların hüquq bərabərliyi

Bütün uşaqlar bərabər hüquqlara malikdirlər. Uşaqların, onların valideynlərinin və ya onları əvəz edən şəxslərin sosial və əmlak vəziyyətindən, sağlamlığından, irqi və milli mənsubiyyətindən, dilindən, təhsilindən, dinindən, siyasi baxışlarından, yaşayış yerindən asılı olmayaraq uşaqlar ayrı-seçkiliyə məruz qala bilməzlər. Uşaqlar valideynlərinin və ya onları əvəz edən digər şəxslərin hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşımır və valideynləri ilə bağlı səbəblərə görə onların hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına yol verilmir.

Nikahda və ya nikahdankənar doğulmasından asılı olmayaraq uşaqların valideynləri barəsində eyni hüquqları vardır.

Maddə 7. Uşağın nümayəndələri

Uşağın valideynləri, eləcə də övladlığa götürənlər, qəyyumlar, himayəçilər, uşaq evlərinin müdiriyyəti uşaqların hüquq və mənafeələrini müdafiə edən nümayəndələridir.

Maddə 8. Uşağın yaşamaq və inkişaf etmək hüququ

Hər bir uşağın yaşamaq, normal şəraitdə fiziki, əqli və mənəvi cəhətdən inkişaf etmək hüququ vardır. Dövlət bu şəraiti təmin edən iqtisadi, sosial-hüquqi və digər tədbirlər görməyi, sağlam və təhlükəsiz mühit yaratmağı öz öhdəsinə götürür.

Maddə 9. Uşağın həyatı və sağlamlığının mühafizəsi hüququ

Hər bir uşağın həyat və sağlamlığının mühafizə edilməsi hüququ vardır. Dövlət uşaqların həyatının mühafizəsi və sağlam inkişafını təmin edir, ekoloji təhlükəsizliyini təmin edən şərait yaradır, onların keyfiyyətli yeməklə, içməli təmiz su ilə təchizi üçün müvafiq tədbirlər görür.

Alkoqol və tütün məmulatlarının uşaqlara satılması, əmək şəraiti ağır, zərərli olan iş yerlərində, o cümlədən yeraltı tunellərdə, şaxtalarda və digər yeraltı işlərdə, habelə onların əxlaqi kamilliyinə mənfi təsir göstərən gecə

klublarında, barlarda, eləcə də spirtli içkilərin, tütün məmulatlarının, istehsalı, daşınması, satışı və saxlanması işlərində, həmçinin narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi ilə bağlı işlərdə uşaq əməyinin tətbiq edilməsi qadağandır.

Maddə 10. Uşağın ad və vətəndaşlıq almaq hüququ

Hər bir uşaq doğulduqdan sonra Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq qeydiyyatda alınır və vətəndaşlıq əldə edir.

Uşağa ad valideynlərinin qarşılıqlı razılığı ilə, valideynləri olmadıqda isə qəyyumluq orqanlarının razılığı və ya göstərişi əsasında verilir.

Maddə 11. Uşağın tərbiyə almaq hüququ

Hər bir uşağın hərtərəfli inkişaf etmək, milli və ümumbəşəri dəyərlərə uyğun, humanizm və əxlaqi prinsiplər əsasında tərbiyə almaq hüququ vardır.

Uşağın tərbiyəsi ailədə, məktəbdə, məktəbəqədər və məktəbdən-kənar uşaq təlim-tərbiyə müəssisələrində aparılır.

Dövlət uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətinin, estetik tərbiyəsinin inkişafı üçün müxtəlif müəssisələr yaradır, habelə belə müəssisələrin yaradılmasında ictimai təşkilatlara köməklik göstərir.

Zorakılıq, qəddarlıq təbliğ edən və ya erotik və pornoqrafiya mövzusunda olan, habelə uşaqların psixi və mənəvi inkişafına zərərli təsir göstərən filmlərin, ədəbiyyatların və digər vəsaitlərin uşaqlar arasında yayılması və nümayişi, habelə bunların hazırlanmasına uşaqların cəlb edilməsi qadağandır.

Maddə 12. Uşağın azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ

Uşaq azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququna malikdir.

Müstəsna hal kimi uşağın tutulmasına, həbs edilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş əsaslar mövcud olduqda yol verilə bilər. Uşaq tutulduqda və ya həbs edildikdə bu barədə onun valideynlərinə və ya digər qanuni nümayəndələrinə dərhal məlumat verilməlidir.

Uşaqların hüquqları və qanuni mənafeləri pozulduqda, o cümlədən valideynləri (onlardan biri) uşağın təhsili, tərbiyəsi üzrə vəzifələrini yerinə yetirmədikdə və ya valideynlik hüquqlarından sui-istifadə etdikdə uşaq öz hüquqlarını qorumaq üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına, 14 yaşına çatdıqda isə məhkəməyə müraciət etmək hüququna malikdir.

İstənilən fiziki və ya hüquqi şəxs uşaqlarla qəddar rəftar hallarını müşahidə etdikdə belə rəftarın qarşısının alınması üçün müvafiq orqanlara müraciət edə bilər.

Valideynlərin və ya digər şəxslərin uşaqlarla qəddar rəftara yol verməsi, onlara qarşı psixi və fiziki zor tətbiq etməsi, uşaqların hüquqlarını pozması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada valideynlik hüquqlarından məhrum edilməyə, habelə inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Maddə 13. Uşağın zəruri maddi təminat hüququ

Uşağın Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş minimum dolanacaq xərclərindən az olmayan maddi təminat almaq hüququ vardır.

Maddə 14. Uşağın vicdan, fikir və söz azadlığı

Hər bir uşağın vicdan, fikir və söz azadlığı vardır.

Valideynlər, digər şəxslər və dövlət orqanları uşağın vicdan, fikir və söz azadlığına hörmətlə yanaşmalıdırlar.

Uşağın səhhətinə zərərli təsir göstərən dini ayinlərin icrasına cəlb edilməsi qadağandır.

Maddə 15. Uşağın məlumat azadlığı

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq hər bir uşağın əqli və fiziki inkişafı üçün zəruri olan istənilən məlumatı axtarmaq, əldə etmək, ötürmək və yaymaq hüququ vardır.

Maddə 16. Uşağın əsas vəzifələri

Cəmiyyətdə davranış qaydalarına əməl etmək, Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə bələd olmaq, biliklərə yiyələnmək, özünü faydalı fəaliyyətə hazırlamaq, valideynlərə, digər vətəndaşların hüquq və mənafeələrinə, öz xalqının və başqa xalqların ənənələrinə və mədəni sərvətlərinə hörmətlə yanaşmaq, tarix və mədəniyyət abidələrini, ətraf mühiti qorumaq və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək uşağın borcudur.

Bu vəzifələrin uşaq tərəfindən dərk edilməsinə və icrasına valideynlərin, müvafiq orqanların və təhsil müəssisələrinin uşaqlar arasında izahat və təbliğat aparmaları yolu ilə nail olunur.

II fəsil. Uşaq və ailə

Maddə 17. Uşağın ailədə yaşamaq hüququ

Uşağın ailədə valideynləri ilə birgə yaşamaq, onlardan qayğı görmək hüququ vardır. Qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallardan başqa valideynlərin istəyinə zidd olaraq uşağı onlardan ayırmaq qadağandır.

Maddə 18. Valideynlərindən ayrı yaşayan uşağın hüququ

Valideynlərinin hər ikisindən və ya birindən ayrı yaşayan uşağın onları tanımaq, habelə bu ona mənfi təsir göstərmirsə, valideynləri ilə ünsiyyətdə olmaq hüququ vardır.

Maddə 19. Valideynlərin hüquq və vəzifələri

Valideynlərin uşağın tərbiyəsində bərabər hüquq və vəzifələri vardır. Onlar uşağı sağlam böyütməli, ümumbəşəri və milli dəyərlər əsasında tərbiyə etməli, müstəqil həyata hazırlamaladırlar. Uşağın qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi, onun maddi və mənəvi tələbatlarının təmin edilməsi, hüquq və mənafeələrinin mühafizəsi valideynlərin əsas vəzifələridir.

Valideynlərin uşaqlar barəsində hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilməsinə dövlət orqanlarının qarışmasına yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda və uşağın maraqları naminə yol verilə bilər.

Uşaqların vurduğu maddi ziyana görə onun valideynləri, övladlığa götürənlər, qəyyumlar və ya himayəçilər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 20. Uşağın mənzil hüququ

Hər bir uşağın mənzil hüququ vardır. Uşaqların yaşadıkları mənzil sahəsinə ailənin digər üzvləri ilə bərabər hüquqları vardır.

Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar tərbiyə olunmaq üçün dövlət uşaq müəssisəsinə, qohumlarına və ya qəyyumlara (himayəçilərə) verildikdə əvvəl yaşamış olduqları mənzilə hüquqlarını saxlayırlar. Bu mənzilə köçmək mümkün olmadıqda həmin uşaqlar, habelə əvvəllər mənzil sahəsi olmayan valideyn himayəsindən məhrum uşaqlar mənzillə növbədənəknar təmin edilməlidirlər. Həmin mənzillərlə əlaqədar müqavilələrin bağlanması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Maddə 21. Uşağın vəərəsəlik və valideynlərinin əmlakı hesabına saxlanma hüququ

Hər bir uşağın valideynlərinin, övladlığa götürülənlərin əmlakına dair vəərəsəlik, məhkəmənin qərarı ilə valideynlərdən hər ikisi və ya biri xəbərsiz itkin düşmüş və ya ölmüş elan edildikdə isə onların əmlakı hesabına saxlanmaq hüququ vardır.

III fəsil. Uşaq və cəmiyyət

Maddə 22. Uşağın təhsil almaq hüququ

Hər bir uşağın Azərbaycan Respublikasının təhsil qanunvericiliyinə uyğun olaraq təhsil almaq hüququ vardır.

Dövlətin təhsil sistemi uşağın şəxsiyyətinin inkişafına, zəruri bilik və bacarıqları tam həcmdə əldə etməsinə şərait yaratmalıdır.

Uşaqların icbari ümumi orta təhsildən yayındırılması qadağandır.

Maddə 23. Fitri istedadada malik uşaqlara dövlət qayğısı

Dövlət fitri istedadada malik uşaqların erkən yaşdan üzə çıxarılması və onların qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün tədbirlər görür, onlar üçün adlı və xüsusi təqaüdlər müəyyən edir, xüsusi təhsil müəssisələrinin sistemini yaradır və maliyyələşdirir, bu sahədə beynəlxalq əlaqələri inkişaf etdirir.

Maddə 24. Uşağın əmək hüquqları

Uşaqların yaşma, səhhətinə, ümumtəhsil və peşə hazırlığı səviyyəsinə uyğun olaraq əmək hüququ vardır.

Uşaqların əmək hüququnun yaranmasının və həyata keçirilməsinin şərtləri Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

Maddə 25. Uşağın istirahət hüququ

Hər bir uşağın istirahət və asudə vaxtdan istifadə etmək hüququ vardır. Uşaq öz maraqlarına və qabiliyyətinə uyğun olaraq məktəbdən-kənar istirahət və məşğuliyyət növü seçməkdə müstəqildir. Valideynlər (onları əvəz edən digər şəxslər) və müvafiq dövlət orqanları uşaqların istirahət və asudə vaxtlarında mənfi təsirlərə məruz qalmasının qarşısını alan tədbirlər görməlidirlər.

Dövlət uşaqların istirahət və asudə vaxtını səmərəli təşkil etmək, mədəni həyata və yaradıcılıq fəaliyyətinə qovuşmasını təmin etmək məqsədilə məktəbdənəknar müəssisələrin, uşaq və gənclər idman,

mədəniyyət və sağlamlıq ocaqlarının və digər istirahət yerlərinin geniş şəbəkəsini yaradır və inkişaf etdirir, bu obyektlərdən pulsuz və güzəştli istifadə qaydalarını müəyyən edir.

Xüsusi dövlət əhəmiyyətli işlərin görülməsi ilə bağlı hallar istisna olmaqla uşaqların məktəbdənkənar istirahət və asudə vaxtlarının təşkili ilə bağlı yerlərin ləğvi və başqa məqsədlər üçün istifadə olunması qadağandır.

Maddə 26. Uşaqların ictimai təşkilatlarda birləşmək hüququ

Uşaqların təhsil və ya yaşayış yerlərində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada ictimai birliklər və ictimai özfəaliyyət orqanları yaratmaq və onlarda birləşmək hüququ vardır.

Uşaqların və uşaq ictimai birliklərinin və ictimai özfəaliyyət orqanlarının siyasi fəaliyyətə cəlb edilməsinə yol verilmir.

Maddə 27. Uşağın şərəf və ləyaqətinin müdafiəsi hüququ

Hər bir uşağın şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır. Təhsil müəssisələrində, məktəbəqədər və məktəbdənkənar müəssisələrdə intizam qaydaları ədalət prinsipinə əsaslanmalı, tərbiyəedici və qarşılıqlı hörmət ruhunda olmalıdır. Uşaqların təhqir edilməsi, şəxsiyyətlərinin alçaldılması yolverilməzdir.

Uşaqların şərəf və ləyaqətinə qəsd edilməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.

Maddə 28. Uşağın istismardan və zərərli təsirlərdən mühafizəsi

Dövlət sosial, hüquqi, iqtisadi, tibbi və tərbiyəvi vasitələrlə uşaqları istismarın bütün növlərindən, ağır, zərərli və təhlükəli əməkdən və təsirlərdən mühafizə edir.

Maddə 29. Uşaqlara sosial yardımlar

Dövlət uşaqlara birdəfəlik ödəmələr, aylıq müavinətlər, kompensasiyalar formasında sosial yardımlar verir.

Ehtiyacı olan uşaqlara müvafiq icra hakimiyyəti orqanları əlavə yardım və imtiyazlar təbiiq edə bilər.

Sosial yardımlar uşaqların mənafeələrinə uyğun sərf olunmalıdır.

IV fəsil. Əlverişsiz şəraitə düşmüş uşaqların müdafiəsi

Maddə 30. Əlverişsiz şəraitdə yaşayan uşaqların müdafiəsi üzrə dövlət proqramları

Dövlət hərbi əməliyyatlar, epidemiyə, təbii və ekoloji fəlakətlər zonasında yaşayan və ya onların təsirinə məruz qalan, habelə yetim uşaqların, natamam (valideynlərdən biri olmayan), aztəminatlı ailələrin uşaqlarının, şəhid uşaqlarının müdafiəsini xüsusi proqramlar əsasında təmin edir.

Maddə 31. Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların müdafiəsi tədbirləri

Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların müdafiəsi onların övladlığa, qəyyumluğa, himayəçiliyə, digər ailəyə verilməsi, bunlar mümkün olmadıqda isə uşaqlara baxan müvafiq müəssisələrdə yerləşdirilməsi üsulu ilə təmin edilir.

Müdafiə üsulu müəyyən edilərkən uşağın etnik mənşəyi, dini və mədəni mənsubiyyəti, dili, tərbiyəsinin varisliyi nəzərə alınmalıdır.

Uşaq müəssisələrində saxlanan valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar tam dövlət təminatındadırlar. Onlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş güzəşt və imtiyazlardan istifadə edirlər.

Maddə 32. Övladlığa götürmə

Uşağın övladlığa götürülməsinə onun mənafeyi naminə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yol verilir. Övladlığa götürən şəxs uşağın normal inkişafı və tərbiyəsi üçün müvafiq imkanlara malik olmalıdır. Şəxsi mənfəət əldə etmək məqsədilə uşağın övladlığa götürülməsi qadağandır. Övladlığa götürənin sirti dövlət tərəfindən qorunur.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan uşağın əcnəbilər tərəfindən övladlığa götürülməsinin, habelə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının əcnəbi uşağı övladlığa götürməsinin qaydaları dövlətlərarası müqavilələr və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

Maddə 33. İnternat müəssisələrində uşaqların saxlanması və tərbiyəsinin şərtləri

Uşaq evlərində, internat tipli uşaq müəssisələrində uşaqların təlim-təربiyəsinin təşkili və keyfiyyətinə görə həmin müəssisələrin rəhbərləri məsuliyyət daşıyırlar.

Antipedaqoji və əxlaqsız hərəkətlərə yol vermiş şəxslərin uşaq müəssisələrində işləməsinə yol verilmir.

Uşaq evlərində və uşaq internat müəssisələrində uşaqların hərtərəfli fiziki və mənəvi inkişafı, şəxsiyyətinin formalaşması məqsədilə ailə şəraitinə yaxınlaşan zəruri maddi və mənəvi-psixoloji şərait yaradılır.

Maddə 34. Internat müəssisələri məzunlarının müdafiəsi

Internat müəssisələrinin valideyn himayəsindən məhrum olmuş məzunlarının hüquq və mənafeələrinin müdafiəsi bu müəssisələrin rəhbərləri və himayə orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

Təhsilini davam etdirməyə gedən və ya işə düzələn internat müəssisələrinin məzunlarının Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən olunmuş miqdarda təminat almaq hüququ vardır.

Yaşayış sahəsi olmayan məzunların yetkinlik yaşına çatana qədər bu müəssisələrdə qalmasına icazə verilir.

Maddə 35. Əlil, əqli və fiziki çatışmazlıqları olan uşaqların müdafiəsi

Əlil, əqli və fiziki çatışmazlıqları olan uşaqların növbədənəkənər, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada tibbi, defektoloji və psixoloji yardım almaq hüququ vardır.

Dövlət bu uşaqların sosial və psixoloji reabilitasiyasına, imkanlarına uyğun təhsil almalarına, peşə seçmələrinə, əməyə cəlb olunmalarına köməklik göstərir. uşaq əlilliyinin qarşısını almaq üçün müvafiq tədbirlər görür.

Maddə 36. Əlil uşağa qulluq edən şəxslərə verilən güzəştlər

16 yaşınadək əlil uşağa qulluq dövrü pensiya hüququ verən iş stajına daxil edilir və uşağa qulluq edən şəxsə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş məbləğdə müavinət ödənilir.

Yetkinlik yaşına çatmayan şəxs postvaksinal fəsadla əlaqədar xəstəliyə tutulduqda ona qanunvericilikdə müəyyən edilən qaydada əlillik qrupu verilənədək onun valideynlərindən biri və ya qanuni nümayəndəsi faizsiz iş stajından asılı olmayaraq, orta əmək haqqının 100 faizi miqdarında müavinət almaq hüququna malikdir.

Maddə 37. Hərbi münaqişələr dövründə uşaqların müdafiəsi

Azərbaycan dövləti onun hərbi münaqişələrə cəlb edildiyi ərazidə olan uşaqların müdafiəsini beynəlxalq hüquqi normalara uyğun olaraq təmin etməyi öz üzərinə götürür.

Hərbi idarələr döyüş əməliyyatları zonasında olan uşaqların təhlükəsiz yerlərə köçürülməsi, onların həyatının və sağlamlığının mühafizəsi üçün bütün mümkün imkanlardan istifadə etməlidirlər.

15 yaşına çatmamış uşaqların hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirakı qadağan edilir. Uşaqların hərbi-təhsil məktəblərinə cəlb edilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

Maddə 38. Təbii fəlakətlər, bədbəxt hadisələr və qəzalar nəticəsində zərər çəkmiş uşaqların müdafiəsi

Dövlət təbii fəlakətlər, bədbəxt hadisə və qəzalar nəticəsində əlverişsiz şəraitə düşmüş və ya zərər çəkmiş uşaqlara təcili əvəzsiz kömək göstərir, onların təhlükəsiz yerlərə köçürülməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görür.

Belə uşaqlar valideynlərini itirdikdə onlar valideyn himayəsindən məhrum olmuş digər uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada dövlət tərəfindən müdafiə olunurlar.

Maddə 39. Qaçqın və ya məcburi köçkün uşaqların müdafiəsi

Qaçqın və ya məcburi köçkün olan uşaqların müvafiq status almaq hüququ vardır. Dövlət onları lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün təcili müvafiq tədbirlər görür, belə uşaqların valideynlərinin axtarılmasını təşkil edir, bu məqsədlə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir, qeyri-dövlət təşkilatlarının fəaliyyətinə zəruri köməklik göstərir.

Maddə 39-1. Uşaqların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası

Dövlət qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada uşaqların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikasını həyata keçirir.

Maddə 40. İnzibati xəta törətmiş uşaqların işlərinə baxılmasının xüsusiyətləri

İnzibati xəta törətmiş uşaqların işlərinə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada və orqanlar tərəfindən

baxılır. Həmin uşaqlar barəsində qərar çıxarılmədən uşağa humanist mövqedən yanaşılmalıdır.

Tənbeh tədbirləri seçilərkən işin halları, uşağın yaşı, həyat şəraiti, səhhəti, psixi inkişafı və təhsili nəzərə alınmalıdır.

Maddə 41. Xüsusi tərbiyə müəssisələrində olan uşaqların hüquqları

Uşaqların xüsusi təlim-tərbiyə, yaxud ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrinə göndərilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yol verilir.

Xüsusi təlim-tərbiyə və ya ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində olan uşaqların onlarla humanist davranması, səhhətinin mühafizəsi, zəruri təhsil və peşə hazırlığı almaq, məzuniyyət, yazışma, valideynləri və qohumları ilə görüşmək hüququ vardır.

Maddə 42. Cinayət icraatı qaydalarının uşaqlara tətbiqinin xüsusiyyətləri

Uşaqlar barəsində məhkəməyədək icraatın, həmçinin birinci, apellyasiya və kassasiya instansiyaları icraatının xüsusiyyətləri *Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi* ilə müəyyən edilir.

Uşaqların törətdikləri cinayətlər üzrə məhkəməyədək icraat yalnız ibtidai istintaq şəklində aparılır. Uşaqlar barəsində həbsə alma qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsinə yalnız onlara az ağır zorakı cinayətin, habelə ağır və ya xüsusilə ağır cinayətin törədilməsi istinad edildikdə yol verilir. Uşaqların azadlıqdan məhrum edilməsi ilə bağlı olan cəza tədbirləri məhkəmələr tərəfindən yalnız həmin məsələnin mükəmməl baxılmasından sonra tətbiq edilməli və imkan daxilində aşağı həddə təyin edilməlidir.

Həbs edilmiş uşağı onun mənafeyinin tələb etdiyi hallardan başqa yaşlılarla bir yerdə saxlamaq qadağan edilir. Azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum edilmiş uşaqlar *Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsi* ilə müəyyən edilmiş qaydada tərbiyə müəssisələrində saxlanılırlar.

Uşaqların saxlandığı tərbiyə müəssisələrinin müdiriyyəti onların vicdanlı və layiqli vətəndaş kimi yetişməsi, müvafiq təhsil və peşə vərdişləri əldə etməsi üçün müvafiq şərait yaratmalıdırlar.

V fəsil. Yekun müddəalar

Maddə 43. Uşaq hüquqlarına əməl edilməsi üzərində nəzarətin və uşaq baxımsızlığına qarşı mübarizənin təşkili

Uşaq hüquqlarına əməl edilməsi üzərində nəzarətin və uşaq baxımsızlığına qarşı mübarizənin təşkili müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

Maddə 44. Bu Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərinin pozulmasında təqsirkar olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 45. Beynəlxalq müqavilələr

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrlə bu Qanun arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 may 1998-ci il

№ 499-IQ

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından 23 yaşınadək olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə dövlət təminatının məzmununu, tədbirlərini müəyyən edir, həmin təminatın verilməsi və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyir.

Maddə 1. Əsas anlayışlar

Bu Qanunda istifadə edilən əsas anlayışlar aşağıdakı mənalara ifadə edilir:

valideynlərini itirmiş uşaqlar - hər iki valideyni vəfat etmiş 18 yaşınadək olan şəxslərdir;

valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar - hər iki valideyni: məlum olmayan;

valideynlik hüquqlarından məhrum edilən və ya valideynlik hüquqları məhdudlaşdırılan;

xəbərsiz itkin düşmüş, fəaliyyət qabiliyyəti olmayan (fəaliyyət qabiliyyəti məhdudlaşdırılan) hesab edilən, ölmüş elan edilən;

cəzaçəkmə müəssisələrində cəzasını çəkən;

uşaqlarının tərbiyə edilməsindən və ya onların hüquq və mənafelərinin müdafiəsindən imtina edən;

uşaqlarını tərbiyə, müalicə, əhalinin sosial müdafiəsi və digər analogi müəssisələrdən götürməkdən imtina edən;

qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada digər hallarda valideyn himayəsindən məhrum hesab edilən 18 yaşınadək şəxslərdir. Bir valideyni vəfat etmiş və o biri valideyni I və II qrup əlil olan 18 yaşınadək şəxslər də valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar hesab edilirilər;

valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların arasından olan şəxslər - 18 yaşınadək hər iki valideynini itirmiş, habelə hər iki valideyninin himayəsindən məhrum olmuş ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində əyani formada təhsil alan 23 yaşınadək olan şəxslərdir;

valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün müəssisələr - valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların saxlanıldığı, təhsil və (və ya) tərbiyə aldığı təhsil müəssisələri;

ailə tipli uşaq evləri;

əhalinin sosial müdafiəsi müəssisələri (uşaq evləri);

sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün internatlar, sosial-reabilitasiya yardım mərkəzləri, sosial sığınacaqlar);

səhiyyə sistemi müəssisələri və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yaradılan digər dövlət və qeyri-dövlət müəssisələridir;

qəyyumluq və himayə - valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların saxlanması, tərbiyə olunması və təhsili, habelə hüquq və mənafelərinin müdafiəsi məqsədilə onların

yerləşdirilməsi formasıdır. Qəyyumluq 14 yaşınadək olan uşaqlara, himayə 14 yaşından 18 yaşınadək olan uşaqlara müəyyən edilir. Övladlığa götürən şəxs - qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqları övladlığa götürən ər-arvad və ya ayrı-ayrı şəxslərdir;

valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların tam dövlət təminatı - valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara müvafiq dövlət və ya bələdiyyə müəssisələrində, qəyyumun (himayəçinin) ailəsində olduqları müddətdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada yemək, paltar və ayaqqabı dəsti verilməsi, yaşaması, təhsil alması və tibbi xidmət göstərilməsi və ya onların tam dəyərinin dövlət büdcəsi hesabına ödənilməsidir.

Maddə 2. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi sahəsində qanunvericilik

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi sahəsində qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, digər normativ hüquqi-aktlardan və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdən ibarətdir.

Maddə 3. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi üzrə tədbirlər

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin sosial müdafiəsi mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət tərəfindən təmin olunur və qorunur.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanları valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların və onların arasından olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə məqsədli proqramları hazırlayır və həyata keçirir, onlar üçün mərkəzləşən xüsusi yaşayış yerləri, habelə təhsil, sosial xidmət və digər müəssisələrin bazasında sosial uyğunlaşma və reabilitasiya üzrə dövlət müəssisələri yaradırlar.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə maliyyə xərcləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən minimum dövlət sosial standartlarına əsaslanır.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün qəyyumlara (himayəçilərə) müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunan məbləğdə aylıq müavinətlər verilir.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə digər sosial müdafiə tədbirləri də müəyyən edilə bilər.

Maddə 4. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi üzrə tədbirlərin maliyyələşdirilməsi

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi üzrə tədbirlərin maliyyələşdirilməsi dövlət büdcəsi, dövlət və qeyri-dövlət fondları, qrantlar və qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

Maddə 5. Təhsil üzrə təminatlar

Bütün tiptən olan dövlət təhsil müəssisələrində təhsil alan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər həmin təhsil müəssisəsini bitirəndə tam dövlət təminatına götürülür.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə tam dövlət təminatından əlavə, həmin təhsil müəssisəsində müəyyən edilmiş təqaüdün iki mislindən az olmayan miqdarda təqaüd verilir, habelə istehsalat təhsili və istehsalat təcrübəsi dövründə yüz faiz əmək haqqı verilir.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar arasından olan şəxslərə ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində təhsil aldıkları müddət ərzində dərslük və dərs ləvazimatları alınması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən qaydada və miqdarda müavinət verilir.

Ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində təhsil alarkən tibbi göstərişlər üzrə akademik möhlət verilən valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar arasından olan şəxslərə həmin müddət ərzində tam dövlət təminatı saxlanılır, təqaüdlər verilir. Həmin müəssisələr onların müalicəsinin təşkilinə kömək edirlər.

Valideynlərini itirmiş, valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar və onların arasından olan şəxslər səhər, səhərətrafi, kənd yerlərində daxili nəqliyyatda (taksidən başqa), habelə tətil müddətində təhsil müəssisələrindən yaşadıkları yerə və geriye gedib-gələrkən gediş haqqından azad olunurlar.

Valideynlərini itirmiş, valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər orta, orta peşə-ixtisas və ali peşə-ixtisas təhsil müəssisələrini bitirdikləri zaman müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiq etdiyi qaydada məvsumi paltar və ayaqqabı, habelə respublika üzrə orta əmək haqqının iki mislindən az olmamaqla birdəfəlik pul vəsaiti ilə təmin olunurlar.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların bir təhsil müəssisəsindən digərinə keçirilməsinə, ümumi əsas təhsil alana qədər təhsilin formasının dəyişdirilməsinə, habelə onların istənilən təhsil müəssisəsindən kənar edilməsinə yalnız qəyyumluq və himayə orqanlarının razılığı əsasında yol verilir.

Maddə 6. Tibbi xidmət üzrə təminatlar

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə dövlət büdcəsinin vəsaitləri hesabına bütün dövlət müalicə-profilaktika müəssisələrində tibbi xidmət göstərilir və onlar mütəmadi tibbi müayinədən keçirilir.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar tibb müəssisələrinin göndərişi əsasında Azərbaycan Respublikasının hüdudları daxilində sanatoriya-kurort müalicəsi və müalicə ocaqlarına gediş-gəliş xərcləri ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada təmin edilirlər.

Maddə 7. Əmlak və yaşayış sahəsi üzrə təminatlar

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər və qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar bütün tiptən olan təhsil müəssisələrində təhsil aldıkları, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri sıralarında xidmət etdikləri, əhaliyə sosial xidmət və habelə cəzaçəkmə müəssisələrində olduqları bütün müddət ərzində qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada valideynlərinə və ya özlərinə məxsus olan, yaxud əvvəllər yaşamış olduqları mənzil sahələrinə hüquqlarını saxlayırlar. Bu mənzilə köçmək mümkün olmadıqda, onlar həmin yaşayış sahəsinə bərabər olan mənzillə növbədənkənar təmin edilirlər.

Əvvəllər mənzil sahəsi olmayan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar bütün tiptən olan təhsil müəssisələrini bitirməyə, əhaliyə sosial xidmət müəssisələrindən və Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri sıralarından buraxılmağa, cəzaçəkmə müəssisələrindən azad olunmağa üç ay qalmış müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qanunvericiliklə

müəyyən olunmuş sosial normalardan az olmayan yaşayış yeri ilə növbə-dənkənar təmin olunurlar. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş penitensiar müəssisələrdə cəza çəkməkdən azad edilmiş yetkinlik yaşına çatmayanların yaşayış sahəsi olmadıqda, onlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən internat məktəblərinə göndərilir və tam dövlət təminatına götürülmürlər.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların qeydiyyatı həm yaşayış yeri, həm də müvəqqəti olduqları yer (valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün müəssisələr, yataqxanalar), qəyyumun (himayəçinin), övladlığa götürən şəxsin yaşayış yeri üzrə aparılır.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların yaşayış yeri və ya olduğu yer üzrə qeydiyyatdan çıxarılması yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı ilə mümkündür.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların mülkiyyətində olan özəlləşdirilmiş mənzil sahələri, habelə həmin uşaqların müvəqqəti yaşamadıqları, lakin özəlləşdirilmə zamanı müvafiq yaşayış sahəsinə mülkiyyətçi və ya icarəçi ilə bərabər hüququ olduğu yaşayış sahəsi barəsində əqdlər yerinə yetirilərkən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının həmin uşaqlar üzərində qəyyumluq və himayəçilik təyin edildikdə isə qəyyumluq və himayəçilik orqanının əvvəlcədən razılığı olmalıdır.

Penitensiar müəssisələrdə cəza çəkməkdən azad edilmiş şəxs yaşayış sahəsinə yerləşdirilərkən, həmin yaşayış sahəsində himayəyə verilmiş valideynlərini itirmiş və ya valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar yaşadıqda, qəyyumluq və himayə orqanının razılığı tələb olunur (cəza çəkməkdən azad edilmiş şəxs mənzilin mülkiyyətçisi olduğu hallar istisna olmaqla).

Valideynlər vəfat etdikdə, yaxud valideynlik hüquqlarından məhrum edilmiş valideynlərin yaşayış sahəsi məcburi dəyişdirildikdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı, valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün müəssisələrin rəhbərləri, qəyyumlar (himayəçilər), övladlığa götürən şəxslər valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların hüququ olduğu yaşayış sahəsini Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq özəlləşdirməli və həmin yaşayış sahəsi məcburi dəyişdirildiyi halda valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların mülkiyyətinə keçməsi barədə müqavilə bağlamalıdırlar.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər və qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar mülki-hüquqi əqdlərin bağlanması zamanı, habelə mənzil (fərdi ev) alarkən və ya dəyişdirilərkən dövlət rüsumunu ödəməkdən azad olunurlar.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin yaşayış sahəsi ilə təmin olunması üçün dövlət büdcəsi və qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər mənbələr hesabına xüsusi mənzil fondları yaradıla bilər.

Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə fərdi ev tikintisi üçün torpaq sahələri ayrılır və məqsədli qaytarılmayan ssuda verilir.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər onların valideynlərinin mülkiyyətində olmuş əmlakın, torpağın və dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi zamanı aldıkları paylar üzərində ümumi qaydada vərəsəlik hüququna malikdirlər.

Maddə 8. Əmək hüququ üzrə təminatlar

15 yaşından 18 yaşınadək olan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar müraciət etdikdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı onlarla peşə yönümü barədə iş aparır və səhhəti nəzərə alınmaqla onların peşə yararlığının diaqnostikasını təmin edirlər.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər üçün xüsusi iş yerləri yaratmış işəgötürənlər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müvafiq güzəştlərdən istifadə edirlər.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş, habelə onların arasından olan şəxslərin peşə hazırlığını və peşə fəaliyyətini təmin edir. Onlar üçün sosial xidmət müəssisələrində xüsusişəkilmiş iş yerləri yaradıla bilər.

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər ilk dəfə işə düzələn zaman müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş normalara uyğun paltar, ayaqqabı, yumşaq ləvazimat və avadanlıqla, habelə orta əmək haqqının beş misindən az olmayan miqdarda birdəfəlik müavinətlə təmin olunurlar. Onların arzusu ilə həmin ləvazimat və avadanlıqların əvəzinə pul

kompensasiyaları verilir və ya həmin kompensasiyalar müvafiq banklarda həmin şəxslərin adına açılan hesablara köçürülür.

İlk dəfə iş axtaran və müvafiq icra hakimiyyəti orqanında işsiz statusunda qeydə alınmış valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq işsizliyə görə orta əmək haqqı miqdarında müavinət verilir. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı bu müddət ərzində həmin kateqoriyadan olan şəxslərin peşə yönümünü, peşə hazırlığını və işə düzəldilməsini həyata keçirir.

İşgötürənlər (onların hüquqi varisləri) iş yerlərinin ixtisarı ilə əlaqədar işdən azad olunmuş valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaq, habelə onların arasından olan şəxs hesab edilən işçiləri sonradan həmin müəssisədə və ya digər müəssisədə işə düzəltmək üçün öz vəsaiti hesabına zəruri yeni peşə hazırlığına cəlb edirlər. Siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunan işgötürənlər mövcud olan hər əlli iş yerindən birini valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər üçün nəzərdə tutulmuşlardır. Buna əməl edilmədikdə, işgötürən hər iş yeri üçün (işlə təmin olunmayan aylar üzrə) respublika üzrə müəyyən edilmiş orta aylıq əmək haqqının üç misli məbləğində cərimə ödəyir.

Maddə 9. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların hüquqlarının müdafiəsi

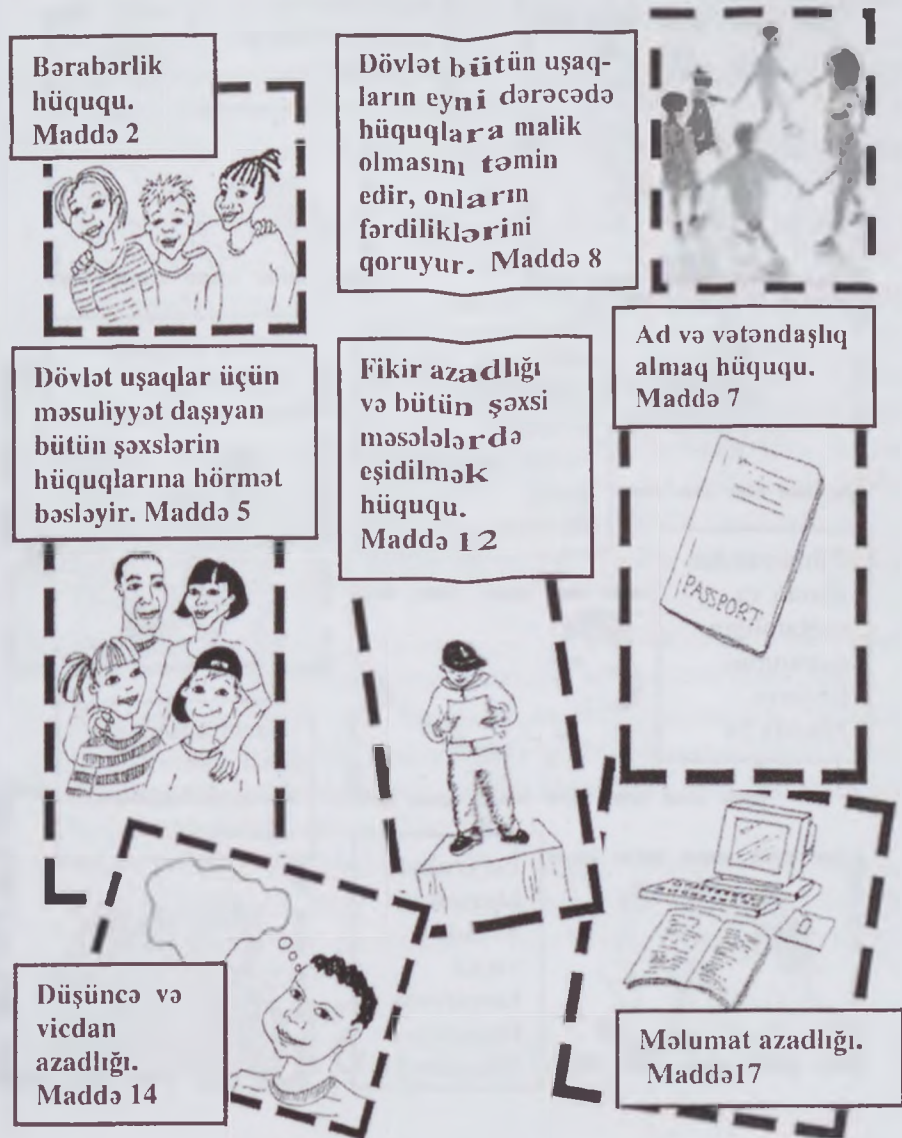
Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin hüquqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiəsini onların özləri, qanuni nümayəndələri, qəyyumları (himayəçiləri), müvafiq icra hakimiyyəti, məhkəmə və prokurorluq orqanları, bələdiyyələr, habelə ictimai birliklər və həmkarlar ittifaqı təşkilatları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirirlər.

Maddə 10. Qanunun tələblərinin pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərinin pozulmasına görə vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada müvafiq məsuliyyət daşıyırlar.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının seçilmiş maddələri:

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI

Birləşmək hüququ.
Maddə 15

Pis rəftardan və laqeydlikdən müdafiə hüququ.
Maddə 19

Əqli və fiziki cəhətdən qüsurlu uşaqlara xüsusi qayğı.
Maddə 23

Təhsil hüququ.
Maddə 28

Tibbi yardım almaq və sağlamlığın qorunması hüququ.
Maddə 24

Hərbi münaqişələrdə iştirak etməmək hüququ.
Maddə 38

İstirahət etmək və asudə vaxt keçirmək hüququ.
Maddə 31

1. Azərbaycan Respublikasının **Ailə** Məcəlləsi. «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı 2009
2. Azərbaycan Respublikasının **Cinayət** Məcəlləsi. Qanun nəşriyyatı, Bakı 2009
3. Azərbaycan Respublikasının **Əmək** Məcəlləsi. Qanun nəşriyyatı, Bakı 2009
4. Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyası**. «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı 2009
5. Azərbaycan Respublikasının **Mülki** Məcəlləsi. Qanun nəşriyyatı, Bakı 2008
6. BMT-nin «Uşaq Hüquqları haqqında» Konvensiyasının 44-cü maddəsinin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının ikinci və üçüncü Dövrü Məruzəsi (Bu məruzə Azərbaycan hökuməti tərəfindən **ilkin** məruzə təqdim edildikdən sonrakı, 1996-cı ildən 2003-cü **il**ədək olan dövrü əhatə edir);
7. İnsan Hüquqları və Onların **Tədrisi**. Ümidli Gələcək Gənclər Təşkilatı, Bakı 2002
8. Rumzadə R. //Həmmüəlliflər: **Quliyev N, Mahmudov M**//. İnsan alverinə qarşı mübarizə: qanunvericilik və təcrübə. Bakı 2007
9. Səfixanlı A, Əliyev Z. Azərbaycan Respublikasının iştirakçısı olduğu beynəlxalq konvensiyaların milli qanunvericilikdə təsbiti. Azərbaycan Respublikasının **İnsan** Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) nəşrləri. Bakı 2003
10. Süleymanova E, Quliyeva S. «Sülh Mədəniyyəti Gender Perspektivindən» Betti A. Reardonun müəllifi olduğu vəsaitin Azərbaycan dilinə tərcüməsi. Azərbaycan Qadın və İnkişaf Mərkəzi. Bakı 2003

**Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə
Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Aparatında**

Qəbul Günləri:

Bazar ertəsi:	10:00 - 13:00
Çərşənbə axşamı:	14:00 - 17:00
Cümə Axşamı:	10:00 - 1300
Cümə:	14:00 - 17:00

Ünvan: Bakı şəhəri, Ü. Hacıbəyov küçəsi 40, Hökumət evi, II qapı

Əlavə məlumat üçün telefonlar:

Tel: (+99412) 498-23-65, 493-74-22

Faks: (+99412) 498-23-65

e-mail: ombudsman@ombudsman.gov.az

www.ombudsman.gov.az

Ombudsmanın regional mərkəzləri:

Gəncə regional mərkəzi: Gəncə şəhəri, H. Əliyev meydanı, inzibati bina 48, tel/faks: (022) 56-05-65

◆◆

Şəki regional mərkəzi: Şəki şəhəri, M.Rəsulzadə prospekti 139 ^a, tel/faks: (0177) 4-01-33

Cəlilabad regional mərkəzi: Cəlilabad şəhəri, H. Əliyev prospekti 151, tel/faks: (0114) 3-25-99

Quba regional mərkəzi: Quba şəhəri, H. Əliyev prospekti 165, tel/faks: (0169) 5-15-99

Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin Aparatı: Naxçıvan şəhəri, Atatürk prospekti 8, tel/faks: (0136) 45-29-46

**Hüquqlarınız pozulubsa Ombudsmana
müraciət edin!**

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) uşaq hüquqlarına dair 24 saat fəaliyyət göstərən

«Qaynar xətti»

Şəhər nömrələrindən **«916»**,
rayon və mobil operatorlardan **(012) 916**

Mob: 050-370-98-96

Hüquqpozmalarla bağlı

Azərbaycan Respublikasının
Daxili İşlər Nazirliyinin 24 saat fəaliyyət göstərən

«Qaynar xətti»

102 xidməti

Uşaq hüquqlarına dair pulsuz hüquqi məsləhət və ya hüquqi yardım almaq üçün Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Uşaq Hüquqları üzrə Azərbaycan QHT Alyansı ilə əməkdaşlıqda təsis etdiyi

«Uşaq Hüquqları Klinikası»na
müraciət edə bilərsiniz.

Tel: (012) 480-22-31

Mob: (050) 480-22-31

Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsi

Uşaq və gəncləri özündə birləşdirən, onlarda liderlik bacarıqlarını formalaşdıran könüllü birlik

Tel/faks: (012) 492-99-02

«UŞAQ HÜQUQLARI HAMI ÜÇÜN» TƏDRİS VƏSAİTİ

MÜNDƏRİCAT

Ön söz.....	4
Ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq, bərabərlik hüququ	7
Sosial təminat hüququ	8
Yaşamaq və inkişaf etmək hüququ	10
Vətəndaşlıq hüququ.....	12
Fikir, söz və vicdan azadlığı	13
Sərbəst toplaşmaq, təşkilat yaratmaq və təşkilatda birləşmək hüququ	14
Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ	15
Məlumat azadlığı	16
Valideyn və dövlət qayğısından istifadə hüququ	17
Ləyaqət və mənlilik hissini qorumaq şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ	18
Qaçqın və ya məcburi köçkün uşaqların hüquqları	19
Əlil, əqli və fiziki çatışmazlıqları olan uşaqların hüquqları	21
Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq və tibbi yardım almaq hüququ	22
Mənzil hüququ	24
Təhsil hüququ.....	25
Milli azlıqlara mənsub uşaqların hüquqları	26
İstirahət etmək və asudə vaxtı səmərəli keçirmək hüququ	27
Əmək hüququ	28
Uşağın istismardan və zərərli təsirlərdən mühafizə olunmaq hüququ	29

Müharibələr və silahlı münaqişələr, hərbi münaqişələrdə iştirak etməmək hüququ	30
Hüquqi yardım almaq hüququ	31
Kollektiv hüquqlar.....	32
Övladlığa götürmə, uşağın qəyyumluğa və himayəçiliyə verilməsi	34
Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların müdafiəsi	38
Uşaq alveri, Uşağın yerinin qanunsuz dəyişdirilməsi	41
Qanunla ziddiyyətdə olan uşaqlar və onların ədalət mühakiməsi (yuvenal ədliyyə sistemi)	45
İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə	50
Uşaq Hüquqları Konvensiyası.....	56
Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın Uşaq alverinə, uşaq fahişəliyinə və uşaq pornoqrafiyasına dair Fakultativ Protokolu	79
Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair Fakultativ Protokolu.....	90
Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.....	102
Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında	113
Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın seçilmiş maddələri....	121
İstifadə olunmuş ədəbiyyatların siyahısı	123
Ombudsmanın qəbul günləri və regional mərkəzləri	124
Ombudsmanın və Daxili İşlər Nazirliyinin «Qaynar xətti»	125
Uşaq Hüquqları Klinikası və Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsi.....	126